

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TARİH EĞİTİMİ PROGRAMI

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DOKUZUNCU SINIF TARİH DERS KİTABINDAKİ

GÖRSELLER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebru DEMİRCİOĞLU

OCAK-2011

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TARİH EĞİTİMİ PROGRAMI

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN DOKUZUNCU SINIF TARİH DERS KİTABINDAKİ

GÖRSELLER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebru DEMİRCİOĞLU

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Mesut ÇAPA

OCAK-2011

TRABZON

ONAY

Ebru DEMİRCİOĞLU tarafından hazırlanan *Tarih Öğretmenlerinin Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görseller Hakkındaki Görüşleri* adlı bu çalışma 29.12.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oy birliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mesut ÇAPA (Başkan) (Danışman)

Yrd.Doç.Dr. Rahmi ÇİCEK

Yrd.Doç.Dr. Bilal KIRIMLI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. ... / ... /...

Enstitü Müdürü
Doç.Dr. Yusuf ŞAHİN

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

İmza

Ebru DEMİRCİOĞLU

30.12.2010

ÖNSÖZ

Son otuz yıldır dünyada tarih öğretimi alanında hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu gelişme, tarih öğretimini, öğrencilere daha fazla bilgi, beceri ve tutum kazandıracak şekilde değiştirmiştir. Yeni tarih öğretimi anlayışında öğrenciler, yaparak yaşayarak öğrenenler olarak görülmektedirler. Buna ek olarak, öğrenciye kazandırılacak tarihsel bilginin yanında, tarihsel düşünme becerilerinin de kazandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda tarih derslerinde öğrencilere katkı sağlayacak materyallerin başında, tarih ders kitapları gelmektedir.

Tarih ders kitaplarından istenilen verimin alınabilmesi için, bu materyallerin görsellere dayalı olarak hazırlanması önemlidir. Diğer bir husus ise, tarih ders kitabını kullanacak olan öğretmenlerin, ders kitabını ve kitaptaki görselleri etkili bir biçimde nasıl kullanacaklarını bilmeleri gerektirir. Tarih öğretmenlerinin, tarih ders kitabındaki materyallerin nasıl kullanılabileceğini bilememeleri durumunda, tarih derslerinden istenilen verim alınamayacaktır. Tarih ders kitaplarının ve bu ders kitaplarındaki görsellerin istenilen seviyeye getirilebilmesi için, bu materyalleri kullanan öğretmenlerle yapılacak alan çalışmaları faydalı olacaktır. Bu çalışmanın amacı, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabında yer alan görseller hakkında, Trabzon ilinde bulunan tarih öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Tez beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın tamamlanmasında bilgi ve tecrübelerini paylaşan tez danışmanım Prof. Dr. Mesut ÇAPA'ya, katkıları ile bana her zaman yol gösteren ve tezin her aşamasında bana ışık tutan sevgili eşim Doç. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU'na, araştırmaya katkı sağlayan ve katılan milli eğitim camiasının değerli yöneticilerine ve öğretmenlerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca en değerli hazinem olan aileme ve biricik oğlum Yağızhan DEMİRCİOĞLU'na manevi destekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ARALIK, 2010

Ebru DEMİRCİOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	.V
ÖZET	. X
ABSTRACT	XI
TABLolar LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
GİRİŞ.....	1–2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	3–5
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.	5

İKİNCİ BÖLÜM

2. DERS KİTABI, DERS KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ VE TARİH DERS KİTAPLARINA GENEL BİR BAKIŞ	6–39
2.1. Ders Kitabının Tanımı	8
2.2. Eğitimde Araç ve Gereç Kullanımı	9
2.2.1. Görsel Araçlar	10
2.2.1.1. Basılı Materyaller	10
2.2.1.1.1. Ders Kitapları	10
2.2.1.1.2. Çalışma Kitapları.....	10
2.2.1.1.3. Başvuru Kitapları.....	10
2.2.1.2. Haritalar ve Küreler	10

2.2.1.3. Atlaslar	11
2.2.1.4. Yazı Tahtaları	11
2.2.1.4.1. Tebeşir Tahtası	11
2.2.1.4.2. Manyetik Tahta.....	11
2.2.1.4.3. Kumaş Tahta.....	11
2.2.1.5. Resimler.....	11
2.2.1.5.1. Afişler	11
2.2.1.5.2. Posterler	11
2.2.1.5.3. Fotoğraf	11
2.2.1.5.4. Minyatür.	12
2.2.1.5.5. Gravür.....	12
2.2.1.5.6. Karikatür.....	13
2.3. Ders Kitabı.....	14
2.3.1. Ders Kitaplarının Faydaları	15
2.3.1.1. Ders Kitaplarının Eğitime Genel Katkıları.....	15
2.3.1.2. Ders Kitaplarının Öğretmene Katkıları	16
2.3.1.3. Ders Kitabının Öğrenciye Katkıları.....	17
2.4. Ders Kitapları ve Görseller	18
2.4.1. Görselin İfadesi Bakımından Ders Kitabı	18
2.4.2. Görselin Görüntüsü Bakımından Ders Kitabı	19
2.4.3. Öğrenciler Bakımından Ders Kitabı.....	19
2.5. Ders Kitaplarının Taşımaları Gereken Özellikler.....	20
2.5.1. Ders Kitaplarında İçerik	21
2.5.1.1. Genel Özellikler Açısından İçerik	21
2.5.1.2. Öğretim Programı Açısından İçerik	22
2.5.1.3. Öğrenci Açısından İçerik.....	22
2.5.1.4. Şekil Açısından İçerik	23
2.5.2. Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım.....	24
2.5.3. Ders Kitaplarında Görsel Tasarım.....	25
2.6. Ders Kitaplarının Fiziksel Yapı Özellikleri	26
2.7. Ders Kitabında Bulunması Gereken Bölümler	27
2.7.1. İçerikle İlgili Olmayan Bölümler	27
2.7.2. İçerikle İlgili Bölümler	28

2.8. Ders Kitaplarında Görsel Öğeler	29
2.8.1. Gerçekçi Araçlar	29
2.8.2. Benzer Araçlar	29
2.8.3. Düzenleyici Araçlar	30
2.9. Ders Kitaplarında Yazı Öğeleri	32
2.9.1. Yazı Tipi	32
2.9.2. Yazı Boyutu-Punto	32
2.10. Ders Kitabının Tasarımı	33
2.10.1. Tasarım Öğeleri	33
2.10.2. Tasarım İlkeleri	33
2.11. Görsel Öğeleri Değerlendirme Ölçütleri	34
2.12. Tarih Ders Kitapları	35
2.13. Tarih Öğretmenlerinin Tarih Ders Kitaplarındaki Görselleri Analiz Ederken Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.	36
2.13.1. Görselin Analizi Öncesi Dikkat Edilecek Hususlar	36
2.13.2. Görselin Analizi Aşamasında Dikkat Edilecek Hususlar	37
2.13.3. Görselin Analizinden Sonra Yapılacak İşler	37
2.14. Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabının Genel Bir Değerlendirilmesi	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR	40–58
3.1. Ders Kitaplarıyla İlgili Tez Dışı Bilimsel Çalışmalar	40
3.2. Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler	47
3.2.1. Tarih Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler	48
3.2.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler	49
3.2.3. Hayat Bilgisi Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler	53
3.2.4. Coğrafya Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler	57
3.2.5. Ders Kitaplarıyla İlgili Olarak Yürütülen Diğer Çalışmalar	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÖNTEM.....	59–70
4.1. Eğitim Araştırmalarında Kullanılan Yöntemler	61
4.1.1. Betimsel Yöntem	61
4.1.2. Deneyisel Yöntem.	61
4.1.3. Tarihsel Yöntem	62
4.2. Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kökenleri	62
4.2.1. Nitel Yaklaşım.....	63
4.2.1.1. Mülakat (Görüşme)	64
4.2.1.2. Gözlem	65
4.2.1.3. Doküman İncelemesi	66
4.3. Anket	66
4.3.1. Açık-Uçlu Anket.	67
4.4. Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik.	68
4.5. Araştırmanın Evreni	69
4.6. Araştırmanın Örneklemi.....	69
4.7. Veri Toplama Araçları Olan Anket ve Mülakatın Geliştirilmesi ve Uygulanması ..	69
4.8. Verilerin Analizi	70
4.9. Çalışmanın Sınırlılığı	70

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE YORUMLAR.....	71–90
5.1. Anketlerden Elde Edilen Bulgular.....	71
5.1.1. Anketin Birinci Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi.	71
5.1.2. Anketin İkinci Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi	73
5.1.3. Anketin Üçüncü Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi	75
5.1.4. Anketin Dördüncü Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi	77
5.1.5. Anketin Beşinci Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi	80
5.2. Mülakattan Elde Edilen Bulgular	86

SONUÇ VE ÖNERİLER	91–95
--------------------------------	--------------

YARARLANILAN KAYNAKLAR	96–105
EKLER.....	106
ÖZGEÇMİŞ	110

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Trabzon ilinde bulunan tarih öğretmenlerinin, dokuzuncu sınıf Tarih ders kitabında yer alan görseller hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmanın evrenini Trabzon ilinde bulunan tarih öğretmenleri oluştururken, araştırmanın örneklemini Trabzon il merkezi ve sahil şeridindeki ilçelerde görev yapan deneyimli Tarih öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma nitel bir anlayışla gerçekleştirilmiş olan betimsel bir çalışmadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak açık-uçlu sorulardan oluşan bir anket ve yarı-yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Açık-uçlu anket çalışmasına kırk dokuz tarih öğretmeni katılırken, mülakat sekiz öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Bu iki veri toplama aracıyla derinlemesine bilgi elde edilebileceği düşünülmektedir. Her iki veri toplama aracıyla elde edilen verilerin analizi aşamasında frekans ve yüzde kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin ışığı altında, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabında bulunan görsellerin nasıl kullanılması gerektiği konusunda yeterli bilgilerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, öğretmenlere göre dokuzuncu sınıf tarih ders kitabında yer alan görsellerin bir kısmının metinlerle uyumlu olmadığı, bazı görsellerin açık ve net olmamasının yanında anlaşılır olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Öğretimi, Tarih Ders Kitabı, Görseller, Öğretmen Görüşleri

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to determine perceptions of history teacher about visual materials of 9th grade history textbooks. The research carried out experienced history teachers who teach history in the city center of Trabzon and on the coast of the province of Trabzon. The purposive sampling was used in the research to choose history teachers.

A qualitative approach was used in the study and two data collection tools which are an open-ended questionnaire and a semi-structured interview to gather data. 49 history teachers participated open-ended questionnaire and semi-structured interviews carried out with 8 teachers. The purpose of using qualitative data collection tools is to illuminate research questions in a qualitative perspective. The frequency and percentages of the data acquired in the research was analyzed by showing in the tables. In the light of the data, it seems that the great majority of history teachers do not know how to use visual materials in history textbooks. Besides this, majority of history teachers think that visual materials in the 9th grade history textbooks do not explain texts properly. Furthermore, they also stated that some visual materials in 9. Grade history textbook are not clear and understandable.

Key Words: History Education, History Textbooks, Visual, Perceptions of Teacher.

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Kişisel Bilgiler	71
2	Mezuniyet Durumu	72
3	Çalışma Süreleri	72
4	Üniversite Eğitiminiz Aşamasında Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Aldınız mı Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo	73
5	Görsellerin Nasıl Kullanılacağıyla İlgili Herhangi Bir Hizmet İçi Eğitim Aldınız mı Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo.....	74
6	Tarih Derslerinde Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle İlgili Bir Eğitim Almak İster miydiniz Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo	75
7	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Öğrencilerin İlgi ve Dikkatlerini Çekiciliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevaplar	76
8	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Destekleme Düzeyi Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo.....	76
9	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Anlaşılabilirliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo	77
10	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Yazılı Metinlerle Uyumunu Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo.....	78
11	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Baskı Kalitesi Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo	78
12	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Güncelliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo	79
13	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görseller Hakkında Kitapta Yapılan Açıklamaların Yeterliliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo	80
14	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Ne Sıklıkla Kullanıldığı Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo.....	81

15	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri (Resim-Tablo-Şema- Harita- Minyatür) Derslerinizde Kullanırken Dikkat Edilen Hususlar Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo.....	81
16	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri (Resim-Tablo-Şema-Harita- Minyatür) Kullanırken Karşılaşılan Problemler Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo.....	82
17	Bir Tarih Öğretmeni Olarak Ders Kitaplarındaki Görsellerin Ne Tür Özellikler Taşıması Gerektiği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo	83
18	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Eksik Yönleri Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo	84
19	Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabında Gereksiz Görsellerin Olup Olmadığı Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo.....	85
20	Bu Konuda Son Olarak Söylemek İstedikleriniz Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo	85

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev.	: Çeviren
DSTDK	: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabı
Ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
Vb.	: Ve Benzeri

GİRİŞ

Sosyal bilimlerin en önemli disiplinlerinden birisi olan tarihin öğretimiyle öğrencilere farklı bilgi, beceri ve tutumlar kazandırmak mümkündür. Günümüzde tarih öğretiminin amaçları incelendiği zaman, tarihsel bilgi ve tutumun yanında tarihsel düşünme becerilerinin de ön plana çıktığı görülür. Tarihsel düşünme becerileri aracılığıyla öğrenciler etkin, üretken, yaratıcı ve problem çözen bireyler haline getirilebilir. Öğrencilere bu özellik ve nitelikleri kazandırabilmek için tarih dersleri, aktif ve öğrenci merkezli bir anlayışla öğretilmelidir. Tarih dersini etkin bir hale getirmenin yollarından birisi, bu derste gerekli araç, gereç ve materyalleri kullanmaktır.

Eğitim teknolojileri alanında dünyada önemli değişim ve gelişmeler olmasına karşın, özellikle ders kitapları eğitimde önemini hala korumaktadır. Ders kitaplarının eğitimdeki yeri düşünüldüğü zaman, bu materyallerin dikkatli bir biçimde hazırlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle öğrencilere kendi yaşadıkları zaman diliminden çok önce meydana gelmiş olayları anlatan tarih ders kitaplarının basit, anlaşılır ve görsel bir halde hazırlanması gerekmektedir. Başka bir deyişle, tarih ders kitaplarının hazırlanmasında görsellerin kullanımına özen gösterilmelidir. Buna ek olarak, tarih ders kitaplarının niteliğini arttırmak amacıyla tarih öğretmenleriyle beraber alan çalışmaları yürütülmelidir. Bu araştırmalar aracılığıyla tarih ders kitaplarındaki görseller daha nitelikli bir hale getirilebilir.

Bu çalışmayla, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görseller hakkında tarih öğretmenlerinin görüşleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Tarih derslerinde ders kitaplarını kullanan öğretmenlerle yapılacak bu çalışmanın, kitaplardaki görsellerle ilgili sorunları ortaya koyarak, bu materyalleri daha işlevsel bir hale getirmeye yardım edebileceği düşünülmektedir. Bu çalışma, nitel bir anlayışa dayalı olarak yürütülmüştür. Bu çerçevede, Trabzon ilinde özellikle Trabzon il merkezi ve sahil şeridinde bulunan liselerde görev yapan deneyimli tarih öğretmenleriyle açık-uçlu bir anket çalışması yürütülmüştür. Bu anket çalışmasında, ilk aşamada öğretmenlerin ders kitaplarındaki görsellerin kullanımıyla ilgili olarak her hangi bir eğitim alıp almadıkları sorulmuştur. Buna ek olarak, takip eden bölümlerde dokuzuncu sınıf tarih ders kitabında yer alan görsellerin niteliği, metinlerle uyumu ve anlaşılır olup olmadıklarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Bu soruları takiben, tarih

öğretmenlerine tarih ders kitaplarını kullanırken nelere dikkat ettikleri, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görsellerle ilgili karşılaştıkları problemlerin neler olduğu gibi farklı sorularla araştırmanın problemleri aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın diğer bir veri toplama aracı, yarı-yapılandırılmış mülakattır. Mülakatlar aracılığıyla tarih öğretmenlerinin, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabında yer alan görsellerin kullanımıyla ilgili görüşleri derinlemesine alınmaya çalışılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak mülakatların kullanılmasının bir diğer sebebi ise, anketle elde edilen verilerin mukayesesinin yapılmasıdır.

Bu araştırmayla elde edilecek verilerin birkaç alana doğrudan katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öncelikle, çalışmayla ilgili olarak elde edilecek olan veriler, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görsellerle ilgili problemleri ortaya koymanın yanında, öğretmenlerin görsellerle ilgili bilgi ve beklentilerine de ışık tutacaktır. İkinci aşamada, elde edilen veriler dokuzuncu sınıf tarih ders kitabı yazarlarına ders kitabındaki görselleri daha anlamlı bir hale getirebilmelerine yardımcı olabilecektir.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın amacı, araştırma soruları ve araştırmanın önemi üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, ders kitaplarının nitelikleriyle ilgili literatür incelenmektedir. Üçüncü bölümde ders kitaplarıyla ilgili yapılan bilimsel çalışmaların analizi yapılmaktadır. Dördüncü bölüm araştırmanın metodolojisi ve yöntemiyle ilgilidir. Beşinci bölümde araştırmadan elde edilen verilerin analizi ve değerlendirmesi yapılacaktır. Son olarak, çalışmanın sonucu ve araştırmaya dayalı öneriler ortaya konacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Araştırmanın Problemi:

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görseller hakkında, Trabzon ilindeki tarih öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çerçevede çalışmayla aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır:

- Tarih öğretmenlerinin görsellerle ilgili olarak almış oldukları eğitimin düzeyi nedir?
- Tarih öğretmenlerinin, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görselleri kullanabilme bilgi ve becerisi hangi düzeydedir?
- Tarih öğretmenlerinin, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görsellerin niteliği ve işlevselliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Tarih öğretmenleri, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görselleri kullanırken nelere dikkat etmektedirler?
- Tarih öğretmenleri, dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görselleri kullanırken hangi problemlerle karşılaşmaktadırlar?
- Tarih öğretmenlerine göre dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görsellerin sınırlılıkları nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı:

Bu çalışmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görseller hakkında, Trabzon ilinde görev yapan tarih öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi:

Teknolojide meydana gelen gelişmelere rağmen ders kitapları, eğitim ve öğretimin en önemli araçlarından birisi olmaya devam etmektedir. Özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemleri incelendiği zaman ders kitapları, öğretmen ve öğrencilerin en önemli başvuru kaynaklarından birisi olarak önemini sürdürmektedir. Ders kitabının taşınabilir ve eğitim programına uygun bir içeriğinin olması, alanındaki en temel bilgileri öğrenciye sunması ve istenildiği zaman kullanılabilmesi bu materyalin önemini daha net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Fen ve Sosyal bilimler ders kitapları incelendiği zaman, bu iki alandaki ders kitaplarının nitelik olarak birbirlerinden ayrıldığı görülmektedir. Fen bilimleri alanındaki ders kitaplarının daha ziyade olgusal bilgileri sunduğu görülmektedir. Buna karşın sosyal bilimler ders kitaplarının, özellikle tarih ders kitaplarının ideolojik bir boyutu da bulunmaktadır. Bu çerçevede tarih ders kitapları her dönemde, toplumlarda ideolojik anlamda en önem verilen ders kitapları arasında yer almışlardır. Ders kitaplarının ideolojik boyutu incelendiği zaman, bu materyallerin hâkim kültürü ve içinde yaşanan toplumun kimliğini aktarmada önemli rol oynadığı da aşîkârdır. II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, tarih ders kitaplarının ideolojik ve tek yönlü hazırlandığı gerekçesiyle eleştirilmeye başlandığını görüyoruz. Günümüzde tarih ders kitaplarının, farklı kesimlerin tarihini yansıtan ve cinsiyet faktörüne dikkat edecek şekilde hazırlanması tavsiye edilmektedir.

Öğrencilerin kimlik gelişiminde önemli rol oynayan tarih ders kitaplarında yaşanan en önemli problemlerin başında, görsellerle ilgili yaşanan problemler gelmektedir. Bu problemleri, tarih ders kitaplarındaki görsellerin yapısından kaynaklanan problemler ve tarih öğretmenlerinin ders kitaplarındaki görselleri etkili bir biçimde kullanamamaları olarak ikiye ayırabiliriz.

Tarih dersi yapısı gereği genelde eskisi gibi soyut olayları anlatmaktadır. Bu durum, uygun materyaller kullanılmaması halinde, tarih dersindeki konuların soyut bir biçimde öğrenciye aktarılması anlamına gelmektedir. Hâlbuki öğrenme alanında yapılan çalışmalar, öğrencilerin soyut konuları öğrenirken problemler yaşayabildiğini ortaya koymaktadır. Bu problemleri ortadan kaldırabilmek için, tarih ders kitaplarında öğrencinin ilgisine hitap eden işlevsel görseller kullanılmalıdır. Ancak ülkemizdeki ders kitapları incelendiği zaman, ders kitaplarında kullanılan görsellerin bünyelerinde problemler

barındırdığı görülmektedir. Bu çalışmayla, tarih öğretmenlerine göre dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görsellerin niteliği ve bu görsellerin kullanımında yaşanan problemler ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, bu çalışmayla elde edilen verilerin, tarih ders kitaplarındaki görsellerin daha işlevsel bir hale getirilebilmesi için, ders kitabı yazarlarına yol gösterebileceği ümit edilmektedir.

Tarih ders kitabındaki görsellerin kullanımı aşamasında yaşanan diğer önemli bir problem ise, bazı tarih öğretmenlerinin ders kitaplarındaki görselleri etkili bir biçimde kullanamamasıdır. Bu çalışmadan elde edilecek verilerle, öğretmenlerinin ders kitaplarındaki görselleri kullanabilme bilgi ve becerilerinin düzeyi ortaya konmaya çalışılacaktır. Buna ek olarak, tarih öğretmenlerinin ders kitabındaki görselleri kullanırken karşılaştığı problemlerin neler olduğu tespit edilecektir. Böylece bu alanda elde edilen veriler, tarih öğretmenlerinin görselleri kullanabilme becerilerine yönelik yapılacak hizmet içi eğitimlerine yol gösterici olacaktır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları:

- Araştırma Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan dokuzuncu sınıf tarih ders kitabıyla sınırlıdır.
- Çalışma, Trabzon ilinde görev yapan dokuzuncu sınıf tarih öğretmenleriyle sınırlıdır.
- Araştırma, Of, Sürmene, Araklı, Yomra, Trabzon merkez, Akçaabat, Vakfıkebir ve Beşikdüzü'ndeki liselerde görev yapan deneyimli öğretmenlerle sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DERS KİTABI, DERS KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ VE TARİH DERS KİTAPLARINA GENEL BİR BAKIŞ

İnsanoğlu yeryüzüne çıktığı andan itibaren isteklerini, duygularını, beklenti ve bilgilerini görsel olarak ifade etmeye çalışmıştır. Bu süreçte, önce duvarlara ve kayalara resim ve çizgiler çizilmiş, daha sonra da yazının bulunmasını takiben, tabletler ve hayvan derileri yazım için kullanılmıştır. İlk insanların yazma eylemini çamurdan levhalar üzerine, ince uçlu materyallerle gerçekleştirdikleri iddia edilmektedir. Buna ek olarak, Asurî, Sümer ve Hattiler'in üzerine yazı yazdıkları tabletleri fırında pişirerek sakladıkları anlaşılmaktadır (Arseven, 1983: 1099). İnsanoğlunun duvar ve tabletler üzerine yazı yazmasını takiben zamanla, papirüsler ve hayvan derilerine yazılan bilgilerin toplanıp bir araya getirilmesi, kitap olgusunu ortaya çıkarmıştır (Aydın, 2001: 8; İşeri, 2003: 70).

Tarihte ders kitabı kavramının ne zaman ilk olarak ortaya çıktığı hakkında değişik görüşler ortaya konsa da, ilk ders kitaplarının Mısır'da M.Ö. 4000 yıllarında papirüs üzerine yazılarak bir araya getirilmiş kitaplar olduğu iddia edilmektedir (Kaya, 2002: 88; Tekışık, 1986: 1). İlk yazılan ders kitapları, matematik, tıp, geometri ve düzlemle ilgiliydi (Kaya, 2002: 88; Tekışık, 1986: 1). Papirüs denilen yapraklar, şerit halinde kesilerek ıslatılıyor ve nişastaya batırılıp, birkaç kat halinde tokmakla dövülerek kâğıt gibi ince sayfalar elde edilerek hazırlanıyordu (Arseven, 1983: 1099).

Ders kitaplarının papirüslerle Mısır'da başlayan serüveni Asur ve Babil'de devam etmiştir. Buna ek olarak, M.Ö. 3000'de Asurlular ve Babiller döneminde, kil tabletlerin ders kitabı olarak kullanıldığını ve bilgilerin bu kil tabletler üzerine yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde kütüphane olgusu da ortaya çıkmış ve M.Ö. 3000 yıllarında yazılan Sümer tabletlerini, Asur kralları bir araya getirerek kitaplık ve arşiv oluşturmuşlardı (Aydın, 2001: 8; İşeri, 2003: 70'den aktaran: Tutkun, 2008: 10).

Papirüs ve tabletlerle başlayan kitabın serüveni, daha sonraki aşamalarda Çinlilerin ipek ve Romalıların parşömen kullanımıyla devam etmiştir (Tutkun, 2008: 10). Bu malzemelere dayalı olarak ve elle oluşturulan kitaplar sayesinde ortaya konan bilgi, insanoğlunun paylaşımına sunulmuştur. Kitapların elle hazırlanması 15. Yüzyıla kadar

devam etmiştir (Akın, 2007: 29). Teknolojide meydana gelen değişim ve gelişmeler neticesinde, 15. Yüzyılda Batı’da yeni baskı tekniklerinin bulunması, kitap yazımında bir devrim başlatmıştır. Yeni teknoloji sayesinde matbaa geliştirilmiş ve çok sayıda kitap basabilme olanağı doğmuştur. Bu durum eğitimi de olumlu yönde etkilemiş ve özellikle Batı Avrupa merkezli olmak üzere, ders kitabı sayısında artış meydana gelmiştir. Bilim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmelere paralel olarak, 18. Yüzyılla beraber soyut ve teorik bilgiler veren ders kitaplarının ötesine geçme ihtiyacı doğmuş ve bu nedenle pratik bilgi ve beceriler kazandırabilecek yeni ders araçları geliştirilmiştir (Çilenti, 1986: 120).

19. Yüzyılda özellikle Sanayi Devrimi sayesinde, Batı Avrupa ve Amerika’da önemli değişim ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu değişim sayesinde sanayi gelişmiş ve şehirleşme olgusu ortaya çıkmıştır. Böylece yeni sistemi idare edecek elemanlara ihtiyaç duyulmuş ve eğitimde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle matbaadaki teknolojik gelişim basılan kitap sayısını arttırmıştır.

Teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler 20. Yüzyılda da kitap ve ders kitabı basımını olumlu yönde etkileyerek sayılarını da artırmıştır. Günümüz teknolojisinin sağladığı imkânlarla rağmen, dünyanın büyük bir kısmında ders kitabı, hala öğretmen ve öğrencilerin en temel kaynaklarından biri olma özelliğini devam ettirmektedir.

Kitap ve ders kitaplarının tarihsel gelişimi Türk toplumu açısından incelendiği zaman, matbaanın Türkiye’ye gelmesi önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Matbaanın Türkiye’ye girmesini takiben yapılan muhalefete rağmen, kitap sayısında bir artış meydana gelmiştir. Bu araçla beraber basılan kitap sayısında artış meydana gelse de, kitap basımı açısından Batıyla Osmanlıyı karşılaştırdığımız zaman, Osmanlı Devleti’nde basılan kitapların sayısının sınırlı olduğu söylenebilir. Yine Cumhuriyet Dönemi’nde eğitimin yaygınlaşmasına paralel olarak, kitap ve ders kitabı sayısında eskiye oranla bir artış meydana gelmiştir. 1933 yılında, Mili Eğitim Bakanlığı, “Ders Kitaplarının Seçilmesi, Basılması ve Dağıtılması Hakkında Kanun” ile ders kitapları konusunda tek yetkili ve sorumlu olmuştur (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 9–20). Takip eden dönemden günümüze kadar ders kitapları hazırlama işi farklı dönemlerde hem Milli Eğitim Bakanlığı hem de özel sektör tarafından yürütülmüştür. Bahsi geçen kanun ile bakanlık ders kitaplarının nasıl hazırlanacağını ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] 2009, madde 8).

2.1. Ders Kitabının Tanımı

Eğitim ve öğretim sürecinde önemli bir yer tutan ders kitaplarının değişik şekilde tanımlandığını görmekteyiz. UNESCO'ya göre kitap, “Kapakları dışında en az 49 sayfa olan ve süreli niteliği bulunmayan basılı yayın” şeklindedir (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 14). Bu kitap tanımına ek olarak en basit anlamda ders kitabı, pedagojik bir anlayışla hazırlanan ve belirli bir bütünlük çerçevesinde bilimsel bilgileri öğrencilere aktarmayı hedefleyen bir ders materyalidir. Diğer bir deyişle ders kitabı, ilgili olduğu alanın bilgilerini belirli bir sıraya göre sunan, bu bilgileri hitap ettiği kesime göre sınırlayan ve onların seviyesine göre uyarlayan, içerisinde yazılar ve resimler barındıran bir materyaldir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde ise ders kitabı şu şekilde tanımlanmıştır: “ 1. Bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan ya da seçilen herhangi bir kitap. 2. Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitap”(Türk Dil Kurumu [TDK], (t.y.), <http://tdkterim.gov.tr/bts/>.)

Kılıç ve Seven (2002: 18–26) yukarıdaki tanımları destekler bir biçimde ders kitabını kullanma kolaylığı olan ve her öğrencinin ulaşabileceği, bilgilerin sıralı bir şekilde sunulduğu, her zaman her yerde kullanılabilen, okul sonrası bilgi eksikliklerinin giderilmesine her zaman yardımcı olan bir kaynak olarak ifade etmektedir. Turan (2003: 21) ise, ders kitabının farklı bir yönüne dikkat çekmiş ve ders kitabını, öğrenciye kullanılma zorunluluğu getirmeyen, bilme ve öğrenme merakını güdüleyen, öğrenciyi öğrenirken de eğlendiren bir kaynak olarak tasvir etmiştir.

Ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler, geçen zamana ve değişen şartlara paralel olarak değişmektedir. Geçmişle bugünün ders kitapları karşılaştırıldığı zaman, günümüzün ders kitaplarının daha görsel, etkinlik merkezli ve pedagojik kurallara daha uygun olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, özellikle gelişmiş dünyada ders kitapları çoğulcu bir bakış açısına sahip, problem çözme becerileni geliştiren, kadın, çocuk, yöneten ve yönetilenlerle ilgili toplumun farklı kesimlerinin temsil edildiği materyaller haline getirilmiştir. Özellikle demokratik toplumlardaki tarih ders kitaplarının bu tür nitelikleri taşıdığı görülmektedir.

2.2. Eğitimde Araç ve Gereç Kullanımı

Eğitimin pek çok bileşeni bulunmaktadır. Öğretmen bu bileşenlerin en önemlilerinden birisi olmasına karşın tek başına yeterli değildir. Sağlıklı öğrenmelerin meydana gelebilmesi için, öğretmene yardımcı araç ve gereçler bulunmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar insanların okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, görüp işittiklerinin %50'sini; söylediklerinin %70'ini; yapıp söyledikleri bir şeyin ise %90'ını hatırladıklarını göstermektedir (Demirel, 1994: 79). Bu nedenle öğretme ortamında öğretmen, öğrencilerinin öğrendiklerini mümkün olduğu kadar fazla hatırlayabilmeleri ve kullanabilmeleri için sınıf içerisinde birçok duyuya hitap edecek öğrenme ortamlarını oluşturmalıdır (Demirel ve diğerleri 1999: 47–49).

Eğitim ve öğretim etkinliklerinde araç-gereç kullanımının pek çok faydası bulunmaktadır. Materyal kullanımı kalıcı öğrenmeyi sağlamanın yanında öğrenme eylemini daha zevkli ve anlamlı bir hale de getirebilmektedir. Araç ve gereç kullanımının faydalarının bir kısmı aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kutlu ve Aldağ, 2005'ten aktaran: Tutkun, 2008: 6–7; Yalın, 2002: 82–83):

- Yaratıcılığı geliştirme.
- Fırsat eşitliği sunma.
- Derse karşı ilgilerini güçlendirerek sürdürme.
- Öğrencide aktif öğrenmeyi gerçekleştirme.
- Soyut bilgileri somutlaştırarak öğrenmeyi basitleştirme.
- Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olma.
- Dersten alınacak verimi daha da artırma.
- Öğrencide farklı davranışları gerçekleştirme.
- Çoklu öğrenme ortamı sunarak öğretimi zenginleştirme.
- Hatırlamayı kolaylaştırma.
- Kısa sürede daha çok öğretmekle zamandan tasarruf sağlama.
- İstenildiğinde tekrar kullanılabilme.
- Öğretimi destekleme ve ilgi uyandırma.

Sağlıklı öğrenmelerin olabilmesi için öğretmenlerin derste araç ve gereç kullanımının yukarıdaki katkılarını bilmesi ve bu çerçevede materyalleri kullanması gerekmektedir.

Kalıcı öğrenmelerin meydana gelebilmesi için çoklu öğrenme ortamlarının oluşturulması bir zorunluluktur. Başka bir deyişle, öğrenenlerin farklı duyu organlarına hitap edilmesi modern eğitim anlayışının önemli unsurlarından birisidir. Bu noktada eğitimcilere katkı sağlayan en önemli unsurların başında araç ve gereçler gelmektedir. Eğitim ortamında kullanılan araç ve gereçler; görsel, işitsel, hem görsel hem işitsel olarak üçe ayrılırlar. Burada bu çalışmayla ilgili olarak sadece görsel araçlar açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2.1. Görsel Araçlar

2.2.1.1. Basılı Materyaller

2.2.1.1.1. Ders Kitapları: Eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına ve öğretmene yön veren ve en sık başvurulanan öğretim araçlarıdır (Pettersen ve diğerleri 1991'den aktaran: Seven, 2001: 19).

2.2.1.1.2. Çalışma Kitapları: Ders kitaplarına göre hazırlanmış olup, öğrencileri dersin hedeflerine ulaştırmayı amaçlayarak, pratik yapmalarına yardımcı olmak için tasarlanmış kitaplardır.

2.2.1.1.3. Başvuru Kitapları: Öğrencileri araştırmaya teşvik ederek kendi kendilerine öğrenmelerini sağlarlar. Bunlar; ansiklopediler, sözlükler, yıllıklar gibi alfabetik düzene göre hazırlanmış kitaplardır (Erden, 1997: 183).

2.2.1.2. Haritalar ve Küreler: Haritalar, öğrencilere kendilerinin bulundukları yeri, bölgeleri, ülkeleri ve ülkelerin dünya üzerindeki konumları hakkında bilgi verirken, ayrıca coğrafi yapı ve yerler hakkında da bilgi verirler. Haritalar ve küreler, sembolik olarak bir alanı temsil eden araçlardır. Haritalar ve kürelerin en önemli özellikleri, renkleri, dereceleri, sembolleri ve lejantlarıdır (harita anahtarları) (Parker, 2001'den aktaran: Yazıcı, 2006: 655). Öğretmenler haritaları, öğrencilere uzak yerleri, tarihsel öneme sahip alanları ve metinde var olan bilgileri anlatmak amacıyla kullanırlar (Verdi ve Kulhavy, 2002'den aktaran: Yazıcı, 2006: 655).

2.2.1.3. Atlaslar: Belirli bir alanı ya da bütün dünyayı göstererek, coğrafya, astronomi, dilbilim, vb. bir ya da birkaç konuyu açıklamak için hazırlanmış haritalar derlemesidir. Hem bilgi verirler hem de kültürel öğeleri yansıtır (Şahin, 2004: 295).

2.2.1.4. Yazı Tahtaları: Öğretim ortamında en sık kullanılan materyallerden birisi yazı tahtalarıdır. Çeşitli türleri vardır:

2.2.1.4.1. Tebeşir Tahtası: Derste anlık materyaldir. Etkili kullanımı verimi artırabilir (Şahin, 2004: 289).

2.2.1.4.2. Manyetik Tahta: Mıknatıslı olan her türlü resim, şema, grafik gibi nesneler asılabilir.

2.2.1.4.3. Kumaş Tahta: Her türlü yazılı ve resimli materyal, üzerine takılabilir. Yerleri kolaylıkla değiştirilebilir (Erden, 1997: 187).

Görsel araçlar içinde basılı materyaller eğitim ve öğretim etkinliklerinde kullanılabilecek önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretim etkinliklerinde anlamlı öğrenmeyi meydana getirebilmede anahtar rol oynayabilecek diğer bir materyal grubu, resimlerdir. Resim çeşitleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

2.2.1.5. Resimler: Bir olayı ve nesneyi çizgilerle anlatan unsurlar resim olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli resim türleri bulunmakta olup, bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

2.2.1.5.1. Afişler: Belli bir konuyu anlatmak ya da bir konuda tanıtım yapmak için tek bir sayfaya hazırlanmış, resimli ve yazılı araçlardır.

2.2.1.5.2. Posterler: Turizm Bakanlığı'nca, ülkemizin doğal ve tarihi güzelliklerini tanıtmak amacıyla hazırlanmış yazılı ve resimli araçlardır (Erden, 1997: 190).

2.2.1.5.3. Fotoğraf: Doğada mevcut gözle görülebilen maddi varlık ve şekilleri, ışık ve bazı kimyasal maddeler yardımıyla ışığa karşı duyarlı hale getirilmiş film, kâğıt veya herhangi bir madde üzerine saptayan fiziksel ve kimyasal bir işlemdir. Kelime olarak Yunanca “ışık” anlamına gelen “photos” ve “yazı” anlamına gelen “graphes” kelimelerinden oluşmuştur (Teymur, t.y.). Fotoğraflar nesnelerin görüntülerini olduğu gibi yansıttıklarından, etkileme güçleri yüksek olmakta ve zengin bilgi vermektedirler. Bu nedenle ders kitaplarında öncelikle fotoğraflara yer verilmelidir. Fotoğraf, tarihi öğrenmeye ve zihinde canlandırmaya yardımcı olmanın yanında bir olayı, bir gelişmeyi ya da tarihi olguyu analiz edip yorumlamaya yarayan çok sayıda kaynaktan sadece biridir (Stradling, 2003: 95).

2.2.1.5.4. Minyatür: Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtmayan, küçük, renkli, resim sanatıdır (TDK, (t.y.) <http://tdkterim.gov.tr/bts/>). Türk devlet geleneği içinde birebir tasvir yapmak yasak olduğundan, resimden üçüncü boyut olan derinliğin çıkartılmasıyla minyatür adı verilen yeni bir tarz geliştirilmiştir (Şimşek, 2003: 147). İsmi Latince “minium” denilen kırmızı renkli bir boyadan almıştır. Minyatürlerde bir eşyanın esas rengi ışık-gölge düşünülmeden sürülür. Süs motifleri detayları ile aynen işlenir. Perspektif yoktur. Figürlerde kişinin önemine göre büyüklük ve küçüklük vardır (Turani, 1995: 95). Minyatür, bir belge niteliği taşıdığı için konu detayı ile aynen verilir. Bu nedenle minyatürlere bakılarak tarihi bilgi elde etmek mümkündür. İlk minyatür resimleri Eski Mısırlılarda M.Ö. 2000’de yazılan papirüs rulolarında görülür (Turani, 1995: 94). Türk minyatür tarihinde en eski minyatürlere Orta Asya’da Turfan, Kuça, Kızıl gibi kentlerde yapılan kazılarda ve Sasaniler’de rastlanır (Atasoy, t.y).

2.2.1.5.5. Gravür: Ağaç, muşamba, taş, bakır çelik ya da metal bir plak üzerine asit ya da bir uçla yapılan oyma desenin, oyulan yerlere mürekkep yedirerek, bir baskı yardımı ile kağıt üzerine geçirilmiş baskısıdır (Şimşek, 2003: 148; Turani, 1995: 48).

2.2.1.5.6. Karikatür: İnsan çehrelerinin belli karakterlerini, politik olayları ve toplumun durumunu, gülünçleştirme ya da eleştirme amacıyla, deformasyona uğratarak resimleme işine denir. İtalyanca “caricare” (abartmalı) sözcüğünden türetilmiştir (Turani, 1995: 64). İnsanların, varlıkların, olayların hatta duygu ve düşüncelerin doğala ters düşen, olağanla çelişen, gülünç yanlarını yakalayıp bunları (kimi zaman da yazıyla desteklenmiş olarak) abartılı çizimlerle bir gülmece anlatımına dönüştürme sanatıdır (Özer, 2004: 246). İlk olarak, 18. Yüzyılın başlarında okuma yazma bilmeyen halka, olaylar ve kamusal ilişkilerle ilgili mesajlar vermek amacıyla sosyal ve siyasal karikatürler kullanılmıştır. Yorumlamayı gerektirdiği için, öğrenciye söz konusu olay, konu ya da kişilerle ilgili daha önceki bilgilerden yararlanma fırsatı vermesi bakımından önemlidir (Stradling, 2003: 99–100).

Karikatür, göze hitap eden ve insanın görsel algılamasına yönelik yazıya göre daha avantajlı bir anlatım aracıdır. Bu materyal aslında insanlara sunulan evrensel bir mesajdır. Karikatürün tüm insanlara anlatılabilmesi için de yazısız olması gerekir (Özer, 2004: 262–266). Günümüz ders kitaplarında kullanılmaya başlayan karikatürlerin çeşitli yararları vardır. Bunlar; bilginin özünü verme, konuyu ortaya koyma ve önemini ön plana çıkarmadır. Karikatürler konuları basitleştirir, sembolleştirir ve öğrencilere kolayca

öğretirler. Buna ek olarak, bu materyallerin öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırdıkları da iddia edilmektedir (Güneş, 2002: 142).

Eğitim ve öğretim etkinliklerinde önemli bir yere sahip olan resimlerle ilgili yukarıdaki sınıflamaya ek olarak, farklı sınıflamalar bulunmaktadır. Örneğin bir metin içerisinde kullanılan resimleri, kullanım amaçlarına göre aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Carney ve Levin, 2002'den aktaran: Yazıcı, 2006: 657):

Süsleyici Resimler: Bu tür resimler öğrencinin dikkatini çekerek hayal gücünü harekete geçirmeyi amaçlar. Bu nedenle abartılı olabilirler. Bu resimler, metnin içeriğiyle ya çok az ilişkilidir ya da hiç ilişkili değildir.

Açıklayıcı Resimler: Metnin içeriğinin bir bölümünün ya da tamamının yansıtıldığı resimlerdir. Anlaşılması güç metinlerin ifade edilmesini kolaylaştırmaya yönelik kullanılırlar. Bu resimler, ilişkili oldukları metinle aynı içeriği taşır.

Düzenleyici Resimler: Metnin içeriğiyle ilgili yapısal bir çatı oluşturmada kullanılan resimlerdir. Öğrenci için yabancı olan bir kavram ya da olgunun tanıtılmasında kullanılırlar.

Yorumlayıcı Resimler: Zorluk derecesi yüksek olan metinlerin açıklanmasında kullanılırlar.

Dönüştürücü Resimler: Metinde yer alan bilginin okuyucu tarafından hatırlanmasını kolaylaştıran resimlerdir.

Eğitim ve öğretim etkinliklerinde kullanılan resimlerle ilgili bir diğer sınıflama ise, Martorella ve diğerleri (2005'ten aktaran: Yazıcı, 2006: 657) tarafından yapılmıştır. Bu sınıflamaya göre bir dersin öğretiminde kullanılan resimleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bilgi verme amaçlı resimler
- Bir hikâyeyi tasvir eden resimler
- Açık uçlu resimler
- Anlamlı resimler
- Politik karikatürler

Tarih öğretimi açısından incelendiğinde resimlerin bu alanın öğretiminde çok önemli bir yer oynadığı bilinmektedir. Özellikle tarih dersini ilginç, anlaşılır ve anlamlı bir hale getirmede resimler anahtar konumdadır. Resimlere ek olarak, tarih derslerinde kullanılabilecek diğer iki önemli unsur tablolar ve grafiklerdir.

Tablolar, sayısal verilerin öğrenciye sunumu sırasında kullanılabilecek araçlardan biridir. Ancak tabloların hazırlanması aşamasında, öğrencilerin seviyeleri ve kullanım

kolaylığı dikkate alınmalıdır. Bir tablonun kullanımının kolaylığı, aşağıda sıralanan üç süreç ile anlaşılabilir. Bu süreçler aşağıdaki gibidir;

Anlama süreci: Okuyucu, tablonun nasıl düzenlendiğini anlayabiliyor mu?

Araştırma süreci: Okuyucu, sorularının cevaplarını tabloda nereye bakarak alabileceğini biliyor mu?

Yorumlama süreci: Okuyucu, tabloda sunulan verileri nasıl yorumlayacağını biliyor mu? Tabloda verilen bir bilgiyi diğer bilgilerle karşılaştırabiliyor mu? (Hartley, 1994'ten aktaran: Yazıcı, 2006: 658).

Tabloların yanında tarih derslerinde kullanılabilecek diğer önemli bir unsur da grafiklerdir. Bu materyaller konuların anlatımında sunulan sayısal verilerin, somutlaştırılarak yorumlanmasını sağlayan ve anlamayı kolaylaştırıp hafızada kalmasına yardımcı olan araçlardır (Başaran, 1985: 29). Grafikler tablolardan ziyade daha çok kategoriler arasındaki farklılıkların vurgulanması sırasında kullanılırlar (Cleaff, 1991'den aktaran: Yazıcı, 2006: 659). Bu materyaller, öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırma, konuyu daha iyi anlamalarına yardımcı olma ve göze de hitap etme nitelikleri açısından kalıcı öğrenmelerini sağlayabilirler (MEB, 2005'ten aktaran: Yazıcı, 2006: 659). En çok kullanılan grafik türleri; çubuk grafikler, dairesel grafikler ve çizgi-hat grafikleridir (Parker, 2001'den aktaran: Yazıcı, 2006: 659). Bu grafik türleri içerisinde öğrenciler tarafından en kolay anlaşılanları, çubuk grafikleridir (Savage ve Armstrong, 2000'den aktaran: Yazıcı, 2006: 659).

2.3. Ders Kitabı

Ders kitapları, kitaplar, dergiler, gazeteler, belgeler gibi yazılı ve basılı materyaller içerisinde yer almaktadır. Yazılı olan materyaller, okuyan kişi için bireysel öğrenme becerisi geliştirme, bilgi verirken öğrenme ve problem çözme gibi işlevleri farkında olmadan sağlar (Kiriş, 1998: 9). Yazılı ve basılı araç ve gereçler aracılığıyla istenilen başarının elde edilebilmesi için bu unsurların bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özelliklerin bir kısmı aşağıdaki gibi sıralanabilir (Gökdemir, 1999: 14–18):

- Amaca uygun olmalı.
- Öğrenciye uygun olmalı.
- Doğru olmalı.
- Sade olmalı (ilgili konuyu kapsamalı).

- Çekici olmalı.
- Kullanışlı olmalı.
- Ekonomik olmalı (Ucuz ve dayanıklı olmalıdır).

Araç ve gereç seçiminde yukarıdaki hususların dikkate alınması öğrenme kalitesini arttıracaktır.

Günümüzde eğitim kurumlarında en çok kullanılan materyal yazılı materyallerdir. Bunun nedeni yazılı materyallerin diğer materyallere nazaran; daha ucuz, taşınmasının ve ulaşılmasının daha kolay olmasıdır (Şahin ve Yıldırım, 1999: 21). Özellikle ülkemiz bağlamında düşünüldüğünde, ders kitabının hala okullarımızdaki en önemli kaynak konumunda olduğunu görürüz.

Ders kitabının farklı alanlara yönelik olması, öğretmene ve öğrenciye sistemli bilgi sunması, farklı öğrenci seviyelerine hitap etmesi ve eğitim programına paralel olarak hazırlanması, ders kitaplarını diğer kitaplardan kesin bir çizgiyle ayırır. Konuya öğretmenler açısından baktığımızda; ders kitapları öğretmenler için yol gösterici olmasının yanında öğretim programına da uygun bir materyaldir.

2.3.1. Ders Kitaplarının Faydaları

Eğitim alanında meydana gelen bilimsel gelişmelere paralel olarak ders kitaplarının nitelik ve kalitesi özellikle gelişmiş ülkelerde artmaktadır. Pedagojik kurallara göre hazırlanmış ders kitaplarının, sağlıklı öğrenmelerin meydana gelmesi açısından anahtar bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir.

Ders kitaplarının eğitim ve öğretim sürecine katkıları incelendiği zaman, bu materyallerin belirli alanlarda eğitim ve öğretime doğrudan katkı sağladıkları görülmektedir. Bu bağlamda ders kitaplarının katkılarını; genel, öğretmen ve öğrenci olmak üzere üç alt grupta toplayabiliriz. Bu faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

2.3.1.1. Ders Kitaplarının Eğitime Genel Katkıları

- Öğretimi yapılan konuları pekiştirir.
- Düzenli ve hızlı öğrenme sağlar.
- Öğrenmede zaman ve mekân sınırını kaldırır.
- İyi hazırlanmış ders kitabı, aktif öğrenmeye katkı sağlayabilir.

- Bilgileri sıralı bir şekilde sunduğundan, bilgilerin kolayca öğrenilip anlamlandırılmasına yardımcı olur.
- Farklı duyu organlarına hitap eder (Kılıç ve Seven, 2002: 19–20).
- Sözel olarak öğretimin hitap edemediği alanlara katkı sağlar (Aydın, 2001: 9–10).
- Benzer gibi görünen bilgileri, detaylı bir şekilde işleyerek farklarını ortaya koyup, bilgilerin karıştırılmasını engeller (Yılmaz ve diğerleri, 1998: 73–83).
- Eğitim ortamında anlatılan bilgilerin, ihtiyaç duyulması halinde; istenildiği yerde, zamanda ve hızda tekrar edilmesine olanak sağlar (Kaptan Fitnat, 1998; Küçükahmet, 1994).
- Öğretmen ve öğrenci arasında köprü vazifesi görür (Dayak, 1998’den aktaran: Adıbelli, 2007: 24).
- Sistemli, aşamalı ve düzenli bilgi verir (Dayak, 1998’den aktaran: Adıbelli, 2007: 24).
- Zamandan tasarruf sağlar (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 51–52).
- Tekrar tekrar kullanılabilir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 51–52).
- Ana dili kullanma becerisini artırır (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 81–83).
- Öğretimi kolaylaştırır (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 81–83).
- Eğitimin ve öğretimin hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlar (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 77–78).
- Öğretimi yapılan konuların düzgün bir biçimde öğrenilmesini sağlar (Duman ve diğerleri, 2001).
- Ders kitabı bilgileri kazanım haline getirmemize yardım eder (Kaya, 1997).

2.3.1.2. Ders Kitaplarının Öğretmene Katkıları

- Değerlendirme aşamasında yardımcı olur.
- Öğretmenler için, özellikle de deneyimsiz öğretmenler için, yol göstericidir (Dayak, 1998’den aktaran: Adıbelli, 2007: 24).
- Konu anlatımında güven verir (Aydın, 2001: 9–10).
- Dersin nasıl işleneceğiyle ilgili yol gösterir (Aydın, 2001: 9–10).

- Öğretmenin derse hazırlıklı gelmesine olanak sağlar (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 78–80).
- Ödev verme aşamasında yol gösterir (Erden, 1997: 180).
- Plan yapma aşamasında yardım eder (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 78–80).
- Yöntem ve teknik seçiminde yardımcı olur (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 78–80).
- Ders süresinin etkili kullanılmasına yardımcı olur (Cemaloğlu, 2003: 5–6).

2.3.1.3. Ders Kitabının Öğrenciye Katkıları

- Öğrencinin derse hazırlıklı gelmesini sağlar.
- Öğrenciyi dersin hedefleri konusunda bilgilendirir.
- Öğrencilerin okuma ve düşünme becerilerine katkı sağlar.
- Ders kitabı aracılığıyla öğrencilerin konu ile ilgili temel kavramları ve cümle yapılarını öğrenerek ana dillerini kullanma becerilerini geliştirir.
- Öğrencinin, öğretimi yapılan konuyla ilgili bilgileri tekrar tekrar inceleyebilmesini kolaylaştırır (Aydın, 2001: 9–10).
- Öğrencilerin karmaşık bir metinden ana fikri bulma, okuduğunu sentezleme, önceden bildikleri ile okuduğu bilgiyi bütünleştirerek yeniden yapılandırabilme gibi becerilerini geliştirebilir (Digisi ve Willet, 1995: 124).
- Yeniden gözden geçme, karşılaştırma ve geri dönüt imkânı sağlayabilir (Kılıç ve Seven, 2002: 29).
- Öğrencilerin bireysel öğretimine katkı sağlar (Cemaloğlu, 2003: 5–6).
- İyi hazırlanmış ders kitapları öğrenciyi araştırma yapmaya yönlendirir (Aydın, 2001: 9–10).
- Öğrencinin hayal dünyasını görsellerle ve sunulan bilgilerle geliştirir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 81–83).
- Öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırmada büyük bir yardımcıdır (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 81–83).
- Ders kitabı öğrenme hızına uygun çalışma olanağı sağlar (Evin ve Kafadar, 2004: 293–304).
- Dersle öğrenci arasındaki bağı sağlamlaştırır.

Yukarıdaki katkılar incelendiği zaman ders kitapları, eğitimin en temel unsuları arasında yer alan öğretmen ve öğrenciye katkı sağlamanın yanında, genel katkılarının da olduğu görülmektedir. Sağlıklı öğrenmelerin meydana gelebilmesi için, öğretmenlerin ders kitaplarının temel katkıları hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

2.4. Ders Kitapları ve Görseller

Resim, fotoğraf, minyatür, gravür, karikatür, grafik, şema, plân, harita gibi görsellerin ders kitaplarının sayfalarına yerleştirilmesi, kitabın görünümü ve dersin eğiticiliği açısından önemlidir. Çocukların görsel eğitimleri; kitapla barışık, okuyup araştıran nesillerin yetişmesi, içeriğiyle, tasarımıyla, üretimiyle çocuğa gösterilen bir özenin ve saygının göstergesi ancak iyi bir şekilde hazırlanmış ders kitaplarıyla mümkün olabilir (Oğuzoğlu, 2001: 118). Görsel ve metin ilişkisinde, görsel öge ayrı bir dünya, metnin ayrı bir dünya olarak birbirinden kopuk ve belli kalıplar içinde düşünülmekte ve böylece görsel ögenin metinle bütünleşmesine izin verilmemektedir. Tasarım açısından mükemmel bir ders kitabına sahip olan öğrenci, bu sayede iyi bir eğitim sürecinden geçecektir. Mükemmel bir ders kitabı hem görsel açıdan, hem de kullanılan malzeme, üretim ve baskı teknolojisi açısından doğru olan ders kitabıdır. Bu nedenle ders kitapları, çocuk ruhuna çok iyi hitap etmesini bilen iyi bir grafik sanatçısı tarafından tasarlanmalıdır (Oğuzoğlu, 2001: 114).

Ders kitaplarında görsellerin sayfaya yerleştirilmesiyle ilgili belli ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler aşağıdaki gibidir (Güneş, 2002: 139–140; Şahin ve diğerleri, 2001: 19–20):

2.4.1. Görselin İfadesi Bakımından Ders Kitabı

- Ders kitabına konulacak her görsel, somut bir mesaja sahip olmalıdır. Yalnızca estetik bir görünüş olarak değil; görselin verdiği eğitici mesaja da dikkat edilmelidir.
- Konular çizim ve fotoğraflarla desteklenerek açıklanırken, yazının görselle ilişkisinin önemi dikkate alınmalıdır.
- Kitapta karikatür, resim, fotoğraf ve benzeri görseller için anlatım seçilirken ezberlenecek değil, düşündürecek nitelikte görüntüler ve içerikler yer almalıdır.

- Ders kitabına konulacak görseller konuyu açıklamalı, ilgi uyandırmalı ve metin için bir açıklayıcı niteliğinde olmalıdır.
- Ders kitaplarına konulacak görseller yalnızca konuyla ilgili değil; kitabın içeriğine de uygun olmalıdır.

2.4.2. Görselin Görüntüsü Bakımından Ders Kitabı

- Yazı ve görsel uyumu; birbirini ezmeyen, aksine tamamlayan bir görüntü verebilmelidir.
- Resimlemede kullanılan çizgi karakterleri; sanatçının sanatı doğrultusunda kalmalıdır.
- Renkleme ve renk uyumu; çok renk, az renk etki için fark etmemektedir.
- Kitabın yazarı, metin içerisinde kısa da olsa görsellerden bahsetmeli; metinle bağ kurmalı; gerekirse yazıyla görseli eşleştirmeli ve böylece görsel-metin bütünlüğünü sağlamalıdır.
- Görsellerin çevresine yazılan yazılar, okuyucunun dikkatini çektiğinden ders kitaplarında, görselleri boşlukların ortasına yerleştirmek yerine, yazıların ortasına yerleştirmek daha etkili olmaktadır.
- Öğrenci hem görseli incelemeli hem de metni okuyabilmelidir. Bu nedenle görselin yerleştirileceği yer özenle seçilmelidir.
- Yazı, resim, fotoğraf, sayfadaki dinlendirici boşluklar, dipnotlar, analizler, bir uyum içerisinde yerleştirilmelidir.
- Kâğıt; birinci hamur olmalıdır, çünkü kalitesiz kâğıt kötü bir baskı ortaya çıkarır. Bu da kitabın görsel etkisini azaltır.

2.4.3. Öğrenciler Bakımından Ders Kitabı

- Arka arkaya yerleştirilen görsellerde hareket ve mantık sürecine dikkat edilmelidir ve öğrenci okurken sistemli bir şekilde ilerleyebilmelidir.
- Görseller seçilirken öğrencilerin hoşuna gidebilecek görseller tercih edilmeli, öğrencilerin yaş ve seviyeleri dikkate alınmalıdır.

- Öğrencilerin ilgilerini uyandırmak, bilgilerini zenginleştirmek ve düşüncelerini harekete geçirmek için görsellerle açıklamalar yapılmalıdır. Örneğin resmin içeriği, yeri, ressamı, tarihi, yapıldığı ya da fotoğrafısa fotoğrafın çekildiği yer gibi bilgiler görsellerin altına yazılmalıdır.
- Çizimler, orijinal olmalı ve öğrencilerin psikolojik eğilimleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Ders kitaplarına yerleştirilen görsel sanat öğeleri, öğrenci dikkatini çekme açısından oldukça önemlidir. Ancak görsel öğelerin altı satırdan büyük, üç satırdan küçük olmamasına özen gösterilmelidir. Bu ölçütleri aşan, arka fona yerleştirilen, tüm sayfayı kaplayan ve üzerine yazılar yazılan resimleme teknikleri ne yazık ki öğrenciye bir katkı sağlamamaktadır. Ders kitaplarına görseller yerleştirilirken aralarındaki boşluklara dikkat edilmelidir. Görsellerin arasına bırakılan boşluklar, görsellerin daha iyi görülmesini ve anlaşılmasını sağlamaktadır (Güneş, 2002: 116).

Kitabın sayfa düzenine bakıldığında, tüm sayfalarda önce görseller, görsellerin altında da açıklama veya görselle ilgili bir metin yer almalıdır. Metindeki paragraflar birbirinden kolayca ayırt edilebilmelidir. Paragraflar arası boşluklar, satır arası boşluklardan daha geniş tutulması, okunabilirliği ve sayfa estetiğini artırır (Akın, 2007: 43)

Sayfa düzeninde, kenar boşlukları her üniteye farklı renk alacak şekilde yapılarak sınırlandırılmalıdır. Yani sayfaların üst ve alt boşlukları renkli şeritler halinde düzenlenmelidir. Bu renklendirme kenar boşluklarını daha çekici yapar. Kullanılan renkler de, tamamıyla öğrencinin dikkatini çekebilecek şekilde seçilmelidir (Yel, 2003: 151). Görsellerin toplumun ortak değerleriyle bağdaşması gerekmektedir. Ders kitaplarındaki bazı görsellerin öğrenmeye yardımcı olmadığı; hatta metindeki ana düşünce ile tamamen çeliştiği tespit edilmiştir.

2.5. Ders Kitaplarının Taşımaları Gereken Özellikler

Eğitim ve öğretimde en temel başvuru kaynaklarından birisi olan ders kitaplarının belirli nitelikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Rastgele ve pedagojik kurallara göre yazılmayan ders kitaplarının öğrenciye istenilen düzeyde katkı sağlaması olası değildir. Ders kitapları öncelikle bilimsel olmalı ve içinde yaşanan toplumun eğitim anlayışıyla örtüşmelidir. Başka bir deyişle, ders kitapları içinde yaşanan toplumun eğitim felsefesine göre hazırlanmalıdır. Bu bağlamda, bu konuyla

ilgili olarak “Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği”nde ders kitaplarının nitelikleri tanımlanmıştır (MEB, 2009: madde 6).

Ders kitapları incelendiği zaman, kitapların dört temel unsur dikkate alınarak hazırlandığı görülmektedir. Bu unsurlar aşağıdaki gibidir:

- İçerik
- Dil, Anlatım ve Üslup
- Öğrenme, Öğretme, Ölçme ve Değerlendirme
- Teknik Tasarım ve Düzenleme

Milli eğitim Bakanlığı tarafından bu dört ana unsur, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (MEB, 2009, madde 8). Aşağıda, bu dört ana unsurdan konumuzla alakalı olması bakımından üç ana unsorda bulunması gereken nitelik ve özellikler ortaya konmaya çalışılacaktır.

2.5.1. Ders Kitaplarında İçerik

İçerik, ders kitabını oluşturan en önemli bölümlerden birisi olup belirli ölçütleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Ders kitaplarında içerikte bulunması gereken nitelik ve özellikleri; genel, öğretim programı açısından, öğrenci açısından ve şekilsel olarak dört bölümde sınıflandırabiliriz.

2.5.1.1. Genel Özellikler Açısından İçerik

- Atatürk İlke ve İnkılâpları ile örtüşmelidir.
- Türk Milli Eğitimi’nin amaçlarıyla ve ilkeleriyle birlikte, kullanıldığı okulun amaçlarına da uygun olmalıdır (Cemaloğlu, 2003: 3–4).
- Ekonomik olmalıdır.
- Görsel öğeler ilgili dersin içeriğiyle uyumlu olmalıdır (Sever, 2003: 180–181).
- Birey, grup ve kurumları yıpratıcı bilgiler taşımamalıdır.
- Gereksiz bilgileri ve fazla detayı içermemelidir (Tertemiz, 2004: 48–52).
- Bireylerin duyguları ve sorumlulukları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları sağlamalıdır. (ırk, din, renk, ulusal köken, cinsiyet, yas, özürlülük)

- Bölgesel farklılıklar gözden kaçırılmamalıdır (Binbaşıoğlu,1972'den aktaran: Ceylan, 2006: 10).
- Ulusal eğitimin genel ve özel amaçlarını yansıtabilmelidir (Binbaşıoğlu, 1972'den aktaran: Ceylan, 2006: 10).
- İdeolojik yönü bulunmamalıdır (Binbaşıoğlu, 1972'den aktaran: Ceylan, 2006: 10).
- Yazılacak olan bilgiler bilimsel olmalıdır (Cemaloğlu, 2003: 3–4).

2.5.1.2. Öğretim Programı Açısından İçerik

- Öğretim programlarında belirtilen hedeflere uygun olmalıdır.
- Öğretim programındaki bilgi, tutum ve becerilerle ilgili hedef-davranışları kapsamalıdır.

2.5.1.3. Öğrenci Açısından İçerik

- Öğrencinin yaş, ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine uygun olmalıdır (Tertemiz, 2004: 48–52).
- Öğrencilerin yaşadığı dünyayı anlamalarına yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin kişisel kimliklerini geliştirmelidir.
- Öğrencilerin deneyimlerinin genişletilmesine yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme, araştırma, sonuca gitme gibi becerilerini geliştirici nitelikte olmalıdır.
- Öğrencilerin neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak değerlendirme yapabilme becerilerini geliştirmelidir.
- Öğrencilerin yüksek insan değerlerini tanımalarına ve benimsemelerine yardımcı olmalıdır.
- Öğrencinin kendisini değerlendirmesine olanak sağlamalıdır.
- Öğrencinin içinde yaşadığı kültürel değerlere göre düzenlenmelidir (Şahin ve Yıldırım, 1999: 53–54).
- Öğrencinin ana dil becerilerini geliştirecek şekilde olmalıdır.

2.5.1.4. Şekil Açısından İçerik

- Kullanılan dil, basit, sade olmalıdır.
- Kendinden sonra gelecek konulara temel oluşturabilmelidir.
- Belirlenen bölüm, ünite ve konular arasında hacimsel olarak bir denge olmalıdır.
- Metinleri açıklamada yazının dışında şekil, resim, fotoğraf, diyagram vb. görselleri içermelidir (Tertemiz, 2004: 48–52).
- Ünitelerin amaçları açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Deney ve uygulamaya yönelik olmalıdır (Oğuzkan, 2001: 373).
- Yazı karakteri, harf büyüklüğü, dil, cümlelerin kuruluşu gibi özellikler yönünden çekici, anlaşılır ve okunabilir olmalıdır.
- Yazılı metin yapısında, kronoloji, neden-sonuç ilişkileri, karşılaştırmalar, kavramların tanımı, olayların açıklanması, örnek olaylar, bilgiler arası bağlantı, somut ve güncel bilgiler bulunmalıdır (Şahin ve Yıldırım, 1999: 53–54).
- Fotoğraflar ve resimler canlı ve gerçeğe yakın olmalıdır.
- Metinlerde önemli noktalar koyu yazılmalı, altı çizilmeli, italik olmalı, çerçeve içine alınmalıdır.
- Ders kitabının hazırlanmasında bilimsel bir dil kullanılmalıdır.
- İçindekiler bölümü öğrenciyi, neleri öğreneceği hakkında tamamen aydınlatmalıdır (Şahin ve Yıldırım, 1999: 53–54).
- Uzun cümlelerle oluşturulmuş paragraflar yerine, özet halinde sunulmuş net cümleler kullanılmalıdır.
- Yeni konuya geçişlerde eski bilgiler hatırlatıcı olmalıdır.
- Cümleler, ettirgen cümle yapısından ziyade etken cümle yapısında yazılmalıdır.
- Kitaplarda mutlaka görsel öğeler bulunmalı ve bu görsel öğelerin estetik değeri olmalıdır.
- Metin yazılarının büyüklüğü çocuğun yaşına göre seçilmeli, siyah renkte ve net olarak basılmalıdır (İçmeli, 1996: 130–134).
- Kitap, mat ve beyaz kâğıda basılmalı, boyutları büyük tutulmalıdır (İçmeli, 1996: 130–134).

- Kitap kapağı resimli ve renkli olmalıdır. Buna ek olarak, sağlam bir malzemeden yapılmalı, tercihen ciltli olmalıdır (İçmeli, 1996: 130–134).
- Sayfalar dikişle dikilmeli, en azından tel dikiş yapılmalıdır (İçmeli, 1996: 130–134).
- Kapak ve iç kapak düzeninde kütüphanecilik kurallarına uyulmalıdır.
- Ders kitabı yazı genişliği, sayfa genişliği, sayfa sayısı, renk ve kullanımı açısından öğrenci seviyesine uygun olmalıdır (Küçükahmet, 2003: 35–36).
- Kitap görsel olarak zengin olmalıdır.
- Renkler, grafikler ve haritalarla anlatım ilgi çekici olmalıdır.

Ders kitapları hem öğrenciye, hem de öğretmene rehberlik edecek temel kaynaklardır. Bu temel kaynakların öğretim programlarında belirlenen bilgi, beceri ve tutumları öğrencilere kazandıracak nitelik ve yapıda olması bir zorunluluktur. Bu bağlamda, sağlıklı öğrenmelerin meydana gelebilmesi için, ders kitaplarının yukarıdaki nitelik ve özellikleri bünyelerinde barındırmaları gerekmektedir.

2.5.2. Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

Dil, insanlar için bir iletişim aracıdır ve insanoğlu çevreden aldığı uyarıcılara karşı verdiği tepkilerle düşünceler üretir. İnsanlar, ürettiği düşünceleri başkaları ile paylaşmak ve başkalarının düşüncelerini de anlamak için iletişim kurar. İletişim başlı başına bir süreçtir ve bu süreçte bilgi üretilir, anlamlandırılır ve iletilir. Bu açıdan dil, bilimsel gelişimin temel ögesidir denilebilir.

Ders kitapları aracılığıyla öğrenciler, dinleme, izleme, okuma, yazma, sözlü-yazılı anlatım ve dil bilgisiyle ilgili bilgileri geliştirebilirler. Başka bir deyişle ders kitapları ana dilin geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda hangi alanda olursa olsun ders kitapları, Türk dilinin yazım kuralları ışığı altında açık, anlaşılır ve basit bir dille yazılmalıdır.

İlgili literatür incelendiği zaman, ders kitaplarında dil ve anlatımla ilgili olarak bulunması gereken niteliklerin aşağıdaki gibi sıralandığı görülür (Çalık, 2001: 10; Güneş, 2002: 155; Kılıç ve Seven, 2002: 100–105; Tertemiz, 2004: 54–56;):

- Öğrencilerin dil gelişim düzeyine uygun olmalıdır.
- Konu alanına ait kavramlar doğru kullanılmalıdır.

- Detaylı anlatımdan kaçınılarak, verilmek istenen mesaj açık ve anlaşılır olmalıdır.
- Cümle uzunlukları okuma becerilerine uygun olmalıdır.
- Kelimeler dikkatle ve öğrencilerin gelişim düzeylerine göre ve kelime hazineleri dikkate alınarak seçilmelidir.
- Noktalama işaretleri sınıf seviyesine uygun bir şekilde doğru kullanılmalı ve imla kurallarına uyulmalıdır.
- Yaşayan Türkçe kullanılmalıdır.
- Her paragraf bir fikri açıklamaya yönelik olmalı ve anlatım farklı şekillerde yapılmalıdır.
- Paragraflar görsel öğelerle desteklenmelidir.
- Yabancı sözcükler Türkçe okunuşları ile birlikte verilmeli ve zorunlu olmadıkça bu kelimeler kullanılmamalıdır.

2.5.3. Ders Kitaplarında Görsel Tasarım

Dış dünyayı algılamada bize en fazla yardımcı olan duyu organımız gözlerimizdir. Öğrenme büyük oranda görme duyusuyla gerçekleştiği için, eğitim-öğretimde kullanılan ders kitaplarının görsel açıdan çok iyi olmaları gerekir. Ders kitaplarında görsel öğeleri hazırlayan uzmanların, hazırlanan kitabın hitap ettiği öğrencilerin görselleri algılama kapasiteleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Bir ders kitabı iyi bir şekilde tasarlanmış ve yeterince resimlenmiş bir grafik tasarıma sahip olmalıdır. Buna ek olarak, kitaplar öğrencileri estetik açıdan da eğitmelidir. Ayrıca ders kitaplarının iyi bir kâğıda basılması, kapak başta olmak üzere estetik açıdan okuyucunun ilgisini çekmesi için, tasarlanan genel görsel düzenin eğitici olması gerekir. Bir ders kitabının görsel düzeninin yeterliliği, grafik tasarımıyla doğrudan alakalıdır. Çünkü grafik tasarımı, görsel düzenlemelerin tümünün düzenlenmesi demektir. Görsel düzeni oluşturan grafik tasarımı öğeleri “harf, sözcük, paragraf, resimleme, fotoğraf, renk, doku ve kâğıt gibi bir kitabı elle tutulur, gözle görülür kılan öğelerin tümüdür” (İşeri, 2003: 70–71).

Ders kitaplarındaki görsellerden istenilen başarının elde edilebilmesi için, görsellerin belirli kurallar dâhilinde ders kitaplarına yerleştirilmeleri gerekmektedir. Ders kitaplarında görsel düzenlemeler yapılırken dikkat edilmesi gereken hususları aşağıdaki

maddeler halinde sıralamak mümkündür (Çalık, 2001: 2; Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 61):

- Kitaptaki konuların daha iyi öğrenilebilmesi için metni açıklayıcı ve tamamlayıcı öğeler bulundurulmalıdır.
- Kitaptaki yardımcı öğeler, öğrencilerin gelişim düzeylerine ve konulara uygun olmalıdır.
- Kitaptaki her şey net ve temiz baskılı olmalıdır.
- Küçük yaş grubundaki çocukların ders kitaplarındaki resim ve resimlemeler bol renkli ve ilgi çekici olmalıdır. Bu resimler diğer kitaplara oranla büyük olmalıdır.

2.6. Ders Kitaplarının Fiziksel Yapı Özellikleri

Ders kitaplarının hazırlanması aşamasında fiziksel olarak belirli ölçütler tespit edilmiştir. Bu ölçütler ders kitabının her bölümünün nasıl hazırlanması gerektiğini ortaya koymakta ve ders kitabı hazırlayanlara yol göstermektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nde bunlar açıklanmıştır (MEB, 2009, madde 8). Ders kitaplarının fiziksel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kılıç ve Seven, 2002: 147–158):

- **Ebat:** Kitabın boyunun ve eninin ve ölçüsüdür. Bunlar okul ve sınıf kademesine göre farklılık gösterebilir.
- **Cilt:** Seçilen malzeme özenle seçilmeli ve sağlam olmalıdır.
- **Sayfa sayısı:** Kitabın hacmi sınıf düzeyindeki öğrencilere uygun olmalıdır.
- **Kâğıt:** Kitabın varlığını devam ettirebilmesi kâğıdın kalitesine bağlıdır. Kâğıdın kaliteli yani birinci hamur kâğıt ve bu kâğıdın mat olması gerekmektedir. Çünkü bu kâğıt görsel araçların iyi renk vermesini sağlar. Parlak kâğıt, mat kâğıda göre gözü daha fazla yorabilmektedir. Kâğıt, baskının arka yüze geçmesini engelleyecek kalınlıkta olmalıdır. Eğer ince olursa, yazılar ve diğer baskılar kâğıdın arka yüzüne geçer, bu da yazıların birbirine karışmasına ve kullanılan renklerin soluklaşmasına neden olur.
- **Kapak:** Kitap kapağı; kalın, kolay yırtılmayan, üzerine yapılan baskının canlılığını koruyabilen özellikte olmalıdır. Kitap kapağı, kitap yapraklarını tamamen örtecek ve kitap yapraklarıyla aynı boyutta olacak şekilde kesilmiş

olmalıdır. Kitapların dış-iç kapakları ile arka bölümleri ve içeriğine ait sayfalarda; kitap yazarları, yayınevi, basım yılı, baskı adedi, kullanılacağı okul türü, kitabın uygun olduğuna ilişkin kurul kararı, önsöz gibi bilgiler bulunur (Çalık, 2001: 2–7).

- **Ağırlık ve Boyut:** Öğrencilerin yaş ve gelişimlerine göre kolay taşınabilir olmalıdır. Genel olarak kitaplar A5 (16×24) formatında hazırlanmaktadır. Bunun yanında müsaade edilen diğer bir boyut B5 (19×27)’tir (Aslan, 2005: 50).
- **Forma Sayısı:** Kitaba ait on altı sayfaya forma denir. Bunlar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir. Formalar birbirine tek dikiş (zimba teli) iplik dikişle bağlanmalıdır. Bir tek forma halinde hazırlanan kitaplarda forma, kapağa zimba teli ile tutturulmalıdır. Ayrıca dört veya daha fazla formadan oluşan kitaplara sırt verilmesi öngörülmüştür.
- **Baskı:** Kitabın köşeleri düzgün kesilmiş olmalıdır. Sayfalarda lekeler olmamalıdır. Baskı renkli olmalıdır. Renkli resimler orijinal olmalıdır. Kitap destek sağlamadan rahat biçimde açılmalıdır (Çalık, 2001: 14).

2.7. Ders Kitabında Bulunması Gereken Bölümler

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği’ne göre ders kitaplarında zorunlu olarak bulunması gereken bazı bölümler vardır (MEB, 2009: madde 8; Kılıç ve Seven, 2002: 152–158):

2.7.1. İçerikle İlgili Olmayan Bölümler

- **Atatürk Portresi:** Canlı renklerden oluşmalı ve net olmalıdır.
- **İstiklal Marşı:** İlköğretim birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda iki kıta; dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarda ve orta öğretimde on kıt’a olmalıdır ve punto sınıf seviyesine uygun olmalıdır.
- **Bayrak:** “Türk Bayrağı Kanunu ve Tüzüğüne” uygun olmalıdır.
- **Gençliğe Hitabe:** Punto sınıf seviyesine uygun olmalıdır.

2.7.2. İçerikle İlgili Bölümler

- **İçindekiler:** Konuların sayfa düzeniyle birlikte kısaca özetlendiği yerdir.
- **Ünitenin Konuları:** Ünitadaki konuların, ünite başlarında liste veya şema halinde sunulduğu bölümdür.
- **Hedef İfadeleri:** Konu ile ilgili hangi davranışların öğrencilerden beklenildiğinin sunulduğu bölümdür.
- **Dizin (indeks):** Terim, olay veya düşüncelerin alfabetik bir sıra içerisinde sunulmasıdır.
- **Önsöz:** Kitabın yazılış amacının ve kapsamının yazar tarafından okuyucuya genel hatlarıyla anlatıldığı bölümdür.
- **Kronoloji:** Özellikle Tarih, Sosyal Bilgiler, İnkılâp Tarihi gibi derslerin kitaplarında, tarihi olayların tarihlerinin sırasıyla sunulduğu bölümdür.
- **Sözlük:** Ders kitabı içerisindeki metinlerde öğrencinin bilmediği sözcüklerin, kitabın sonunda alfabetik bir sırayla açıklandığı bölümdür. Sözlüğün hazırlanmasında bilinmeyen kelimenin koyu harflerle, açıklamasının ise normal harflerle yazılması dikkat çekme açısından önemlidir (Alperen, 1990: 68).
- **Kaynaklar:** Kitabın yazımı sırasında yazarın faydalandığı kaynakların gösterildiği bölümdür. Kaynak gösterilirken sırasıyla; kitabın yazarının adı, kitabın adı, yayın evinin adı, basım yeri ve basım tarihi belirtilmelidir (İşeri, 2003: 40).
- **Semboller:** Özellikle matematik, kimya, fizik, fen bilgisi gibi derslerde kullanılan sembollerin açıklamalarıyla birlikte verildiği bölümdür.
- **Tablo ve Şekiller Listesi:** Sayfa numaralarının gösterilerek, öğrenciler tarafından aranan soyut görsel sembollerin kolayca bulunabileceği bölümdür.
- **Alıştırmalar:** Öğrenilenlerin pekiştirilmesi ve uygulama yaptırılması amacıyla konuların sonlarında sunulan çalışmaların toplandığı bölümdür.
- **Hazırlık Çalışmaları:** İşlenen ünite ile ilgili konulara öğrencilerin hazırlıklı gelmeleri, öğretim hedeflerine uygun çalışma yapmaları ve özellikle derse girişi sağlamak için hazırlanmış çalışmalardır (Barth ve Demirtaş, 1997: 11).
- **Ara Sorular:** Konular işlenirken uyarma, pekiştirme ve geliştirme amacıyla sorulan sorulardır.

- **Ünite Sonu Değerlendirme Soruları:** Bu bölümün amacı öğretmene; öğretme-öğrenme sürecinde dönüt sağlayarak eksiklikleri görme ve düzeltme imkânı sağlarken, öğrencilere; araştırma-inceleme, karşılaştırma, deney ve gözlem yapma yeterlilikleri kazandırmaktır.
- **Özet:** Bazı ders kitaplarında ünitelerin sonlarında konu için önemli olan hatların tekrar özet halinde sunulduğu yerdir.
- **Proje:** Ünitelerin sonlarında konuların pekiştirilmesi amacıyla verilen yönergelerin olduğu bölümdür.

2.8. Ders Kitaplarında Görsel Öğeler

Ders kitaplarında bulunan görsel öğeler yerinde ve uygun bir şekilde kullanıldıklarında istenilen amaca hizmet etmiş olurlar. Bu nedenle neyi temsil ettikleri, hangi özellikleri barındırdıkları ve nasıl kullanıldıklarına dikkat etmek gerekir (Kılıç ve Seven, 2002: 127). Çünkü bu öğeler kitabın albenisini artırır ve öğretimi destekler. Ders kitaplarındaki görsel düzeni oluşturacak öğeler üçe ayrılırlar (Kılıç ve Seven, 2002: 128–130):

2.8.1. Gerçekçi Araçlar

Bahsedilen nesneyi gösterirler ve temsilleri gerçeği yansıtamazlar. Ancak, gerçeklikleri, renk, doku, boyut gibi öğelerle artırılabilir. En gerçekçi öğe fotoğraftır. Çünkü fotoğraflar nesneleri olduğu gibi yansıtır.

2.8.2. Benzer Araçlar

Bir kavramı, fikri veya konuyu ima ederek belirtirler. Bunlar, resimler ve karikatürlerdir. Kitaplardaki resimler, görsel algıyı geliştirmenin yanında, çocukların anlama becerilerinin gelişmesinde de etkilidirler (Sever, 2003: 159–172).

2.8.3. Düzenleyici Araçlar

Anlatımı güçlendirmek, konuları açıklamak ve ilişkileri göstermek amacıyla kullanılırlar. Bunlar; grafikler, şemalar (diyagramlar), haritalar, tablolarıdır. Tablo ve şemalar bilgiyi açık ve net sunarlar. Ancak etkileme düzeyleri düşüktür. Fotoğraf ve resimlerin kullanılmadığı durumlarda kullanılmalıdır. Tablo ve şemalar, sayfa düzenine uygun olmalı, gereğinden büyük ve küçük olmamalıdır (Güneş, 2002: 137). Ders kitabındaki her türlü grafik, şema, çizim ve haritalar şekil olarak adlandırılabilir. Şekillerin önemli bir bölümünü de grafikler oluşturur. Grafikler ve şekiller, öğrencilerin düşünmelerini ve anlamalarını kolaylaştırır (Güneş, 2002: 140–141).

Kitaplarda yer alan görsel öğeler, gerçek görünümünden soyut görünüme doğru olabilirler (Heinich, Molenda, Russell and Smaldino, 2002'den aktaran: Kılıç ve Seven, 2002: 126). En soyut öge, görsel düzen için yazıdır. Görsel öğeler, metinde sözcüklerle anlatılamayanları öğrencilere çizgi ve renklerin diliyle iletişim kurdurup, öğrencileri eğlendirirler, düşündürürler ve heyecanlandırırlar. Görsel öğelerin eğitsel yararları şu şekilde sıralanabilir (Çalık, 2001: 9; Kılıç ve Seven, 2003: 123–125; Yıldız, 2002: 16):

- Dikkat çekerek devamlılığı sağlarlar.
- Bilgi verirler.
- Görsellikleriyle verilen bilgileri desteklerler.
- Konuları özetlenmiş halde sunarlar.
- Derse ve konuya güdülenmeyi sağlarlar.
- Soyut olarak verilen içeriği somutlaştırırır.
- Anlaşılması zor olan içeriği anlaşılabilir hale getirirler.
- Bilgilerin zihinde kolay bir şekilde canlanmasını sağlayarak, zihinde kodlanmasını kolaylaştırırır.
- Ders kitabını ekonomikleştirirler.
- Öğretimi zenginleştirirler.
- Bilgilerin kısa zamanda öğrenilmesine yardımcı olarak zamandan kazandırırır.

Ders kitaplarındaki görseller, yukarıdaki nitelikleri aracılığıyla bilgilerin daha anlamlı ve kalıcı olmalarını sağlamaktadırlar.

Ders kitaplarındaki görsellerin, öğrencilerin sağlıklı bir biçimde öğrenmelerine katkı sağlayabilmeleri için bazı unsurlar dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Ders kitaplarının

görsel düzenini hazırlamada dikkat edilmesi gereken hususları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Bölükbaş, 2005: 37–38; Kılıç ve Seven, 2002: 137–140; Şimşek, 1997: 69):

- Başlıklar, görsel tasarım ilkelerine uygun olmalıdır.
- Görsel öğeler, öğrencilerin gelişim düzeylerine göre seçilmelidir.
- Yeterli oranda görsel öğeye yer verilmelidir.
- Görsel ve yazılı öğelerde ipuçları kullanılmalıdır.
- Konuyla bütünlük sağlamalıdır.
- Algısal öğelere uygun olarak düzenlenmelidir.
- Görsel öğeler, estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olmalıdır.
- Görsel öğelerin altında açıklamalara yer verilmelidir.
- Sayfa düzeni iyi bir şekilde düzenlenmelidir.
- Görsel öğeler, ilgi çekici olmalıdır.
- Her bir metin, mantıksal bir bütünlük içerisinde düzenlenip sunulmalıdır.
- Metin uzunlukları işlenen konuların önemine göre ayarlanmalıdır.
- Yazı stili kolay okunabilir, süsten arınmış ve sade olmalıdır.
- İçindekiler listesi, doğru ve yeterince ayrıntılı olmalıdır.
- İlköğretimin ilk basamaklarına yönelik ders kitaplarında görsel öğeler, sözel öğelerden daha fazla olmalıdır. Böylece öğrencinin kitaba karşı ilgisi artar ve öğrenme kolaylaşır.
- Ders kitabına konulacak metinler özenle seçilmeli, özenle görselleştirilmeli ve estetik değerler içermelidir. Bu durum, çocuğun estetik duyarlılığının ve sanat anlayışının gelişmesini sağlar.
- Görsel öğelerde kullanılan renkler açık, net, renkli, estetik, seviyeye uygun, konu ile bağlantılı ve anlaşılır olmalıdır. Doğru renklerin kullanımı, dikkatin çekilmesini kolaylaştırır.

Ders hazırlanması aşamasında bu unsurların dikkate alınması, sağlıklı ders kitaplarının oluşturulması açısından önemlidir.

2.9. Ders Kitaplarında Yazı Öğeleri

2.9.1. Yazı Tipi

Ders kitaplarındaki yazı tipi, metnin ve okuyucunun amacı göz önüne alınarak seçilmelidir. Buna ek olarak bu unsur, kullanılacak dilin yapısına uygun olmalıdır. Ayrıca yazı tipi, içerik ve diğer öğelere uygun olmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002: 136).

2.9.2. Yazı Boyutu-Punto

Punto, matbaa ölçü birimidir. 1 punto=0,376 mm'dir. Kitaplarda kullanılan punto boyutları, sınıf düzeyine göre farklılık gösterir. Ders kitaplarında, metin kısımlarının başlıkları, resim altı yazıları, dipnotlar ve benzeri kullanılan yazılar dışında puntolar; ilköğretim 1 inci sınıflar için yirmi, 2 nci sınıflar için onsekiz, 3 üncü sınıflar için ondört, 4 üncü sınıflar için oniki, 5 inci sınıflar için onbir, daha üst sınıflar için ise on puntodan daha küçük harfler ders kitaplarında tercih edilmez (MEB, 2009, madde 8). Kitabın genelinde tek bir yazı tipi kullanılmalıdır (Çalık, 2001: 11–12).

Boşluklar (kenar, harf, satır aralığı), kitap sayfalarının her birinin biçimi birbirleriyle tutarlı olmalıdır. Oluşturulacak boşluklar şu ölçütlere göre yapılmalıdır (Çalık, 2001: 12–14):

- Paragraflar birbirinden kolayca ayırt edilebilmelidir.
- Paragraf arası boşluklar, satır arası boşluklardan daha geniş olmalıdır.
- Sayfa kenar boşlukları, okuma, not alma ve aranan bilgiyi kolay bulmak için geniş tutulmalıdır.
- Başlıklar, okuyucunun kolay fark edebileceği yere (sayfanın sol üst köşesi) konmalıdır.
- Çok sayıda başlık arka arkaya büyük harfle yazılmamalıdır.
- Yazılı alan dışında kalan sağ, sol, üst ve alt kenarlardan en çok 20mm boşluk bırakılmalıdır.
- Büyük harfler uyarı ve komutlar için kullanılmalıdır

Yukarıdaki ölçütler ders kitaplarını daha kullanışlı ve öğrenciler açısından daha faydalı hale getirmede dikkat edilmesi gereken unsurlardır.

2.10. Ders Kitabının Tasarımı

Ders kitaplarının tasarımının titizlikle ele alınması eğitime olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bu materyaller tıpkı bir mimari yapı gibi ele alınmalı ve o şekilde hazırlanmalıdır (Erkmen, 1996: 37–46). Ders kitabında, kitabı oluşturan ögeler bir bütünlük içerisinde çalışmalıdır. Bunu yapmak; kitap tasarımında çalışan kişilerin (yazar, kapak tasarımcı, çizer vb.) iyi bir şekilde çalışmalarına bağlıdır. Tasarım, tasarım öğeleri ve tasarım ilkeleri olmak üzere iki kısma ayrılır (Kılıç ve Seven, 2002: 109–118):

2.10.1. Tasarım Öğeleri

- **Boyut:** Ders kitabında bulunan araçların uzunluğu, yüksekliği, genişliği ve derinliği ile ilgilidir. Ders kitabında, fiziksel yapı özellikleri ve öğretici öğelerin tasarlanmasında kullanılır.
- **Doku:** Evrendeki bütün maddelerin içyapılarının dışında bulunan yüzeysel farklılıkların hissedilişine denir. Görerek ve dokunularak hissedilir.
- **Çizgi:** Bir noktanın verilen doğrultudaki aralıksız uzantısından meydana gelir.
- **Renk** Ders kitaplarında doğru renklerin kullanılması öğrencilerin dikkatlerini çeker. Kitaplarda baskıların açık, net, renkli, estetik seviyeye uygun, konu ile bağlantılı ve anlaşılır olmalıdır. Çünkü renkler; dikkat çekme, ilgiyi odaklama, kontrast (zıtlık) oluşturma gibi farklı amaçlara hizmet edebilirler. Canlı renklerin fon ile uyumlu olmaları gerekmektedir. Okunabilirlik açısından en iyi renk sarı zemin üzerine siyah renktir (Çalık, 2001: 9- 10).
- **Şekil-Form:** Bir zemin üzerinde meydana getirilen iki boyutlu biçimlere şekil denir. Kullanılan bu biçimlerin birbirlerine göre yerleşimlerine ise form denir.
- **Boşluk:** Kitapta kullanım alanı dışında kalan yerlere denir.

2.10.2. Tararsım İlkeleri

- **Bütünlük:** Ders kitabının sayfalarının birbirleriyle tutarlı olmasıdır. Yazı tipinin, puntosunun, yazı aralıklarının, sayfa kenar boşluklarının kitap içerisinde bütünlük sağlamaları gerekmektedir.

- **Zıtlık:** İnsanı uyarır ve harekete geçirir. Renk, şekil, boyut, boşluk gibi öğelerden birinde veya birkaçında da yapılabilir (Güngör, 1972).
- **Vurgu:** Vurgu ile ders kitabında bulunan önemli öğelere dikkat çekilir. Sayfaya bakıldığında dikkat çekmelidir. Aşırıya gidilmemelidir. Etkili olabilecekleri yerlerde kullanılmalıdır.
- **Yakınlık:** Birbirleriyle ilişkili öğelerin aralarındaki mesafedir. Konu ile alakalı resim, metin, grafik, fotoğraf gibi unsurların birbirleriyle aralarındaki mesafe yakın olmalıdır.
- **Tekrar:** Kitapta kullanılan öğelerin aynısının veya benzerinin birden fazla kullanılmasıdır. Bütünlük etkisi uyandırır (Güngör, 1972).
- **Hizalama:** Kitapta kullanılan görsel araç öğelerinin sıralanmasıdır.
- **Uygunluk:** Şekiller arasında ortak veya yakın olma uyumu sağlar. Cisimler arasında bağlantı kurdurur.
- **Denge:** Tasarım öğelerinin (şekil, renk, boşluk, boyut, doku) birbirleriyle görüntü açısından dengede olmasıdır.
- **Egemenlik:** Tasarımda bir bölgenin diğer bölgelere, biçimlere, gruplara karşı üstünlük sağlayarak biçim veya kümenin hâkim olmasıdır. Egemen olan öğe, görsel alanda çok yer kaplar.

2.11. Görsel Öğeleri Değerlendirme Ölçütleri

Sağlıklı bir ders kitabının oluşturulmasında belirli ölçütler bulunmaktadır. İlgili literatür incelendiği zaman, bir ders Kitabının “Görsel Öğeler Arası İlişkiliği Değerlendirme Ölçütleri” aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 146–148; Kılıç ve Seven, 2002: 194; Seferoğlu, 2006: 181–185; Şahin ve Yıldırım, 1999: 51–53; Tosunoğlu, 2001: 127, 137; Yanpar, 2007: 260–265):

- Resimde uygun renkler kullanılmış mı?
- Resimlerin baskı kalitesi uygun mu?
- Resimlerin grafiksel düzenlemesi yapılmış mı?
- Resim altlarında anlaşılır açıklamalar var mı ve bu açıklamalar konuya uygun mu?
- Resimler güncel mi?

- Görsel öğeler konuya, programa ve amaca uygun mu?
- Resimler sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenmiş mi?
- Resimlerin sayfa içinde kapladığı alan sınıf düzeyine uygun mu?
- Resimler korkutucu mu?
- Resimler estetik mi, zevk ve heyecan uyandırıyor mu?
- Resimler numaralandırılmış mı?
- Şekiller, grafikler, haritalar öğrencilerin düzeyine uygun mu?
- Yapılan çizimler aslına uygun mu?
- Görsel öğeler öğrencilerin gelişim özelliklerine göre düzenlenmiş mi?
- Görsel öğeler doğru ve geçerli mi?
- Görsel öğeler açık ve yalın bir dilde mi hazırlanmış?
- Görsel öğeler önyargılardan uzak mı?
- Görsel öğeler okunabilir mi?
- Görsel öğeler basit ve açık mı?
- Görsel öğeler tasarım ilkelerine uygun mu? (biçim, renk, vurgu, doku)
- İstiklal Marşı, Andımız, Atatürk resmi nitelikli olarak hazırlanmış mı?

Ders kitaplarının hazırlanması aşamasında, ders kitaplarını hazırlayan uzmanların yukarıdaki soruları kullanarak ders kitaplarını hazırlamalarında fayda bulunmaktadır.

2.12. Tarih Ders Kitapları

Eğitim ve öğretim etkinliklerinde tarih dersi, diğer derslere nazaran farklılık arz etmektedir. Tarih dersi yapısı gereği zamanımızdan uzun zaman önce meydana gelmiş olayların öğretimini yapmaya çalışmaktadır. İçerik olarak zamanımızdan uzun süre önce meydana gelmiş olaylarla ilgilendiği için, içerik açısından soyut bir ders olarak kabul edilebilir. Öğrenme psikolojisi alanında yapılan çalışmalar göstermektedir ki, öğrenciler görmedikleri unsurları öğrenmede problem yaşamaktadırlar. Bu çerçevede, tarihin öğretiminde tarih ders kitapları ve bu kitaplardaki görseller önemli rol oynamaktadır.

Tarih ders kitaplarının nasıl olması gerektiğiyle ilgili olarak özellikle Avrupa Birliği'nin çalışmaları bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nce düzenlenmiş olan “Tarih ve Sosyal Bilgiler: Ders Kitabı Analizlerinde Metodoloji” konulu toplantının sonunda çeşitli ülke temsilcilerinin; “Ders kitabı analizleri nasıl yapılmalıdır? Bir ders kitabında nelere

dikkat edilmelidir?” sorularına yönelik olarak hazırladıkları rapora göre, ders kitaplarındaki görsel materyalleri değerlendirmek için şu sorular yöneltilebilir (Karabağ, 2003: 179- 186):

- Resim, grafik ve şekiller kullanılmış mı, kullanılmışsa nasıl kullanılmış?
- Resim, şekil, şema ve grafikler uygun seçilmiş mi ve baskıları kaliteli mi?
- Metinde, içerikte, görsellerde ve kaynak sunumlarında gizli mesajlar var mı?
- Çizimler, fotoğraflar, haritalar, resimler, şemalar, vb. metinle nasıl ilişkilendirilmiş ve metni açıklama ve örnekleme işlevini gerçekleştirebiliyorlar mı?
- Kullanılan görseller daha önceki konularla bağlantı kurdurabiliyorlar mı yoksa sadece sayfanın daha renkli ve ilginç görünmesini mi sağlıyorlar?
- Ders kitabının metinleri ve görseller hedef öğrenci grubunun yaş ve seviyelerine uygun mu?
- Tasarım kalitesi iyi mi ve bu tasarım kitabın bütününde tutarlı mı?

Yukarıdaki unsurlar tarih ders kitaplarının daha anlamlı ve öğrencilere katkı getirmesi açısından önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede bu alanda çalışma yapan ders kitabı yazarlarının yukarıdaki unsurları dikkate almaları önemlidir.

2.13. Tarih Öğretmenlerinin Tarih Ders Kitaplarındaki Görselleri Analiz Ederken Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Tarih ders kitaplarındaki görsellerin etkili bir biçimde kullanılabilmesi için tarih öğretmenlerinin, görsellerin nasıl analiz edilebileceğini bilmeleri gerekmektedir. Buna ek olarak, tarih öğretmenleri görsellerin analizi aşamasında öğrencileri de bu işlemin nasıl yapıldığı konusunda eğitmelidirler. Görsellerin nasıl analiz edilmesi gerektiğiyle ilgili çalışmalar incelendiği zaman aşağıdaki unsurlar ön plana çıkmaktadır (Nichol, 1995’ten aktaran: Akbaba, 2010: 177–178; Demircioğlu, 2010: 159–160):

2.13.1. Görselin Analizi Öncesi Dikkat Edilecek Hususlar

Görseller, öğretimi yapılacak konunun kazanımlarıyla ilgili olmalıdır. Ancak ders kitabı dışındaki bir görseli kullanmak isteyen öğretmen bu hususa daha çok dikkat etmelidir.

2.13.2. Görselin Analizi Aşamasında Dikkat Edilecek Hususlar

Görsellerin analizini öğrencilerine yaptırmak isteyen tarih öğretmenleri aşağıdaki işlemleri öğrencilerinden yapmasını isteyebilir:

- Konu ile ilgili olarak görsel ne anlatıyor?
- Görsele farklı başlıklar bulmak istenirse bunlar neler olabilir?
- Görsel ne amaçla hazırlanmıştır?
- Görselin verdiği genel mesaj nedir?
- Görseldeki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- Görseli ya da görseldeki her hangi bir nesneyi tanımlayınız.
- Görseldeki unsurları bugünkü benzerleriyle karşılaştırınız?
- Görseldeki bilgileri yorumlayınız.
- Görseldeki bilgiler hangi döneme ve tarihe aittir.
- Görsele dayalı olarak bir kompozisyon yazınız.

2.13.3. Görselin Analizinden Sonra Yapılacak İşler

Görsellerin analizinden sonra yapılacak işlerin başında, analiz esnasında kazandırılmak istenen kazanımların, öğrenciler tarafından ne derece elde edilip edilmediğidir. Bu bağlamda öğrencilere bu konuda sorular sorulmalıdır ve öğrencilerin deneyimlerini birbirleriyle paylaşmaları sağlanmalıdır.

2.14. Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabının Genel Bir Değerlendirilmesi

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2009 yılında basımı yapılan DSTDK, 204 sayfadan oluşmaktadır. Ders kitabında, 36 adet harita, 17 adet tablo, 14 adet şema ve 198 adet resim bulunmaktadır. Bu resimlerin 14'ü minyatür, 13'ü temsili resimdir. Bu verilere dayalı olarak DSTDK'nın görseller açısından zengin bir materyal olduğu söylenebilir. DSTDK'nın kapağı incelendiğinde kapak resminin dikkat çekici olduğu ancak resmin baskı kalitesinin düşük olduğu görülür.

İlgili literatür incelendiği zaman, ders kitabında bulunan görsellerin büyüklüğünün altı satırdan büyük, üç satırdan küçük olmaması gerektiği iddia edilmektedir (Güneş, 2002:116). Bu bilgiye dayalı olarak DSTDK incelendiği zaman altı satırı aşan birçok

resmin olduğu fakat üç satırdan küçük resimlerin olmadığını görüyoruz. Her ünite başında 2’şer adet tam sayfa olmak üzere toplam 12 adet tam sayfa resim bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, DSTDK baskı kalitesi açısından incelendiğinde kitabın baskı kalitesinin düşük olduğu görülür.

Metindeki paragraflar birbirinden kolayca ayırt edilebilmelidir. Paragraflar arası boşluklar, satır arası boşluklardan daha geniş tutulması, okunabilirliği ve sayfa estetiğini artırır (Akın, 2007: 43). DSTDK’ında paragraflar arasındaki boşluklarla satır arası boşluklar aynı aralıkta yazıldığı tespit edilmiştir. Bu da estetik ve okunabilirlik açısından olumsuz bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ders kitabına konulacak her görsel somut bir mesaja sahip olmalıdır. Yalnızca estetik bir görünüş olarak değil; görselin verdiği eğitici mesaja da dikkat edilmelidir (Güneş, 2002: 139–140; Şahin ve diğerleri, 2001: 19–20). DSTDK’na konulan her resmin eğitici bir mesaj içermediği hatta bazı resimlerin sadece metni resimsiz bırakmamak için konulduğu görülmüştür.

Kitabın yazarı, metin içerisinde kısa da olsa görsellerden bahsetmeli; metinle bağ kurdurmalı; gerekirse yazıyla görseli eşleştirmeli ve böylece görsel-metin bütünlüğünü sağlamalıdır (Güneş, 2002: 139–140; Şahin ve diğerleri, 2001: 19–20). İncelenen DSTDK’nda birçok görsele metin içinde atıf yapılmadığı, görsellerin metinle bağ kurduracak nitelikte olmadığı görülmüştür.

Görsellerin çevresine yazılan yazılar okuyucunun dikkatini çektiğinden ders kitaplarında, görselleri boşlukların ortasına yerleştirmek yerine, yazıların ortasına yerleştirmek daha etkili olmaktadır. Öğrenci hem görseli incelemeli hem de metni okuyabilmelidir. Bu nedenle görselin yerleştirileceği yer özenle seçilmelidir (Güneş, 2002: 139–140; Şahin ve diğerleri, 2001: 19–20). İncelenen DSTDK’nda, görsellerin yazıların ortasından çok sağ, sol, alt ve üst boşluklara yerleştirildiği görülmüştür.

Öğrencilerin ilgilerini uyandırmak, bilgilerini zenginleştirmek ve düşüncelerini harekete geçirmek için görsellerle açıklamalar yapılmalıdır. Örneğin resmin içeriği, yeri, ressamı, tarihi, yapıldığı ya da fotoğrafısa fotoğrafın çekildiği yer gibi bilgiler görsellerin altına yazılmalıdır (Güneş, 2002: 139–140; Şahin ve diğerleri, 2001: 19–20). İncelenen DSTDK’nda, her görselin altında açıklama olmadığı görülmüştür. Hatta resimdeki kişi kimse adı, yer varsa yerin adı, bir nesne ise görülen nesnenin ne olduğu dışında hiçbir açıklamanın ne metinlerde ne de görsellerin altlarındaki açıklamalarda bulunmadığı tespit edilmiştir.

İncelenen DSTDK’nda haritalar dışında hiçbir görselin numaralandırılmadığı ve numaralandırılmış olan haritalar hakkında da ne metin içinde, ne de metin dışında ayrıca bir açıklama ya da atıf yapılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen ders kitabında görsel çeşitlilik ve eğiticilik açısından bulunabilecek olan grafik, karikatür ve gravür gibi görsellerin de bulunmadığı görülmüştür. Ders kitaplarına görseller yerleştirilirken aralarındaki boşluklara dikkat edilmelidir. Görsellerin arasına bırakılan boşluklar, görsellerin daha iyi görülmesini ve anlaşılmasını sağlamaktadır (Güneş, 2002: 116). DSTDK’ndaki görsellerin aralarında bahsi geçen boşlukların bırakıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen ders kitabı genel olarak görseller açısından değerlendirildiğinde, görsellerin taşımaları gereken niteliklerin çoğundan yoksun olduğu görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

3.1. Ders Kitaplarıyla İlgili Tez Dışı Bilimsel Çalışmalar

Ülkemizde tarih ders kitaplarıyla ilgili alan çalışmalarının geçmişi seksenli yıllara dayanmaktadır. Bu çerçevede ilk sistemli alan çalışmalarının Dokuz Eylül Buca Eğitim Fakültesi tarih öğretmenliği programında başladığı söylenebilir. Seksenli yıllardan önce tarih ders kitaplarıyla ilgili bazı çalışmalar varsa da bu çalışmalar daha ziyade UNESCO'nun tarih ders kitaplarının yapısıyla ilgili ve literatüre dayalı çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seksenli yılların sonunda Salih Özbaran, tarih ders kitaplarıyla ilgili olarak Buca Eğitim Fakültesi'nde araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmalar, lisans ve yüksek lisans öğrencileriyle yürütülmüştür. İlk aşamada, tarih öğretmen adaylarının gittikleri uygulama okullarında tarih öğretimiyle ilgili görüş ve düşüncelerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çerçevede, uygulama okullarına giden öğretmen adaylarına, İzmir ilinde gittikleri liselerde, tarih öğretimiyle ilgili araştırmalar yaptırılmıştır. Bu çalışmaların neticesinde, öğretmen adaylarının gittikleri liselerde belirli bir tarih ders kitabının dışına çıkılmadığı ve ders kitaplarında çeşitlilik olmadığı tespit edilmiştir.

Yukarıdaki çalışmalara ek olarak Özbaran (1992: 205–220), lise tarih ders kitaplarında bazı problemlerin olduğunu ve bu problemlerin sağlıklı bir tarih öğretiminin önündeki engeller olduğunu vurgulamıştır. Araştırmacı, “Tarih ve Öğretimi” isimli eserinde lise tarih ders kitaplarının, aşağıdaki problemleri bünyesinde barındırdığını ifade etmektedir:

- Tarih ders kitaplarındaki bölümlenme ve konular arasındaki orantı yeterli değildir.
- İçerikte ayrıntı, çelişki ve eleştiri yoksunluğu bulunmaktadır.
- Tarih ders kitaplarındaki içeriğin bir kısmı, yönetenlerin tarihi ve övgüsü durumundadır.
- Tarih ders kitapları ön hazırlıksız olarak yazılmıştır.

- Tarih ders kitapları bir şablon doğrultusunda hazırlanmaktadır.
- Tarih ders kitaplarındaki içerik, öğrenciye çağdaş tarih anlayışını vermekten uzaktır.

Yaklaşık yirmi yıl önce tarih ders kitaplarıyla ilgili olarak yukarıda yapılan eleştiri ve tespitler ülkemizdeki tarih ders kitaplarının değerlendirilmesi açısından önemliydi. Özbaran (1992), yaptığı eleştiriler aracılığıyla tarih ders kitaplarında önemli problemler olduğunu açıklamıştır. Ayrıca çağdaş bir tarih öğretimi için bu problemlerin giderilmesinin bir zorunluluk olduğunu da ifade etmiştir.

1990'ların başında tarih ders kitaplarıyla ilgilenen ve ders kitaplarının durumlarıyla ilgili bilimsel çalışmalar yapan araştırmacı Yücel Kabapınar'dır. Kabapınar (1992), tarih ders kitaplarının içerik açısından incelemiş ve tarih ders kitaplarının bir ideolojik mücadele alanı olduğunu vurgulamıştır. Buna ek olarak, 1990'ların başında mevcut tarih ders kitaplarının demokratik bir bakış açısı kazandırmaktan çok, öğrencilere ağırlıklı olarak milli bakış açısı ve değerleri vermek amacıyla hazırlandığını vurgulamıştır.

1990'lı yıllarda tarih ders kitapları alanında yapılan çalışma ve etkinlikler devam etmiştir. Bu dönemde bu çalışma ve etkinliklerin en önemlisi Buca Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen “Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu”ydı. Bu sempozyumla ülkemizde ilk defa, tarih ders kitapları detaylı bir biçimde incelenmiş ve sorgulanmıştır. Bu etkinliğin ilk olması münasebetiyle ülkemizdeki tarih ders kitaplarının geliştirilmesi anlamında özel bir yere sahiptir. “Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu”nda gerek öğretiminin farklı boyutları, gerekse tarih ders kitaplarıyla ilgili değerli bildiriler sunulmuştur.

“Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu”nda sunulan bildirileri, tarih ders kitapları boyutundan incelediğimiz zaman, belirli unsurların ön olana çıktığı görülür. Sakaoglu'na (1998: 143–151) göre, tarih ders kitapları Türk öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmemiştir. Başka bir deyişle, ülkemizdeki farklı coğrafyalardaki öğrencilere, aynı ders kitaplarının, aynı şeyleri öğretmeye çalıştığı vurgulanmaktadır.

Arıkan ise (1998: 153–166) bildirisinde, Türk toplumundaki tarih ders kitaplarını tarihsel bir perspektifle incelemiştir. Ayrıca çalışmasında, değişmeyen belirli bilgi kalıplarının, tarih ders kitaplarıyla öğrencilere aktarılmaya çalışıldığını açıklamaktadır. Buna ek olarak Bilici, (1998: 371–379) mevcut tarih ders kitaplarını eleştirerek, ilköğretim seviyesindeki tarih ders kitaplarının keskin ve tek bir söyleme dayalı olduğunu belirtmiştir.

Buca Sempozyumunda tarih ders kitaplarını içerik açısından inceleyen Yıldırım (1998: 169–173) ise, Türkiye’deki tarih ders kitaplarında içerik olarak, Anadolu uygarlıklarına yer verilmediğini ve ağırlıklı olarak Türk tarihinin öğretilmeye çalışıldığını tespit etmiştir.

İçerik olarak Türk tarih ders kitaplarını inceleyen Yetkin (1998: 175–199) ise, tarih ders kitaplarındaki İslam tarihi’yle ilgili konulara dinsel bir bakış açısıyla yaklaşıldığını ve özellikle İslami fetih boyutunun ön plana çıkarıldığını işaret etmektedir. Bütün bu çalışmalar, 1990’lı yılların başında tarih ders kitaplarının niteliğini ortaya koyması açısından bizlere değerli bilgiler sunmaktadır.

Tarih ders kitaplarıyla ilgili olarak yukarıdaki çalışmalara ek olarak Özbaran (1992: 116–128), “Tarih ve Öğretimi” adlı kitabının, Türkiye’de Tarih Eğitimi III başlıklı bölümünde Emin Oktay’ın 1985 baskı tarihli kitabı ile Veli Şirin’in Lise III’ler için yazdığı 1985 baskı tarihini taşıyan kitabını incelemiştir. Yazarın yaptığı incelemede ulaşılan bilgiler aşağıdaki gibidir:

- Şirin’in yazdığı kitapta bibliyografya yoktur.
- Oktay’ın kaynak olarak gösterdiği kaynaklar, çağdaş kaynaklar değildir.
- Şirin’in bölüm sonlarında sunduğu okuma parçaları, öğrencilerin anlayamayacağı kadar zor, hatta araştırmacı tarihçilerin ve uzmanların dahi zaman zaman zorlanabilecekleri belgeleri bu parçalarda dikkatsizce yeni harflere aktararak sunmuştur.
- Şirin ‘in kitabında yer alan “1566’da Osmanlı Devlet Sınırları” haritasında Osmanlı yönetimine girmeyen topraklar da haritaya dâhil edilmiştir.
- Oktay ve Şirin Osmanlı’nın 16. Yüzyıldaki nüfuslarını çok farklı rakamlarla açıklamıştır.

Yukarıdaki değerlendirilmelerin ışığı altında Özbaran (1992: 116–128), adı geçen tarih ders kitaplarının yeniden yazılmasını önermektedir.

Tarih ders kitaplarının incelemesiyle ilgili olarak bir diğer çalışma ise Ertürk (1998), tarafından yürütülmüştür. Ertürk (1998: 245- 260), “Türkiye’de Ortaokul 1. Sınıf (6.Sınıf) Düzeyinde Tarih Öğretimi ve İlgili Kitapların Kıyaslamalı Eleştirisi” adlı yazısında ortaokul birinci ve ikinci sınıf milli tarih ders kitaplarını incelemiştir. Niyazi Akşit, Gürkan Tekin, Yüksel Turhal ve Kemal Kara imzalı Milli Tarih kitaplarının 1993 ve 1994 (son) baskılarını inceleyerek aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır:

- Ortaokul birinci sınıf tarih ders kitabında öğrencilere aktarılması gereken; tarihin tanımı, amacı, takvim, yüzyıl ve çağ gibi tarihle ilgili genel bilgiler kitaplarda bulunmamaktadır.
- İçerikte pek çok eksiklikler bulunmaktadır.
- Orta ikinci sınıf ders kitabı siyaset ve savaş ağırlıklı bir yaklaşımla yazılmıştır.
- İncelenen üç kitapta da sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Ancak Akşit'in orta birinci ve ikinci sınıf kitapları oldukça kuru bilgilerle doludur ve ilgi çekicilikten uzak ve sıkıcıdır.
- Bütün orta ikinci sınıf kitaplarında Osmanlı padişahlarının ve idarecilerin temsili resimleri yanlışır.
- Kitaplardaki kronoloji bilgilerinin hepsi farklı tarihle başlayıp bitmektedir.
- Kitaplarda hazırlık soruları, değerlendirme soruları vardır fakat bu sorular iyi nitelikte değildirler.
- İncelenen üç kitap da müfredattan bağımsız olmamakla beraber eksik ve yanlış bilgileri barındırmaktadır.

Tarih ders kitaplarının yanında sosyal bilimler öğretiminin diğer alanlarında ders kitaplarıyla ilgili olarak yapılan çalışmaların bir kısmı incelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, ilk olarak sosyal bilgiler ders kitapları alanında yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Sosyal bilgiler alanında ders kitaplarıyla ilgili yapılan çalışmaların bir kısmı Kabapınar (2002; 2007), tarafından gerçekleştirilmiştir. Kabapınar'ın (2002: 249–266), ilk çalışması, “İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları ve Öğretim Materyalleri Açısından Türkiye ve İngiltere Örnekleri” isimli makalesidir. Araştırmacı bu çalışmada Türk ve İngiliz Sosyal Bilgiler ders kitapları ile eğitim materyallerinde sosyal ve ahlaki olayların araştırılmasıyla ilgili yaklaşımları incelemiştir. Bu amaçla; “Türk ve İngiliz ilköğretim programlarında yer alan ve birey-toplum ilişkilerine dair konuları içeren hayat bilgisi ve vatandaşlık eğitimi derslerinin amaç ve hedefleri nelerdir?”, “Bu iki sistemde yer alan amaç ve hedefler arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?” ve “Türk ve İngiliz ders kitapları ile materyallerinde hayat bilgisi ve vatandaşlık eğitimi’ne ilişkin bilgilerin sunum yöntemleri arasında benzerlik ve farklılıklar var mıdır?” sorularına yanıt aranmıştır. Örnekleme belirli ölçütlere göre seçilmiş olan ikişer adet birinci ikinci ve üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitapları oluşturmuştur. İngiliz ders kitabı örnekleminde Don Rowe ve Jan Newton tarafından geliştirilen “You, Me, Us! Social

and Moral Responsibility for Primary Schools (Key Stage 1 ve 2)” adlı eser incelenmiştir. Karşılaştırma sonuçlarına göre;

- Eski programa göre yazılmış ilköğretim hayat bilgisi ders kitaplarında, sosyal olguların yapısında yer alması gereken farklılıkların, ayrılıkların ve zıtlıkların yok sayıldığı görülmüştür.
- Öğrenciye, belirlenmiş ve öğütlenmiş doğrular aşılarmaya çalışılmıştır. Bu nedenle öğrenci direkt ezbere yönlendirilmiştir.
- Türkiye’deki hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitapları yapısı itibariyle gerçek yaşamı yansıtmaktan çok uzak kalırken, İngiliz sistemi ise bireye kendi ahlaki değerler sistemini oluşturma, farklı değer yargılarının varlığını tanıma, doğru-yanlış ayırt etme gibi amaçları, öyküler ve bunların analizi aracılığıyla kazandırmaya çalışmaktadır. Yani çocuğa anlaşılması güç gelecek soyut kavramlar, öyküler aracılığıyla somutlaştırılmaktadır.
- Yapılan bu çalışma sonucunda; sosyal bilgiler ders kitaplarının, eğitim pedagojisinin çağdaş ilkelerine, öğrencinin yaş kuşağı ile ilgili beklentilerine ve sosyal bilimlerin temel metodolojik yaklaşımlarına paralel olarak geliştirilmesi önerilmiştir.

Kabapınar’ın (2007: 109–128) gerçekleştirdiği diğeri bir çalışma ise, “1998 ve 2004 Öğretim Programlarına Göre Yazılmış Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Ders kitaplarında Sosyal Olay ve Değerlerin Sunumu: İşlev ve Nitelik Açısından Farklı Bir Noktaya Geldik mi?” isimli çalışmasıdır. 1998 ve 2004 yılları öğretim programları’na ait hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyal olay ve değerlerin nasıl sunulduğunu karşılaştırırken doküman incelemesi yaparak konuların sunuş biçimlerini örneklerden alıntılar yaparak somutlaştırmaktadır. Araştırmada 1998 programına göre hazırlanmış on adet hayat bilgisi 2–3 ve 4 adet sosyal bilgiler 4–5 ders kitabı ile 2004 programına göre yazılmış dört adet hayat bilgisi 2–3 ve dört adet sosyal bilgiler 4–5 ders kitabı incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre;

- 1998 yılı hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programına ait ders kitaplarında sosyal olaylar didaktik, öğüt veren ve öğrencinin üzerinde tartışmasına imkân tanımayan bir anlatımınla yazılmıştır.
- Sunulan sosyal ortamlar gerçeklikten uzak, problemlerin ve zıtlıkların olmadığı yapay ortamlardır.

- 2004 yılı hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programlarına ait ders kitaplarında ise sosyal olay ve ortamların sunumunda, 1998'deki sorunlardan arındırılarak; yaşamın içinde olumsuzlukların ve problemlerin de olduğunu yansıtılarak; öğrenciye doğru-yanlış, olumlu-olumsuzun birlikte sunulmuş olduğu, öğrenciye düşünsel çaba gerektiren etkinliklerle kendi değer yargılarının oluşturulmasına çalışıldığı belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarıyla ilgili yapılan diğer bir araştırma ise Yaşar (2004: 104–120), tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı çalışmasında ilköğretim sosyal bilgiler derslerinde görsel materyal kullanımı ile coğrafya konularının eğitimi ve öğretimi üzerinde durmuştur. Makalesinde, görsel materyalleri sıralayarak bunların coğrafya konularının öğretiminde kullanımını örneklerle ortaya koymuştur. Buna ek olarak, bir görsel materyal grubunun sorularla çözümlenmesi üzerine örnek çalışma yaparak, bunların öğretme-öğrenme sürecine katkısı üzerine saptamalarda bulunmuştur.

Taş (2007: 519–531) ise, “Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi” adlı, Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerinde yaptığı çalışmasının sonuçlarına göre; öğretmenler ders kitabını tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı, dil ve anlatım bakımından olumlu değerlendirirken, içerik bakımından da kısmen olumlu değerlendirmiştir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla ilgili bir diğer çalışma Öcal ve Yiğittir (2007: 51–61), tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği)” adını taşımaktadır. Araştırma 2005–2006 eğitim öğretim yılı ve dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır. Çalışmanın evrenini, Kırıkkale ilinde görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise, adı geçen il merkezindeki onbeş ilköğretim okulu ve yetmişbir sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçları şu şekildedir:

- Ders kitabında yer alan konular programda amaçlanan kazanımları karşılayacak şekilde düzenlenmemiştir.
- Çalışmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlası kitaplarda bilimsel hataların var olduğunu, gereksiz bilgiye ve fazla ayrıntıya yer verilmediği görüşündedir.
- Çalışma kitabında önerilen materyallere öğrenciler kolaylıkla ulaşamamaktadır.
- Kitapta sunulan etkinlik örnekleri düzenlenirken, öğrencilerin ve ailelerinin maddi güçlerinin bölgesel olarak farklılaşığına pek dikkat edilmemiştir.

- Öğretmenlerin büyük bir kısmı okuttukları sosyal bilgiler ders kitaplarından memnundur.
- Öğretmenlerin yarısından çoğu çalışma kitabı etkinliklerini rahatlıkla yapılabilir olduğu görüşündedir.
- Kitaptaki görsellerin çoğu yazılı ifadelere uygun olarak yerleştirilmiştir.
- Ders kitabında geçen öğretime yardımcı unsurlar net ve temiz baskılı olarak sunulmuştur.

Coğrafya ders kitaplarıyla ilgili olarak Yaşar (2005: 9–30), “Türkiye’de Okutulan Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım” isimli bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre;

- Orta öğretim coğrafya ders kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme çalışmaları, hem nicelik açısından hem de soruların nitelikleri açısından yeterli özellikleri taşımamaktadır.
- Ünite sonu değerlendirme soruları, taksonomik özellikleri bakımından bilişsel alanın bilgi ve kavrama basamağında olup, buna karşın uygulama basamağındaki sorular sayıca çok azdır.
- Duyuşsal ve psiko-motor davranışlarla ilgili sorular hemen hemen yok denecek kadar azdır.
- Ders kitaplarında çoktan seçmeli ölçme ve değerlendirme çalışmalarına çoğunlukla yer verilmemiştir.
- Ünite ve konu ara değerlendirme soruları, incelenen tüm kitaplarda bulunmamaktadır.
- Değerlendirme soruları, ölçme ve değerlendirme ölçütleri bakımından orta düzeydedir.
- Ders kitaplarında yer alan ünite sonu değerlendirme sorularında kapsam geçerliği sağlanmalıdır.
- Ünite başlarındaki hazırlık çalışmaları öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olmalıdır.
- Ders kitaplarının yazımı sürecinde sadece alan uzmanları değil, program geliştirme uzmanları, eğitim psikologu, görsel ve fiziksel tasarımcılar ve dilbilimciler de yer almalıdır.

Çalışmamız çerçevesince incelediğimiz bir diğer ders kitabı alanı ise, Hayat Bilgisi ders kitaplarıdır. Bu alanda, Ayçiçeği ve Oktay (1996: 33- 40), ilkokul ve ortaokul matematik, türkçe, hayat bilgisi kitaplarında bilginin nasıl verildiğini incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre;

- Ders kitaplarının puntoları ve satır aralıkları doğru kullanılmıştır.
- Kitaplarda kullanılan resimlerin, üst sınıflara gidildikçe kullanımları azalmaktadır ve kitapların iç ve dış özellikleri de giderek bozulmaktadır.
- Verilecek bilginin öğretilmesinde işitsel, görsel ve anlamsal özelliklerden faydalanma giderek azalmaktadır.
- Bilgi verilirken ne kadar çok duyu organı kullanılırsa, uyarının o kadar etkili olacaktır.

Hayat bilgisi ders kitaplarıyla ilgili diğer bir çalışma Beydoğan ve Ocak (2005: 109–132), tarafından yürütülmüştür. Araştırma, “İlköğretim Okulları 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi İçerik Standartlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Bazı Değişkenler Açısından Yeterlilik Düzeyi (Standart Belirleme-Erzurum Örneği)” ismini taşımaktadır. Araştırma sonuçları aşağıdaki gibidir:

- Öğretmenlerce belirlenen içerik standartları, öğretmenler tarafından büyük oranda kabul görmektedir.
- Öğretmenler standartlarla ilgili çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görüşündedirler. İçeriğin belirlenmesi, içerikte kullanılan punto, resim gibi fiziksel öğeler bilimsel çalışmalardan sonra belirlenen standartlara uygun olmalıdır.

3.2. Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler

DSTDK’nda yer alan görsellerin incelenmesine yönelik olarak yapılan bu araştırma çerçevesince tarih ders kitaplarıyla ilgili tezler incelenmiştir. Tarih ders kitaplarıyla ilgili tezlerin dışında sosyal bilgiler, hayat bilgisi ve coğrafya alanlarındaki ders kitaplarıyla ilgili yapılan tezlerin bir kısmı araştırmaya dâhil edilmiştir.

3.2.1.Tarih Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler

Bu bölümde tarih ders kitaplarıyla ilgili olarak üç yüksek lisans ve bir doktora tezinin incelemesi yapılmıştır. İncelemesi yapılan tezler aşağıdaki gibidir:

İncelemesi yapılan ilk tez Kabapınar (1991)'ın, “Müfredat Programı ve Ders Kitapları Açısından Ortaöğretimde (Lise) Tarih Öğretimi” isimli yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada, o dönemde yürürlükte olan ders kitaplarının ağırlıklı olarak Türk tarih merkezli olduğu ve Avrupa tarihine de yer vermesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bir diğer tez ise, yine Kabapınar'ın (1998), tarih ders kitaplarıyla ilgili olarak yürüttüğü doktora tezidir. “A Comparison Between Turkish and English History Textbooks: Design, Construction and Usability Issues” isimli bu çalışmada, belirli ölçütler açısından Türk ve İngiliz tarih ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda; görsel öğeler açısından Türk tarih ders kitapları, İngiliz tarih ders kitaplarına göre daha zayıf bulunmuştur ve Türk tarih ders kitaplarında daha fazla ve nitelikli görsel öğelere yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Tarih alanı ile ilgili diğer bir tez Alkan (1995: 64– 69), tarafından yürütülen “Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Hazırlanan Tarih–2 Ders Kitabının Öğretmen ve Öğrenci Gözüyle Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmanın sonuçlarına göre:

- Kitapta gereksiz bilgiler bulunmaktadır.
- Yazı karakteri dikkat çekici özelliklerden yoksundur.
- Kitaptaki ünite sonu soruları, öğrenciyi değerlendirebilecek nitelikleri taşımaktadır.
- Fakat kitaptaki bilgiler bilimsel doğruluğa sahiptir.

Bu alandaki son tez Ceylan (2006: 83–89)'ın “Orta Öğretim 10. Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşleri ” isimli yüksek lisans tezidir. Bu çalışmaya dayalı olarak aşağıdaki hususlar ortaya çıkmıştır:

- Söz konusu ders kitabı öğrencinin ilgisini çekecek tarzda değildir.
- Konulara ait örnekler yetersizdir.
- Siyasî ve kültürel tarihin dağılımında yeterli denge sağlanamamıştır.
- Metinle ilgili yardımcı unsurlar yeterli düzeyde değildir.
- Konu dağılımları dengeli bir şekilde yapılmamıştır.
- Metine yönelik ön bilgiler yetersizdir.

- Konu anlatımlarında tek düze ve tek bir anlatım vardır ve farklı düşüncelere yer verilmemiştir.
- Kullanılan anlatımla verilen bilgilerin net ve değişmez olduğu hissi öğrencileri ezbere yöneltmektedir.
- Kullanılan bilimsel terimler yeterli ve açıklayıcıdır.

Tarih ders kitaplarıyla ilgili olarak yukarıda açıklanan tez çalışmalarının sonuçları, tarih ders kitapları alanındaki problemlerin bir kısmını açıkça ortaya koymaktadır. Tarih ders kitaplarının oluşturulması aşamasında yukarıdaki bilgiler ders kitabı yazarlarına ışık tutacak niteliktedir.

3.2.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler

Sosyal Bilgiler dersi ders kitaplarının incelenmesine yönelik olarak, on iki yüksek lisans tezi ve bir doktora tezi incelenmiştir. Bu tezler, sosyal bilgiler ders kitaplarının farklı boyutlarını incelemektedir. Araştırmamız çerçevesince incelenen tezlerin sosyal bilgiler ders kitaplarının farklı boyutlarıyla ilgilendiği görülmektedir. Tezlerin bir kısmında ders kitaplarına yönelik olarak öğretmen, öğrenci, veli ve müfettiş görüşlerinden yararlanılmıştır. Çalışmaların bir kısmı doğrudan ders kitabının geneliyle ilgilenirken, sosyal bilgiler ders kitaplarında harita, grafik ve şema kullanımıyla ilgili tezler de bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla ilgili tezler aşağıdaki gibidir:

Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla ilgili olarak incelediğimiz ilk çalışma; “İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması” adlı bir yüksek lisans tezi hazırlayan Sığan (1997: 147–148)’ a aittir. Bu çalışma ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ders kitaplarının konuları seçilirken dikkatli bir seçim yapılmalıdır.
- Bireysel ihtiyaçlar dikkate alınmamaktadır.
- Kullanılan görseller metinleri desteklememektedir.
- Kitabın geneli ilgi çekici özelliklerden yoksundur.
- Ünite sonlarında özet bölümleri bulunmamaktadır.
- Dil ve anlatım özellikleri öğrenci seviyesine uygun değildir.
- Kitabın baskısı, ciltlenmesi ve kitapta kullanılan kâğıt, belirlenmiş ölçütlere uygun değildir.
- Kullanılan punto, satır aralığı, forma sayısı belirlenmiş ölçütlere uygun değildir.

Kılıç (1999), ise “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Sınıf öğretmenlerinin ve Müfettişlerin Görüşleri” adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırma, öğretmen ve müfettişlerle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarının, içerikleri ve görsel düzen özellikleri yönünden bazı sorunları taşıdıkları tespit edilmiştir.

Bir diğer çalışma Daşcan (2000)’nın, “İlköğretim Altıncı ve Yedinci Sınıflarda Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğrenci Başarısına Etkisi Konusunda Uzman, Denetçi, Yönetici ve Öğretmen Görüşleri Nelerdir” isimli yüksek lisans tezidir. Araştırma sonucunda, ders kitaplarının öğrenci başarısını etkilediği görülmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitabının değerlendirilmesiyle ilgili başka bir çalışma ise, Esmertaş (2000), tarafından yapılan “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değerlendirilmesi (Mersin İlinde Bir Araştırma)” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmayla aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Kitabı değerlendiren öğretmenlerin kıdemleri arttıkça, ders kitaplarına ilişkin görüşleri daha olumlu olmaktadır.
- Eğitim fakültesi mezunu öğretmenler, diğer fakülte mezunlarına göre ders kitabına karşı daha olumsuz düşüncelere sahiptir.
- Ders kitaplarında dini inançlar ve mezhepler arasında ayırım yapılmaktadır.
- Evrensel değerlere yer verilmemektedir.
- Cinsiyet farkı gözetilmektedir.
- İçerik bir önceki sınıf konularıyla bağlantılı değildir.
- Kullanılan cümlelerin yapısı ve cümlelerin uzunluğu, öğrencilerin kavrama düzeyine uygun değildir.

Yukarıdaki çalışmaya benzer bir araştırma ise Seven (2001), tarafından “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hakkında Öğretmen Öğrenci Görüşleri” adlı yüksek lisans tezidir. Araştırmacı, öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziki görünümlerini, içeriklerini, görselliklerini, değerlendirme ve hazırlık sorularının niteliklerini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre;

- Sosyal bilgiler ders kitaplarının kapakları dikkat çekici nitelikte değildir.
- Kitapların ciltleri kalitesiz yani dayanıksızdır.
- Dördüncü sınıf ders kitabında görsel düzenlemenin yapılmadığı,
- Beşinci sınıf ders kitabında uyulması gereken renk ölçütlerine uyulmamıştır.

- Sosyal bilgiler ders kitaplarını inceleyen Alkan (2002) ise, “İlköğretim İkinci Kademe 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi” isimli bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmaya, elli kadın ve erkek öğretmen katılmış olup, veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre;
- Kitap seçiminde öğretmenlerin cinsiyetleri ve kıdem farklılıkları önemli bir faktördür.
- Kitaptaki resimlerle içerik örtüşmemektedir.

Doğrudan sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili diğer bir çalışma Uzguç (2002), tarafından gerçekleştirilen “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezidir. Bu çalışmayla ulaşılan sonuçların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Kitaplarda kullanılan haritalarda çok hata vardır.
- Kitaplarda konuya uygun olmayan, metinleri açıklayamayan fotoğraflar vardır.
- Fotoğraf ve resimlerde renkler ve baskı kalitesizdir.
- Kitapların kaynakçalarında, sosyal bilgiler konuları ile ilgili yayınlanan ve önemli bilimsel eserler durumundaki kitaplar yer almamaktadır.
- Bazı konular güncellikten uzaktır.

Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre sosyal bilgiler ders kitaplarını inceleyen Kayabaşı (2003), “İlköğretimde Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Kitap tasarımı iyi düzenlemiş değildir.
- Sayfa düzeni iyi değildir.
- Cümleler olması gerekenden daha uzundur.
- Kitaplar güncel ve bilimsel verilere sahip değildir.
- Kitaplardaki görseller ilgi çekici değildir.
- Kitaplarda öğrenmeyi kolaylaştırıcı nitelikler bulunmamaktadır.
- Sayfa boyutu olması gerektiği gibi değildir.
- Yazı puntoları ve sitilleri uygun değildir.

Diğer bir araştırma ise Özel’in (2003), “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Bilgiler Branş Öğretmenleri, İlköğretim Müfettişleri ve İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans tezidir.

Araştırmanın amacı, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziksel görünüm, şekil, resim, grafik ve tasarım, içerik, dil ve anlatım ile ölçme ve değerlendirme bölümlerine ilişkin öğretmen, öğrenci ve müfettiş görüşlerini tespit etmektir. Araştırma sonunda; araştırmaya katılan öğretmen ve müfettişler ders kitabının fiziksel görünüm, şekil, resim, grafik tasarım bölümüne yönelik olarak kısmen olumlu ve kısmen olumsuz görüş belirtirken, öğrenciler ise genel olarak olumlu görüş belirtmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritalarla ilgili bir çalışma ise Yalçinkaya (2004) tarafından yapılmıştır. Yalçinkaya (2004)'nın, "İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci Ve Öğretmen Görüşleri" adlı yüksek lisan tezinin sonuçlarına göre;

- Sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan haritalar öğrencilere bu dersi sevdirememektedir.
- Öğrenciler haritalardan ancak ders içinde öğretmenle birlikte yararlanırken, ders dışında kendi başlarına yararlanamamaktadır.

Bu çalışmaya ek olarak, diğer bir araştırma Bek (2005)'in "İlköğretim 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Harita-Metin İlişkisi" isimli yüksek lisans çalışmasıdır. Araştırmada, her bir sınıftan üçer adet olmak üzere on iki adet kitap taranmıştır. 2003- 2004 yıllarında dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritalar şekil, yazı, renk, baskı kalitesi, vb. açılardan değerlendirilmiş ve haritaların metinlerle ilişkisi ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre;

- Haritalar öğrencilerin ilgisini çekecek düzeyde değildir.
- Haritalar, hedef davranışlara uygun olarak hazırlanmamıştır.
- Haritalar birbirlerini tamamlayıcı nitelikte değildir.
- Yazı, baskı kalitesi, renk uyumu açısından belirlenen ölçütlere tam anlamıyla uyulmamıştır.

Ders kitaplarının sosyal bilgiler öğretimi alanındaki durumuyla yapılan diğer araştırma, Pınarbaşı (2007: 145–157)'nin "İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Eski ve Yeni Öğretim Programına Göre Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafya Ünitelerine İlişkin Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Analizi" adlı yüksek lisans tezidir. Araştırma sonucunda, 2005 öğretim programına göre,

sosyal bilgiler ders kitapları coğrafya üniteleri ve ünite hazırlık, ara değerlendirme ve ünite sonu değerlendirme sorularının coğrafi düşüncüyü yansıtamadıkları belirtilmiştir.

Bu alandaki son tez çalışması Kulantaş (2007: 249–252)’ın “ 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi ” isimli doktora tezidir. Bu tezde sosyal bilgiler ders kitaplarıyla ilgili değerli veriler ortaya koymuştur. Bu çalışma sonucunda elde edilen verilerin bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Ders kitaplarındaki bilgi ve açıklamalar ezbere yöneltmektedir.
- Ders kitaplarındaki vurgular yeterince dikkat çekici değildir.
- Ders kitaplarındaki tekrar bölümleri yetersizdir.
- Ders kitaplarında verilen örnekler hep aynı olup çeşitlilik yoktur.
- Kitaplar öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlayıcı nitelikte değildir.
- Türk tarihinde önemli yere sahip kişilerin hayatları ve hizmetleri hakkında verilen bilgiler yetersizdir.
- Sayfa düzeni dikkat dağınık niteliktedir.
- Sözlük bölümü yetersizdir.

Yukarıdaki alan çalışmaları sosyal bilgiler ders kitaplarının önemli problemler barındırdığını ortaya koyması açısından önemlidir.

3.2.3. Hayat Bilgisi Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler

Hayat bilgisi alanındaki ders kitaplarıyla ilgili olarak toplam yedi yüksek lisans ve bir sanatta yeterlilik tezi incelenmiştir. Bu araştırmaların ilki Tuncer (1998) tarafından hazırlanan “İlköğretim Okulları 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirmesi” isimli yüksek lisans tezidir. Çalışmada, ilköğretim okullarında kullanılan hayat bilgisi (2–3) ders kitaplarının ne durumda olduklarının tespiti amaçlanmıştır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Öğretmenler, ders kitaplarının fiziksel özelliklerini ve dil-anlatım özelliklerini orta düzeyde yeterli görmektedir.
- Kitaplar, programa uygunlukları, kavramların düzeye uygunlukları, ölçme değerlendirme bakımlarından yetersiz bulunmuştur.
- Kitapların diğer özellikleri genel anlamda yeterli bulunmuştur.

Hayat bilgisi ders kitaplarının resim ve metin ilişkisi üzerinde duran Erkan (1998: 129–154) ise, “Hayat Bilgisi Kitaplarında Resimleme ve Metin İlişkisi” adlı bir sanatta yeterlilik tezi hazırlamıştır. Araştırmacı, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda okutulan on bir ayrı yayınevine ait hayat bilgisi ders kitaplarını incelemiştir. Bu çalışma ile görsel malzemelerdeki hatalar tespit edilmiştir. Ülkemizde ders kitaplarının “çağdaş bir ders kitabı” sorumluluğu taşımadığı görülmüştür.

Hayat bilgisi ders kitaplarını teknik boyuttan inceleyen Kars (2006: 92–95), “2005–2006 Öğretim Yılında Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Okutulan İlköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi” isimli bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmada, çeşitli yayınevlerince yayınlanmış olan birinci, ikinci ve üçüncü sınıf ilköğretim hayat bilgisi ders kitapları incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları aşağıdaki gibidir:

- Kitapların kapak özellikleri, teknik özellikleri, sayfa tasarımları ve görselleri ile ilgili problemler görülmüştür.
- Ders kitaplarının kapak tasarımlarının, uzman tasarımcılarca gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Ders kitaplarının yayını yapacak yayınevlerine ve matbaalara, modern malzemeye sahip olma şartı konulmalıdır.

Yıldırım (2006: 161–174), “Yeni İlköğretim Programı’na Göre Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Elazığ İli Örneği)” isimli bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmanın sonuçları şu şekildedir:

- Ders kitabında kullanılan renkler öğrencilerin ilgisini uyandırıcıdır ve öğrenci motivasyonunu artırmaktadır.
- Ders kitabı, bilgi teknolojilerini kullanma becerisini kısmen kazandırmaktadır.
- Ders kitabının boyutu ölçütlere uygundur.
- Kitapta kullanılan puntolar öğrenci seviyesine uygundur.
- Kitaptaki metinlerin uzunlukları öğrenci seviyesine uygundur.
- Ders kitabı gereksiz bilgi ve ayrıntıları içermemektedir.
- Kitapta kullanılan resimler ders içeriğiyle örtüşmektedir.
- Kitabın anlatımında kullanılan dil akıcıdır.
- Türkçeyi doğru ve etkili kullanma becerisi kazandırmaktadır.

- Kitaptaki bilgiler basitten karmaşığa ve yakından uzağa ilkelerine uygun olarak verilmiştir.
- Ders kitabında bulunan değerlendirme çalışmaları, konulara göre çeşitlilik göstermektedir.
- Kitap, çoklu zekâ kuramına kısmen olanak sağlamaktadır.
- Ders kitabının dikiş ve ciltlemesi kusurludur.
- Kitaptaki konular günlük hayatla ilişkilendirilmemiştir ve öğrencileri keşfetmeye yönlendirmemektedir.

Bu alanla ilgili diğer bir çalışma Akbulut (2007: 169–170), tarafından yürütülen “İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında İçerik Bakımından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” isimli bir yüksek lisans tezidir. Çalışma ağırlıklı olarak, birinci sınıf hayat bilgisi ders kitapları içeriğinin programda belirtilen kazanımlarla tutarlı olma düzeyi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu araştırmaya dayalı olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ders kitabının içeriği, bilgi itibarıyla kazanımlarla tutarlı ve kazanımların tamamını kapsama bakımından olumludur.
- İçerikte verilen kazanımlar, hayat bilgisi programına göre düzenlenmesi bakımından yetersizdir.

Pedagojik açıdan hayat bilgisi ders kitaplarını inceleyen Akın (2007: 134–136), “2005 – 2006 Öğretim Yılı İlköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Pedagojik Açıdan Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans çalışması yürütmüştür. Araştırmada, hayat bilgisi birinci, ikinci ve üçüncü sınıf ders kitaplarını incelemiştir. Çalışma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Ders kitaplarının boyutları, öğrencinin taşınması için uygundur.
- Ders kitaplarındaki konular mantıklı bir sıra içinde sunulmuştur.
- Ders kitaplarındaki üniteler, belirtilen hedeflere ulaştırıcı niteliktedir ve öğretim ilkelerine göre sıralanmıştır.
- Ders kitaplarının konuları çağdaş ve bilimsel bilgileri içermektedir.
- Ders kitaplarındaki metinler gereksiz bilgileri ve ayrıntıları içermemektedir.
- Kitaplarda imlâ ve noktalama yönünden çok az hata bulunmaktadır.
- Kitaplarda kullanılan dilin; sınıf seviyelerine uygun, açık ve sadedir.
- Kitaplarda bulunan grafiksel şekiller öğrenciler tarafından anlaşılır niteliktedir.

- Genel olarak ders kitapları öğrenci motivasyonunu artırıcı nitelikleri taşımaktadır.

Akbal (2009: 228–243) ise, “1998 ve 2004 İlköğretim Programlarına Göre Hazırlanan Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının İçerik ve Kullanılabilirlik Açılarından Karşılaştırılması” isimli bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre;

- Öğretmenler, 2004 programına göre hazırlanan ders kitaplarını daha yeterli bulmaktadır.
- 2004 programına ait hayat bilgisi ders kitaplarında içerik sadeleştirilmiştir.
- Öğretmenlerin çoğunluğu yeni hayat bilgisi ders ve çalışma kitaplarının öğrenci başarısını artırdığını belirtmiştir.
- Öğretmenlerin bazıları eski hayat bilgisi programına ve ders kitaplarına dönüşün olmamasını istediklerini belirtirken, bazıları da eski ve yeni kitapların iyi olan yanları alınarak yeni bir kitap oluşturulması gerektiğini belirtmiştir.
- 2004 hayat bilgisi ders kitaplarına tasarım açısından bakıldığında; görseller zengin, renkler ve canlılık eskiye oranla daha iyidir ve öğrencilerin düzeylerine uygundur.
- Hayat bilgisi ders ve çalışma kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme uygulamaları çeşitlidir, öğrenciyi çok yönlü değerlendirme olanağı vermektedir.
- Hayat bilgisi ders ve çalışma kitaplarındaki etkinliklerden benzer nitelikte olanların tekrarlanmamalıdır ve zamanlama açısından kalabalık mevcutlu sınıflara uygun hale getirilmelidir.

Bu alanda incelenen son araştırma Erol (2010: 385)’un “‘Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Dil ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi’ isimli yüksek lisans tezidir. Çalışmanın sonuçları şu şekildedir:

- Hayat bilgisi dersi için hazırlanan ders kitaplarıyla program uyuşmamaktadır.
- İncelenen kitaplarda çok fazla noktalama ve yazım yanlışı bulunmaktadır.
- Kitaplarda çok fazla yabancı kökenli sözcük bulunmaktadır

Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla ilgili olarak yukarıda açıklanan çalışmalar incelendiği zaman, problemlerin bir kısmının sosyal bilgiler ders kitaplarıyla ilgili yapılan çalışmalarla örtüştüğü görülmektedir.

3.2.4. Coğrafya Ders Kitaplarıyla İlgili Yapılan Tezler

Bu kısımda coğrafya ders kitaplarıyla ilgili yapılmış iki yüksek lisans tezi incelenecektir. Bu araştırmaların ilki Aslan (2005: 257–273)’nın, “Orta Öğretim 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Eğitim-Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi” adlı bir yüksek lisans tezidir. Bu araştırma sonunda incelenen coğrafya ders kitabıyla ilgili olarak önemli tespitler yapılmıştır. Yapılan bu tespitlerin bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Belirtilen ders kitabı sıkıcı, kuru bilgi vermekten başka bir işlevi olmayan bir materyaldir.
- Öğrenciler kitapla bağ kuramamaktadır.
- Kitapta sunulan bilgiler öğrencilerin seviyesinin üzerindedir.
- Kitabın içeriği ilgi çekici değildir.
- Görsel düzenleme yetersizdir.
- Kapak tasarımı ölçütlere uygun değildir.
- Kitaplarda, sözlük bölümü öğrenciler tarafından kullanılamamaktadır ve dizin bölümünü de bulunmamaktadır.
- Ders kitaplarında, ünite ve konu başlarında hedef-davranışlar belirtilmemiştir.
- Kitaplardaki hazırlık çalışmaları, tamamen amacından uzak bir şekilde hazırlanmıştır.
- Ders kitaplarında şekiller, haritalar, fotoğraflar yeterli sayıda değildir.
- Kitaplarda kullanılan grafikler, aynı yıla ait olmalarına rağmen farklı istatistikî bilgileri vermektedirler.
- Kitapların bazı yerlerinde yanlış, eksik ve muğlâk ifadeler kullanılmıştır.
- Kitaplarda kullanılan bazı bilgiler, kitaptan kitaba değişiklik göstermektedir.

Coğrafya ders kitaplarıyla ilgili olarak incelenen diğer bir araştırma Top (2009), tarafından gerçekleştirilen “Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Tespit Edilmesi” isimli bir yüksek lisans tezidir. Çalışmanın sonuçlarına göre, dokuzuncu sınıf coğrafya ders kitaplarının belli yönlerde eksiklerinin olduğu tespit edilmiştir.

3.2.5. Ders Kitaplarıyla İlgili Olarak Yürütülen Diğer Çalışmalar

Bu kısımda iki yüksek lisans tezi incelenmiştir. Çalışmaların ilki, Düz (2001) tarafından yürütülen “Kitap Kapağında Grafik Tasarım Öğelerine ve İlkelerine Kuramsal Bir Yaklaşım” isimli yüksek lisans tezidir. Araştırmanın amacı, kitap kapağını meydana getiren öğelerin, bir tasarım içinde birbiriyle bağlantı kurmasını belirleyen bütün görsel sanat tasarımlarında geçerli olan ilkelerin irdelenmesidir. Literatür taramasına dayalı olarak yürütülen çalışmada, kitap kapaklarının, kitabın imajı ve satışında çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Buna ek olarak, kitap kapağının kitabı koruduğu, taşıma kolaylığı sağladığı belirtilmiştir.

Diğer bir araştırma ise Dursun (2002), tarafından gerçekleştirilen “Ortaöğretim Kurumlarında Basılı Materyallerin (Kitapların) Biçimsel Açıdan Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmada, ortaöğretim kurumlarında yardımcı kaynak olarak kullanılan ve araştırma sırasında okutulan ders kitaplarının, biçimsel niteliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın yöntemi olarak belirlenen normlara göre bir ölçek oluşturulmuştur. Bu ölçek fizik, biyoloji, coğrafya ve tarih kitaplarından oluşan toplam otuz üç adet ders kitabına ilişkin bilgiler, araştırmacı tarafından gözlenmiştir ve sonuç olarak; okutulan ders kitaplarının yeterli biçimsel niteliklere sahip olmadan öğrenciye sunuldukları görülmüştür.

Yukarıdaki çalışmaların hepsinde sosyal bilimlerin farklı alanlarında yer alan ders kitaplarının değişik boyutlarını incelemiştir. Araştırmalar sonucunda ders kitaplarının belirli alanlarında problemler ve çözüm önerileri ortaya konmuştur. Ders kitaplarının yazımı aşamasında yukarıdaki verilerden faydalanılmasının, bu materyalleri daha faydalı bir hale getirilebileceği düşünülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÖNTEM

İnsanoğlu yeryüzüne çıktığı andan itibaren problemlerle karşılaşmış ve karşılaştığı problemleri çözmek içinde bilimsel yöntemi keşfetmiştir. İnsanların farklı alanlarda karşılaştıkları problemleri çözme esasına dayanan modern bilim çalışmalarının, 19. Yüzyılla beraber yaygınlaşıp daha sistemli hale geldiğini görüyoruz. Bu dönemde, eğitimde karşılaşılan problemlerin çözümüne yönelik, özellikle Amerika ve Batı Avrupa merkezli olmak üzere çalışmalar hızlanmıştır. 20. Yüzyılla beraber, eğitim alanındaki problemleri çözmek için, eğitim kurumlarındaki alan çalışmalarında artış meydana gelmiştir.

Eğitim alanındaki bilimsel çalışmalarda iki temel kavramın ön plana çıktığı görülmektedir. Bu iki kavram metodoloji ve metottur. Bir araştırma sürecinde, araştırmacının sorularına doğru cevapları bulabilmesi, denenceleri test edebilmek için en iyi verilerin neler olabileceği, değişkenler, veri kaynakları, evren, örneklem, verilerin nasıl elde edilebileceği ve bunların analiz teknikleri metodoloji başlığı altında toplanmaktadır (Kaptan, 1993:109). Metodoloji, herhangi bir konuda yürütülen bir araştırmaya ışık tutarak, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını gösterir. Metot, teknik seçiminde dikkat edilmesi gereken ve araştırılan konuya uygun olduğunu açıklayan genel bir kavramdır (Ekiz, 2003: 7).

Bilim denilince aklımıza doğru olduğu kanıtlanmış ve belirli aşamalardan geçirilerek elde edilmiş bilgilerin tamamı gelir. Bilimsel çalışmalar incelendiği zaman dört unsurun ön plana çıktığı görülmektedir. Bu unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Çepni, 2009: 16):

- Çeşitlilik: Bilimsel çalışma yapmak isteyen herkes yapabilir.
- Süreklilik: İnsanoğlunun geçmişine baktığımızda bilginin durmadan üretildiğini görürüz ve bilgi durmadan devam edecektir.
- Yenilik: Bilim sürekli yenilenmektedir. İnsanlar bilmediklerini ve merak ettiklerini sürekli araştırarak ve inceleyerek ortaya çıkarmaktadırlar.

- Ayıklama: Bilimsel bilgi kesin değildir. Bilimsel yolla edilen bir bilgi yine bilimsel bir yolla çürütülebilir.

Bilimsel bilgileri elde edebilmek için araştırmanın belirli bir sistematığa dayanması gerekmektedir. Bir araştırmanın amacı, problemlere güvenilir çözümler elde etmektir. Bu nedenle araştırma, planlı ve sistemli bir şekilde verilerin toplanarak çözümlenmesi, değerlendirilmesi ve rapor edilmesi şeklinde tanımlanabilir (Best, 1959'dan ve Mouly, 1963'ten aktaran: Karasar, 2009: 22). Araştırma sürecinde insan bilinmeyi öğrenir, öğrendiğini değerlendirir ve elde ettiği bilgiyi başkalarıyla paylaşarak insanlığın hizmetine sunar. Eğer elde edilen bilginin bilimsel olduğu iddia ediliyorsa bu bilgi gelişi güzel elde edilemez.

Bilimsel bilgiyi elde edebilmek için bazı basamakların takip edilmesi gerekmektedir. Bilimsel yöntemin basamakları şu şekilde sıralanabilir (Dewey, 1983'ten; Ertürk, 1969'dan ve 1978'den; Kaptan, 1972'den; Van Dalen, 1962'den ve Yıldırım, 1973'ten aktaran: Karasar, 2009: 14):

- Güçlüğün tahmini: Giderilmesi istenen her güçlük bir problemdir. Beklenmedik ya da henüz açıklanamayan bazı durumların gözlemler sonucu ortaya çıkarılmasıdır.
- Problemin belirlenmesi: Bahsedilen güçlüğün araştırılabilir şekilde tanımlanması yani, düşünce ve gözlemlerin birleştirilerek değerlendirilmesidir.
- Çözümün tahmini: Problemin çözümü için nelerin kullanılabileceğinin tasarlanması.
- Çözüm için problemin sınavıcılarının belirlenmesi: Verilerin bulunabilmesine ışık tutabilmek için soruların hazırlanmasıdır.
- Sınavıcıların sonuçlarının değerlendirilmesi: Hazırlanan soruların sorulmasıyla elde edilen bilgilerin değerlendirilmesidir.
- Değerlendirme sonucunda verilerin rapora dönüştürülmesi: Tanımlama, sınama süreci ve sonuçların belgelendirilmesidir.

Bilimsel bilginin taşınması gereken bazı nitelikler vardır. Bu nitelikler incelendiğinde, aşağıdaki unsurların ön plana çıktığı görülür (Çepni, 2005: 13):

- Tekrarlanabilir olmalıdır.
- Bir terminolojiye sahip olmalıdır.
- Eleştiriye açık olmalıdır.
- Açıklamaları basit ve herkesin anlayabileceği düzeyde olmalıdır.

- Yazıya geçirilirken kesin ifadeler değil, olasılıklı ifadeler kullanılmalıdır.

4.1. Eğitim Araştırmalarında Kullanılan Yöntemler

Eğitim araştırmalarında kullanılan yöntemlerle ilgili değişik kaynaklarda farklı açıklamalar bulunmasına karşın, eğitim araştırmalarında kullanılan yöntemleri; Betimsel, deneysel ve tarihsel yöntem olmak üzere üçe ayırabiliriz (Çepni; 2009: 64; Erözkan, 2007: 104–117):

4.1.1. Betimsel Yöntem

Geçmişte ya da şuan da var olan bir durumun niteliksel ve niceliksel olarak tanımlanmaya çalışılmasıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır ve herhangi bir şekilde değiştirme ya da etkileme çabası içine girilmez. Açıklama ya da keşfetme amacı için kullanılabilir. Bu yöntem ne, nedir ve nasıl sorularına cevap arar. Betimsel yöntemde kullanılan yaklaşımlar: survey, etnografik ve özel durum çalışması olarak üçe ayrılır (Erözkan, 2007: 104–105).

4.1.2. Deneysel Yöntem

Bu yöntemde, araştırmaların yapılabilmesi için yapay bir ortam oluşturulur. Bahsedilen yapay ortam genellikle laboratuvar ortamı olup, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkileri açıklanmaya çalışılır. Niçin sorusuna cevap aranır ve karşılaştırmalar yapılır. Değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkileri tespit edilir ve sonuçlar karşılaştırılır. İki tür deneysel yöntem vardır; klasik ve yarı- klasik deneysel yöntem (Erözkan, 2007: 109–111) . Deneysel yöntemde araştırmacı, oluşturduğu ortamda ilgili olayı, değişkenleri ve etkenleri ayarlamak, değiştirmek ve ortamdan kaldırmak gibi yollarla istediği duruma getirir. Bu yöntemde araştırmacı, araştırmasına yol gösterecek bazı yeni durumların meydana gelmesine fırsat hazırlamakta ve bunların etkisini gözlemlemektedir (Kaptan, 1998: 73).

4.1.3. Tarihsel Yöntem

Geçmişte meydana gelmiş olay, olgu, nesne ve objelerin araştırılmasında veya belirlenmiş bir problemin geçmişle ve günümüzle ilişkisini incelemede kullanılan bir yöntemdir. Geçmiş anlamak için elde edilen veriler dikkatlice incelenerek geçmiş aydınlatılmaya çalışır. Başka bir deyişle tarihsel yöntem geçmişin anlamlandırılma çabasıdır. Bu yöntem, günümüz eğitim uygulamalarını anlamaya yardımcı olurken, gelecekteki gelişmeler için de bir temel oluşturabilir. Eğitim araştırmalarında kullanılması; eğitimdeki değişimlerin nedenlerini anlayabilme, eğitim ve kültür arasındaki bağı anlamlandırabilme, yaşanan eğitim problemlerinin anlaşılmasına olanak sağlama gibi avantajları vardır (Cohen ve Manion, 1989'dan aktaran: Çepni, 2005: 44).

4.2. Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kökenleri

Araştırmalarda kullanılan yöntemlerin kökenleri pozitivizm (objectivizm) ve relativizme (subjectivizm) dayanır. Bilimsel çalışmalarda bütün süreçler, bu iki ana yaklaşımın ışığı altında oluşturulmakta ve elde edilen veriler bu anlayışlara göre şekillendirilmektedir. İnsanoğlunun dünyayı ve doğayı anlama sürecinde, yapmış olduğu çalışmalar sonucunda objektif yaklaşımın doğduğu bilinmektedir.

Objektif yaklaşım, Newton fiziği dediğimiz anlayışa dayanmaktadır. Evrenin tasarımı incelemeye dayalı çalışmaların özellikle 16. ve 17. Yüzyılda Copernicus, Galileo ve Kepler tarafından yapıldığını görüyoruz. Bu çalışmalar neticesinde dünyanın ve gezegenlerin hareketleri ortaya konmaya çalışılmış ve bu hareketlerden esinlenen Newton kendi hareket yasalarını oluşturmuştur (Kuhn, 2003'ten aktaran: Taş, 2006: 405–416). Bu anlayış doğada olup biten her şeyi belirli yasalar çerçevesince açıklamaktadır. Mekanik yasalar dediğimiz bu yasalar, doğada olup biten her şeyi matematikle açıklamaktadır (Yıldırım 1996'dan aktaran: Taş, 2006: 405–416). Başka bir deyişle belirli nedenlerin, belirli sonuçlara ulaştığı anlayışı dediğimiz nedensellik anlayışı ortaya çıkmıştır. Objektif yaklaşım dediğimiz yaklaşım, olayları nedensellik anlayışıyla açıklamaya çalışmaktadır. Bu anlayışta veriler deney ve gözleme dayalı olarak ortaya konur. Deney ve gözleme dayanmayan unsurlar, bilimsel ve gerçek olarak kabul edilmezler. Başka bir deyişle, ölçülemeyen ve gözlenemeyen unsurlar bilimsel değildir. Bir açıklamanın bilimsel olabilmesi için onun mutlaka deney ve gözlem sonucu ortaya konması esastır. Daha çok

istatistiksel yöntemler kullanılır ve sonuçları sayısal olarak ifade edilir. Objectivist görüş ağırlıklı olarak fen ve sayısal bilimlere dayalı olup, nicel yaklaşım olarak da nitelendirilmektedir.

20. Yüzyılın başında evrenin işleyişiyle ilgili olarak sağlıklı genellemeler ortaya koyan Objektif anlayışın, insan davranışlarıyla ilgili olarak sağlıklı sonuçlara ulaşamadığı iddia edilmeye başlandı. Bu çerçevede, nedensellik ilkesinin insan davranışlarına uyarlanamayacağı ve insan davranışlarının Subjektif yaklaşımla daha kolay açıklanabileceği vurgulandı. Subjectivizm, evrendeki yasaların ve teorilerin yaşayan ve sürekli değişim halinde olan bir organizma olduğunu belirtir. Bu sebeple insan ve toplumla ilgili çalışmaların bireyler ve toplumlar esas alınarak derinlemesine yapılması gerektiğini vurgular. Sosyal bilimcilerin genelde bilim yapma sürecinde kullandıkları Subjektif anlayışta insanlar, belirli kalıplara sokulmadan incelenmeye çalışılır. Buna ek olarak, bu yaklaşımlardan elde edilen veriler bağlamsal olup, genelleme yapılması söz konusu değildir. Bu yaklaşımın nitel yaklaşım olarak da tanımlandığı görülmektedir.

4.2.1. Nitel Yaklaşım

Bu çalışma nitel (subjektif) bir anlayışa dayalı olarak yürütülmüştür. Bu çerçevede nitel yaklaşımla ilgili daha detaylı bilgilerin verilmesi gerektiğinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bu yaklaşım, gözlem, mülakat ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği bir araştırma alanı olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

Nitel çalışmalar daha ziyade sosyal bilimler alanında yürütülür. Sosyal bilimler alanında ortak tema insandır ve insan davranışı içinde bulunduğu ortamda çok yönlü bir biçimde anlaşılmasına çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 28–47). Bu nedenle insan davranışını fen bilimlerinde kullanılan yöntemlerle (nicel) anlamak zordur. İnsan davranışlarını araştırırken bireylerin görüşleri ve deneyimleri çok önemlidir. Nitel araştırmalarda doğal ortam önemli olup veriler doğal ortamdan elde edilmeye çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 28–47).

Nitel araştırmada genelde üç tür veri toplanır (LeCompte ve Goetz, 1984'ten aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2000: 19):

- Çevresel veriler: Araştırmanın yer aldığı sosyal, psikolojik, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklerle ilgilidir.
- Süreçle ilgi veriler: Araştırma boyunca neler olduğu ve bunların araştırma grubunu nasıl etkilediği ile ilgilidir.
- Algılara ilişkin veriler: Araştırma grubunun süreç hakkında düşündükleri ile ilgilidir.

Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama araçları mülakat, gözlem, yazılı doküman incelemesi ve açık-uçlu ankettir.

4.2.1.1. Mülakat (Görüşme)

Belirli bir amaç doğrultusunda iki veya daha fazla kişinin karşılıklı bilgi alış verişi olarak tanımlanabilecek olan mülakat, nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama araçlarından birisidir. Mülakatlar yoluyla araştırmaya dâhil olan bireylerin, araştırılan problemle ilgili görüşleri, inançları, beklentileri ve tutumları hakkında derinlemesine bilgi elde etmek mümkündür. Mülakatın pek çok avantajı bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Esnektir.
- Mülakat esnasında sözel olamayan davranışlardan da veri elde edilebilir.
- Mülakat ortamını kontrol etme şansı vardır.
- Sorulan soruların sırası değiştirilebilir ve mevcut sorulara yeni sorular eklenebilir.
- Probleme yol açan nedenler derinlemesine tespit edilebilir.
- Soruların cevaplanma oranı yüksektir.
- Mülakat esnasında araştırmacıya ilave açıklama yapma şansı tanır.

Yukarıdaki avantajlara rağmen, mülakatın belirli sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu sınırlılıkların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Mülakat ekonomik olmayabilir.
- Zaman alıcıdır.
- Hem mülakatı gerçekleştiren, hem de mülakat yapılan kişi taraflı davranılabilir.
- Gizlilik ortadan kalkabilir.
- Bireylere ulaşmada güçlük çekilebilir.

Eğitim araştırmalarında üç çeşit mülakat bulunmaktadır. Bunlar; yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış mülakatlardır. Yapılandırılmış mülakatlarda sorular yapılandırılmış olup, şekil olarak ankete benzer. Yarı-yapılandırılmış mülakatlarda açık uçlu sorular önceden hazırlanmış olup, mülakat esnasında soruların yeri değiştirilebildiği gibi mülakat yapılan kişiye ilave sorular da sorulabilir. Yapılandırılmamış mülakatlarda ise, araştırılan konu hakkında mülakat yapılan kişiye genel bir soru sorularak, bilgi elde etmeye çalışılır.

4.2.1.2. Gözlem

Nitel araştırmalarda kullanılabilecek veri toplama araçlarından birisi olan gözlem, sosyal olguların gözlenerek anlaşılabileceği varsayımına dayanan bir veri toplama aracıdır. Gözlem aracılığıyla diğer veri toplama araçlarıyla mümkün olmayan verileri toplamak mümkündür. Ayrıca gözlem, anket ve mülakatlarla elde edilen verilerin pratikte ne derece doğru olduğunu görme şansını da bizlere vermektedir. Başka bir deyişle, nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları içerisinde gözlem, araştırmacılara en sağlıklı bilgiyi sunabilecek bir veri toplama aracı olarak karşımıza çıkıyor. Gözlemin birçok avantajı vardır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Gelen, 2007: 128–129):

- Gözlem ekonomiktir.
- Kullanılması kolaydır, yaygın olarak kullanılabilir, hem grup hem de birey için kullanılabilir.
- Doğal koşullar altında izleme ve inceleme olanağı sağlar.
- Sözel olmayan davranışların gözlenmesine olanak verir.
- Uzun süreli analiz olanağı vardır.

Yukarıdaki avantajlara rağmen, gözlemin belirli sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu sınırlılıkların bir kısmı aşağıdaki gibidir (Gelen, 2007: 128–129):

- Nesnel veriler elde etmeyi güçleştirebilir.
- Yanlış sonuçlara ulaşılabilir.
- Gözlemde dış etkenler kontrol edilemez.
- Sayısallaştırma zordur.
- Gözlem ortamına girmekte sıkıntı çekilebilir.
- Çok zaman alabilir.

Gözlem çeşitleri; Yapılış şekillerine göre, konu ve sürelerine göre, yapıldığı yere göre, yapan insan sayısına göre, konunun işlendiği zamana göre ve psikolojik gözlem olmak üzere altıya ayrılır (Gelen, 2007: 128–129).

Gözlem, araştırmacılara geçerliği yüksek veri toplama şansı sunmasına karşın, gözlem formunun sağlıklı hazırlanmaması durumunda problemler yaşanmaktadır. Bu çerçevede, araştırılan problemin ışığı altında ölçme aracı geliştirilmelidir. Ayrıca, sağlıklı bir ölçme aracının mutlaka pilot çalışması yapılmalıdır.

4.2.1.3. Doküman İncelemesi

Yazılı doküman ve belgelerin incelenmesi, mülakat ve gözlem yöntemlerinden elde edilen verilere destek amacıyla kullanılan bir veri toplama aracıdır. Bütün araştırmalar az çok doküman incelemesine dayanmaktadır. Bilimsel araştırmalarda, diğer araştırmacıların ortaya koymuş oldukları verilerin eleştirel bir bakış açısıyla incelenmesi söz konusudur. Doküman incelemesinde en çok kullanılan unsurlar aşağıdaki gibidir (Blaxter ve diğerleri, 1996: 186–189):

- Nüfus istatistikleri.
- Hükümet ve resmi belgeler.
- Şirketlerin yıllık raporlar.
- Kurumsal belgeler.
- Kitaplar ve dergiler.
- Gazete, televizyon ve radyo programları.

Araştırmamızda DSTDK’nda bulunan görseller, doküman incelenmesi anlayışıyla incelenmiştir.

4.3. Anket

Araştırılan problemin ışığı altında seçilen kişilere uygulanan soru listesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nicel araştırmalarda temel veri toplama araçlarından birisi olan ankettir. Kapalı uçlu anketin nicel alanda yürütülen alan çalışmalar için önemli bir veri toplama aracı olmasına karşın, açık uçlu anketlerin nitel araştırmalarda kullanıldığını görmekteyiz.

Anketlerin hazırlama sürecinde bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu süreçte hazırlanan anketin, araştırılan problem ve alt problemlerin ışığında hazırlanması gerekmektedir. Buna ek olarak, anketin daha işlevsel hale getirilmesi için mutlaka bir pilot çalışması yapılmalıdır. Pilot çalışma esnasında ankette bulunan problemler ortaya çıkmakta ve daha işlevsel bir hale getirilmektedir.

Anketler çok uzun olmamalı ve sorulacak sorular özelliklerine göre gruplandırılmalıdır. Bu veri toplama aracının avantajları şu şekilde sıralanabilir (Gelen, 2007: 146–153):

- Geniş kitlelere ulaşmanın kolaydır.
- Zaman ve masraf açısından ekonomiktir.
- Okuyucu sorulara tekrar geri dönebildiği için elde edilen bilgiler daha doğrudur. Çünkü okuyucuya yeterli düşünme fırsatı sunar.

Bu avantajlarına rağmen sınırlılıkları da vardır (Gelen, 2007: 146–153):

- Esnek değildir.
- Sadece okuryazar olanlara uygulanabilir.
- Derinlemesine bilgi elde edilemez.
- Genelde anket sahibi ile iletişim yoktur.

4.3.1. Açık-Uçlu Anket

Açık-uçlu anketler nitel çalışmalarda önemli veri toplama araçlarından birisidir. Anketler aracılığıyla mülakata nazaran daha fazla kişiye ulaşmak mümkündür. Bu çerçevede araştırmamızda, nitel bir araştırma bağlamında daha fazla tarih öğretmenine ulaşmak ve derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla, açık-uçlu bir anket kullanılmıştır. Açık-uçlu anketle sorulan sorular sayesinde, tarih öğretmenlerinin DSTDK'ndaki görseller hakkındaki görüşleri detaylı bir biçimde ortaya konmaya çalışılacaktır. Açık-uçlu anketlerin kullanılma gerekçelerinin bir kısmı aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Araştırmacıya incelemek istediği olguyu esnek ve açık uçlu bir yaklaşımla ele alma olanağı sağlar.
- Araştırma konusuna temel teşkil edecek kuramsal literatürün yetersiz olduğu durumlarda önemli avantajlar sağlar.
- Açık-uçlu sorular, araştırmacıya keşfetme, toplanan verilerden yola çıkarak kuram oluşturma olanağı sağlar.

- Açık-uçlu sorular aracılığıyla, kapalı uçlu anketlerle elde edilen yüzeysel bilgiye nazaran daha derinlemesine ve detaylı bilgiler elde edilebilir.

Bu çalışmada tarih öğretmenlerinin, DSTDK’ndaki görseller hakkındaki görüşleri, yirmi sorudan oluşan açık-uçlu bir anketle ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.4. Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik

Bir araştırmanın sonuçlarının inandırıcılığı bilimsel bir araştırma için son derece önemlidir. Nitel araştırmalarda ölçme araçlarının gerek güvenirliliğini, gerekse geçerliğini arttırmak için bazı yollar mevcuttur (Sönmez, 2005: 150–170). Bu çerçevede nitel bir anlayışla oluşturulan ve açık uçlu sorulardan oluşan anketimizin güvenirliliğini ve geçerliğini arttırmak için aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmiştir:

- Görsellerin ders kitaplarında ve tarih ders kitaplarında kullanımıyla ilgili, temel kuramsal kaynaklar okunmuş ve bu kaynakların ışığı altında oluşturulmuştur.
- Açık-uçlu sorulardan oluşan anketin giriş kısmında, öğretmenlerin anketi sağlıklı bir biçimde cevaplayabilmeleri için bir yönerge konulmuştur.
- Hazırlanan anket soruları tarih öğretimi alanında uzman üç tarih öğretim elemanı ile paylaşılmış ve ölçme aracının, çalışmanın amacına ne kadar hizmet edip etmediği tartışılmıştır. Buna ek olarak, uzman öğretim elemanlarıyla anket sorularının geçerliği ve güvenirliliği konusunda fikir alış verişinde bulunularak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.
- Anket sorularında açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış ve uzun cümlelerden kaçınılmıştır.
- Ankette yönlendirici sorulardan kaçınılmıştır.
- Anket soruları araştırılan problemi aydınlatacak şekilde oluşturulmuştur.
- Anket formundaki olası hataları ortadan kaldırmak ve öğretmenlere yöneltilen soruları açık ve anlaşılır hale getirmek amacıyla, ölçme aracı için beş tarih öğretmeniyle pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve bu çalışmanın ışığı altında anket soruları üzerinde küçük düzeltmeler yapılmıştır.

4.5. Araştırmanın Evreni

Bu çalışmanın evrenini Trabzon ilindeki liselerde görev yapan ve dokuzuncu sınıf tarih derslerinden sorumlu olan tarih öğretmenleri oluşturmaktadır.

4.6. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini, Trabzon il merkezi ve sahil şeridinde bulunan liselerdeki, dokuzuncu sınıf tarih derslerinden sorumlu tarih öğretmenleri oluşturmaktadır. Öğretmenlerin seçiminde, Amaçlı Örneklem (Purposive Sampling) kullanılmıştır. Amaçlı örneklem aracılığıyla, Trabzon il merkezi ve sahil şeridindeki liselerde görev yapan deneyimli tarih öğretmenlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada kullanılan mülakat çalışması için öğretmen seçimi rastgele örneklem (Random Sampling) yoluyla seçilmiştir.

4.7. Veri Toplama Araçları Olan Anket ve Mülakatın Geliştirilmesi ve Uygulanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak açık-uçlu anket ve mülakat kullanılmıştır. Tarih öğretmenlerinin DSTDK hakkındaki görüşlerini derinlemesine ve detaylı bir şekilde görmek amacıyla veriler, nitel bir anlayışla toplanmıştır. Çalışmada kullanılan açık-uçlu anket beş bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk kısmı kişisel bilgileri sorgulamakta olup, geri kalan bölümler ise öğretmenlerin konu ile ilgili görüşlerini ortaya koymaktadır.

Araştırılan problemin ışığı altında, ilgili literatüre dayalı olarak oluşturulan açık-uçlu anketle ilgili pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen pilot çalışmanın ardından, anket soruları daha anlaşılır ve işlevsel bir hale getirilmiştir. Anket Kasım ayında uygulanmıştır.

Araştırmadaki bir diğer veri toplama aracı mülakattır. Bu çalışmada, Trabzon il merkezi ve Akçaabat ilçesinde anket çalışması yapılan öğretmenler arasından seçilen sekiz tarih öğretmeniyle yarı-yapılandırılmış mülakat uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat uygulanmasının sebebi, problemle ilgili olarak tarih öğretmenlerinin görüşlerini daha derinlemesine ortaya koymaktır. Buna ek olarak, anket ve mülakat sorularının karşılaştırılarak elde edilen verilerin geçerliği ortaya konmaya çalışılacaktır. Oluşturulan

mülakat formunun pilot çalışmasını takiben, mülakat daha işlevsel hale gelmiştir. Mülakatlar Kasım ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir.

4.8. Verilerin Analizi

Tarih öğretmenlerinin, DSTDK’ndaki görseller hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla oluşturulan anket formu, 70 tarih öğretmenine dağıtılmıştır. Dağıtımı yapılan 70 anket formundan 49’u geri dönmüştür. Açık-uçlu ankette sorulan sorulara verilen cevaplar kategorilere ayrılmıştır. Oluşturulan bu kategorilerin yüzde ve frekansları bulunarak analiz yapılmıştır.

Çalışmada tarih öğretmenlerinin görüşlerini daha derinlemesine elde etmek amacıyla yarı-yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatların analizinde ilk aşamada veriler dikkatlice okunmuştur. İkinci aşamada ise, elde edilen veriler kategorilere ayrılmış ve bu kategorilerin ışığı altında yorumlar yapılmıştır.

4.9. Çalışmanın Sınırlılığı

Bu çalışmanın en temel sınırlılığı, araştırmanın sadece Trabzon il merkezi ve sahil şeridindeki deneyimli öğretmenler ile gerçekleştirilmiş olmasıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE YORUMLAR

DSTDK’nda yer alan görsellerle ilgili olarak, tarih öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırmada anket ve mülakat olmak üzere iki veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu bölümde ilk olarak anketlerden elde edilen verilerin analizi yapılacaktır. Daha sonra ise, mülakatlar aracılığıyla elde edilen veriler değerlendirilecektir.

5.1. Anketlerden Elde Edilen Bulgular

5.1.1. Anketin Birinci Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi

Bu bölümde katılımcıların cinsiyetlerini, mezun oldukları eğitim kurumunu ve meslekteki çalışma yıllarını belirlemeye yönelik sorulan sorulara verilen cevapların analizi yapılacaktır.

Araştırmanın ilk veri toplama aracı anket olup, anket çalışmasına toplam 49 tarih öğretmeni katılmıştır. Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan erkek tarih öğretmenlerinin (%51) oranı, bayan tarih öğretmenlerine (%42,8) göre daha fazladır. Araştırmaya katılan 3 öğretmen (%6,2) ise cinsiyetini belirtmemiştir.

Tablo 1: Kişisel Bilgiler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Bay	25	51
Bayan	21	42,8
Cevapsız	3	6,2
Toplam	49	100

Çalışmaya katılan bayan ve erkek öğretmenlerin oranının birbirine yakın olması, elde edilen verilerin, hem bayan hem de erkekleri temsil oranının istenilen düzeyde olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun oldukları eğitim kurumu açısından incelediğimiz zaman, Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya en fazla eğitim fakültesi (%73,4) mezunu olan tarih öğretmenleri katılmıştır. Eğitim fakültesi mezunlarını (%73,4), edebiyat fakültesi (%24,4) mezunu olan öğretmenler takip etmektedir.

Tablo 2: Mezuniyet Durumu

Mezuniyet Durumu	Frekans	Yüzde
Eğitim Fakültesi	36	73,4
Edebiyat Fakültesi	12	24,4
Eğitim Enstitüsü	1	2
Öğretmen Okulu	-	-
Diğer	-	-
Toplam	49	100

Yukarıdaki verilere dayalı olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir oranının eğitim fakültesi mezunu olması, bu öğretmenlerin pedagojik eğitimleri açısından daha iyi bir eğitim almış olduklarını düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerini çalışma yılı açısından değerlendirdiğimiz zaman, Tablo 3’de 11–15 (%32,6) ve 16–20 (%32,6) yıl aralığında bulunan tarih öğretmenlerinin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Çalışma Süreleri

Çalışma Süresi	Frekans	Yüzde
0-5	3	6,1
6-10	5	10,2
11-15	16	32,6
16-20	16	32,6
21-25	8	16,3
26+	1	2
Toplam	49	100

Yukarıdaki verilere dayalı olarak araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin çalışma yılı açısından deneyimli öğretmenler olduğu anlaşılmaktadır.

5.1.2. Anketin İkinci Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi:

Bu bölümde, çalışmaya katılan tarih öğretmenlerinin, üniversite eğitimleri aşamasında veya hizmet içi eğitimler aracılığıyla, görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili olarak ne tür bir eğitim aldıklarına yönelik sorulan sorulara verdikleri cevaplar değerlendirilecektir.

Eğitim fakültelerinde, öğretmen adaylarının eğitimi aşamasında, öğretmen adaylarına alan bilgisi ve genel kültürün yanında, öğretiminden sorumlu olacakları dersin nasıl öğretileceği de öğretilmelidir. Bu çerçevede, tarih öğretmen adaylarına öğretilmesi gereken konulardan bir tanesi de, tarih derslerinde kullanılan görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bilgi ve becerilerdir. Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine, üniversitedeki eğitimleri aşamasında görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bir eğitim alıp almadıkları sorulmuştur. Tablo 4’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan öğretmenlerin tamamına yakını (% 93,8) görsellerin nasıl kullanılabileceğiyle ilgili bir eğitim almadıklarını belirtmiştir.

Tablo 4: Üniversite Eğitiminiz Aşamasında Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Aldınız mı Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet aldım	3	6,2
Hayır almadım	46	93,8
Toplam	49	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun, tarih derslerinde görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bir eğitim almamış olmaları, liselerdeki tarih öğretimini olumsuz yönde etkileyebilecek bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki soruyla bağlantılı olarak öğretmenlere sorulan diğer bir soru ise; üniversite eğitimleri aşamasında görsellerin nasıl kullanılabileceğiyle ilgili bir eğitim almışlarsa, alınan bu eğitimin niteliğinin ne olduğuydu. Üniversite eğitimleri aşamasında

bu konuda eğitim aldığını iddia eden 3 öğretmenin verdiği cevaplar incelendiği zaman, bu öğretmenlerin aldıkları eğitimin bilgisayar teknolojisi kullanımına yönelik olduğu görülür. Başka bir deyişle, çalışmaya katılan tarih öğretmenlerinin hiç birinin üniversite eğitimleri aşamasında, doğrudan görsellerin nasıl kullanılabileceğine yönelik bir eğitim almadıkları anlaşılmaktadır.

Hizmet içi eğitimler, öğretmenlerin bilgi, beceri ve tutumlarının geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda özellikle halen görevde bulunan tarih öğretmenlerine, tarih öğretimi ve görsellerin tarih derslerinde nasıl kullanılabileceğiyle ilgili hizmet içi eğitimler verilmelidir. Tarih öğretmenlerine görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bir hizmet içi eğitim alıp almadıkları sorulduğu zaman, Tablo 5’de görüldüğü üzere sadece 3 (%6,2) öğretmenin bu konuda hizmet içi eğitim aldığı görülmektedir.

Tablo 5: Görsellerin Nasıl Kullanılacağıyla İlgili Herhangi Bir Hizmet İçi Eğitim Aldınız mı Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet Aldım	3	6,2
Hayır Almadım	46	93,8
Toplam	49	100

Görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili hizmet içi eğitim aldıklarını iddia eden öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiği zaman, verilen bu eğitimin, teknoloji kullanımına yönelik olduğu ve doğrudan görsellerin kullanımıyla alakalı olmadığı görülür.

Öğretmelerin üniversiteden mezun olduktan sonra, kendi alanlarında meydana gelen değişim ve gelişmeleri takip etmeleri gerekmektedir. Tarih öğretimi alanında meydana gelen gelişmelerden bilgisi olmayan öğretmenlerin, bu alanı sağlıklı bir biçimde öğretmeleri mümkün değildir. Bu bağlamda çalışmaya katılan tarih öğretmenlerine görsellerin kullanımıyla ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim almak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Tablo 6’da görüldüğü üzere tarih öğretmenlerinin 44(%89,7)’ü bu konuda hizmet içi eğitim alarak kendilerini geliştirmek istediklerini vurgulamıştır. Sadece 4 (%8,1) öğretmen bu konuda herhangi bir eğitim almak istemediklerini ifade etmiştir.

Tablo 6: Tarih Derslerinde Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle İlgili Bir Eğitim Almak İster miydiniz Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet İsterdim	44	89,7
Hayır İstemezdim	4	8,1
Cevapsız	1	2
Toplam	49	100

Görsellerin kullanımıyla ilgili olarak bir eğitim almak istediklerini belirten tarih öğretmenlerinin gerekçeleri aşağıdaki gibidir:

- Dersin verimini artırmak.
- Etkili bir ders sunumu yapabilmek.
- Daha kalıcı bir öğrenmeyi sağlayabilmek.

Tarih öğretmenlerinin çoğunun görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili olarak bir hizmet içi eğitim almak istemeleri, onların kendilerini tarih öğretiminde yenileme isteğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

5.1.3. Anketin Üçüncü Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi:

Bu bölümde DSTDK’ndaki görsellerin dikkat çekiciliği, düşünme becerilerine katkıları ve anlaşılabilirliğiyle ilgili olarak tarih öğretmenlerine sorulan sorulara verilen cevapların analizi yapılacaktır.

Ders kitapları halen eğitim sistemlerinin önemli bir unsuru oldukları için, bu materyallerin hazırlanmasında pedagojik bilgiler ön planda tutulmalıdır. Özellikle tarih dersi gibi öğrencilerin yaşadıkları zaman diliminden çok önce meydana gelmiş olayların öğretiminin yapıldığı bir alanda ders kitaplarının, görsellik esas alınarak hazırlanması önemlidir. Tarih ders kitaplarına konulacak görsellerin her şeyden önce öğrencilerin dikkatlerini çekebilecek bir yapıda olmaları gerekmektedir.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine DSTDK’nda bulunan görsellerin, öğrencilerin dikkatlerini ne düzeyde çektiği sorulmuştur. Tablo 7’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan öğretmenlerin 14’ü (% 28,5), ders kitabındaki görsellerin dikkat çekici

olmadığını ifade ederken, 17 öğretmen (%34,6) ise görsellerin kısmen dikkat çekici olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 7: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Öğrencilerin İlgi ve Dikkatlerini Çekiciliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Dikkat Çekici Değillerdir	14	28,5
Kısmen Dikkat Çekicilerdirler	17	34,6
Dikkat Çekicidirler	16	32,6
Cevapsız	2	4
Toplam	49	100

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin yarısından fazlasının ders kitabında yer alan görsellerin dikkat çekici olmadıklarını ve bir kısmının da kısmen dikkat çekici olduklarını belirtmeleri bu alanda problemler yaşandığını göstermektedir.

Ders kitaplarının hazırlanması aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlardan bir tanesi de bu materyallerin öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirecek düzeyde olabilmesidir. Bu çerçevede, tarih öğretmenlerine DSTDK'nın, öğrencilerin düşünme becerilerine ne düzeyde katkı sağladığı sorulmuştur. Tablo 8'de görüldüğü üzere öğretmenlerin 23'ü (%46,9), ders kitabındaki görsellerin öğrencilerin düşünme becerilerini desteklemediklerini ifade ederken, 7 (%14,2) öğretmen ise kısmen desteklediklerini belirtmiştir.

Tablo 8: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Destekleme Düzeyi Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görseller Düşünme Becerilerini Destekliyor	18	36,7
Görseller Düşünme Becerilerini Desteklemiyor	23	46,9
Görseller Düşünme Becerilerini Kısmen Destekliyor	7	14,2
Cevapsız	1	2
Toplam	49	100

Yukarıdaki sonuçlardan anlaşıldığı üzere, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin çoğunluğunun, DSTDK’ndaki görsellerin öğrencilerin düşünme becerilerini desteklemediklerini ortaya koymaktadır.

Tarih derslerinde geçmişe ait olay ve nesnelerin somut hale getirilmesine yardımcı olan unsurlar arasında ders kitaplarındaki görseller ön sırada yer almaktadır. Bu nedenle tarih ders kitaplarında kullanılan görsellerin açık ve anlaşılır olmaları gerekmektedir. Bu çerçevede araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine DSTDK’ndaki görsellerin anlaşılabilirliği hakkındaki görüşlerinin neler olduğu sorulmuştur. Tablo 9’da görüldüğü üzere 19 öğretmen (% 38,7) ders kitabındaki görsellerin anlaşılmadıklarını belirtirken, 6 öğretmen (%12,2) ise görsellerin kısmen anlaşılır olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 9: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Anlaşılabilirliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görseller Yeterince Anlaşılabilir	21	42,8
Görseller Anlaşılabilir	19	38,7
Görseller Kısmen Anlaşılabilir	6	12,2
Cevapsız	3	6,1
Toplam	49	100

Yukarıdaki soruya verilen cevaplardan anlaşıldığı üzere, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin yarısından fazlası, ders kitabında yer alan görsellerin yeterince anlaşılır olmadıklarını göstermektedir.

5.1.4. Anketin Dördüncü Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi:

Bu bölümde, tarih öğretmenlerine DSTDK’nda yer alan görsellerin yazılı metinlerle uyumu, görsellerin baskı kalitesi, görsellerin güncelliği ve görsellerle ilgili yapılan açıklamaların yeterliliği hakkında sorulan sorulara verilen cevapların analizi yapılmıştır.

Tarih ders kitaplarındaki metinlerin anlaşılabilmesinde yardımcı olabilecek unsurlardan bir tanesi, bu metinleri açıklayabilecek görsellerdir. Ders kitaplarındaki görseller metinlerle uyumlu değilse ve metinleri açıklamakta yetersizlerse, tarih dersinin

öğrenilmesinde problemler yaşanabilir. Bu bağlamda tarih öğretmenlerine, DSTDK’ndaki görsellerin yazılı metinlerle ne düzeyde uyum içinde olup olmadıkları sorulmuştur. Tablo 10’da görüleceği üzere çalışmaya katılan 29 öğretmen (%59,2) ders kitabındaki görsellerin metinle uyumlu olduklarını ifade etmiştir. Buna karşın geriye kalan 15 (%30,6) öğretmen ise, görsellerin metinle uyumlu olmadıklarını belirtirken, 5 öğretmen de (%10,2) görsellerin metinle kısmen uyumlu olduklarını belirtmiştir.

Tablo 10: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Yazılı Metinlerle Uyumu Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görseller Metinle Uyumludur	29	59,2
Görseller Uyumlu Değildir	15	30,6
Görseller Kısmen Uyumludur	5	10,2
Toplam	49	100

Yukarıdaki cevaplardan anlaşılabacağı üzere, araştırmaya katılan öğretmenlerden yarısına yakını ders kitabındaki görsellerle metinlerin uyumlu olmadıkları görüşündedir.

Ders kitaplarındaki görsellerin baskı kaliteleri, hem ders kitaplarına olan ilgiyi artırır hem de öğrencilerin başarılarını olumlu yönde etkiler. Bu bağlamda tarih öğretmenlerine, DSTDK’ndaki görsellerin baskı kalitesi hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Tablo 11’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan 29 (%59,1) öğretmen görsellerin baskı kalitesini iyi bulmazken, diğer 10 (%20,4) öğretmen ise baskı kalitesini iyi bulmaktadır.

Tablo 11: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Baskı Kalitesi Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görsellerin Baskı Kalitesi İyidir	10	20,4
Görsellerin Baskı Kalitesi İyi Değildir	29	59,1
Görsellerin Baskı Kalitesi Kısmen İyidir	9	18,3
Cevapsız	1	2
Toplam	49	100

Yukarıdaki cevaplardan anlaşıldığı üzere, öğretmenlerin yarısından fazlası ders kitabında yer alan görsellerin baskı kalitesinin istenilen düzeyde olmadığını ifade etmektedir.

Ders kitabındaki görsellerin güncel olması, bu materyale yönelik öğrenci ilgilerini arttıracaktır. Bu çerçevede, tarih öğretmenlerine DSTDK’ndaki görsellerin güncelliği hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Tablo 12’deki verilere göre, 16 öğretmen (% 32,6) DSTDK’ndaki görsellerin güncel olmadıklarını belirtirken, 14 öğretmen (% 28,5) görsellerin güncel olduklarını belirtmiştir.

Tablo 12: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Güncelliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görseller Günceldir	14	28,5
Görseller Güncel Değildir	16	32,6
Görseller Kısmen Günceldir	9	18,3
Cevapsız	10	20,4
Toplam	49	100

Yukarıdaki verilerden de anlaşılabileceği üzere, tarih öğretmenlerinin yarısından fazlası ders kitabındaki görsellerin güncel olmadıklarını savunmaktadır.

Ders kitaplarında yer alan görsellerin anlaşılabilirliğini arttırmak ve bu materyallerden istenilen sonucu elde etmek için, ders kitaplarındaki görsellere yönelik açıklamalar doyurucu olmalıdır. Bu konuyla ilgili olarak tarih öğretmenlerine, DSTDK’nda bulunan görsellerle ilgili yapılan açıklamalar hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Tablo 13’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan tarih öğretmenlerin 25 (%51)’i, ders kitabında bulunan görsellerle ilgili açıklamaların yetersiz olduklarını vurgulamıştır. Buna ek olarak, 17 öğretmen (%34,6) ders kitabında yer alan görsellerle ilgili açıklamaların yeterli olduklarını belirtmiştir.

Tablo 13: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görseller Hakkında Kitapta Yapılan Açıklamaların Yeterliliği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görsellerin Açıklamaları Yeterlidir	17	34,6
Görsellerin Açıklamaları Yetersizdir	25	51
Görsellerin Açıklamaları Kısmen Yeterlidir	5	18,3
Cevapsız	2	6,1
Toplam	49	100

Yukarıdaki verilere dayalı olarak, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin yarısından fazlası, ders kitabında yer alan görsellerin açıklamalarının yetersiz olduklarını belirtmiştir. Ders kitabındaki görsellerle ilgili açıklamaların yeterli olmaması bu materyallerin anlaşılmasını olumsuz yönde etkileyebilir.

5.1.5. Anketin Beşinci Bölümünde Sorulan Soruların Değerlendirilmesi

Bu bölümün ilk kısmında tarih öğretmenlerine sorulan DSTDK’ndaki görselleri ne sıklıkla kullandıkları, görselleri derslerinde kullanırken nelere dikkat ettikleri ve görselleri kullanırken karşılaştıkları problemlerin neler olduğuyla ilgili sorular sorulmuştur. İkinci bölümde ise görsellerin ne tür özellikler taşıması gerektiği, görsellerin eksik yönlerinin neler olduğunu ve ders kitabındaki gereksiz görsellerin olup olmadıkları şeklinde sorular sorulmuştur. Anketin bu kısmındaki sorulan sorulara verilen cevapların analizi aşağıdaki gibidir.

Tarih derslerinde aktif öğrenme yollarından bir tanesi, ders kitaplarındaki görsellerin sorgulamaya dayalı bir biçimde kullanılmasıdır. Bu konuyla ilgili olarak tarih öğretmenlerinin DSTDK’ndaki görselleri ne sıklıkla kullandıkları sorulmuştur. Tablo 14’te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğretmenlerin 24 (%48,9)’ü, ders kitabındaki görselleri bazen kullandıklarını ifade etmiştir. Buna ek olarak 3 öğretmen (%2), ders kitabındaki görselleri kullanmadığını belirtmiştir.

Tablo 14: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Ne Sıklıkla Kullanıldığı Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görselleri Sıklıkla Kullanırım	20	40,8
Görselleri Bazen Kullanırım	24	48,9
Görselleri Kullanmam	3	6,1
Cevapsız	2	2
Toplam	49	100

Tablo 14'e dayalı cevaplardan anlaşılacağı üzere, öğretmenlerin tarih ders kitabındaki görselleri kullanmaya daha fazla teşvik edilmeleri gerekmektedir.

Tarih öğretiminin öğrencilerde bilgi, beceri ve tutum geliştirici yönde öğretilmesi için, öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerini etkili bir biçimde kullanabilmelerinin yanında, araç ve gereçleri de verimli bir şekilde kullanmaları gereklidir. Bu çerçevede, tarih öğretmenlerine DSTDK'ndaki görselleri kullanırken nelere dikkat ettikleri sorulmuştur. Tablo 15'te görüldüğü üzere, tarih öğretmenlerinin hiç birisinin ders kitabındaki görsellerin nasıl kullanmaları gerektiği hakkında yeterli bilgilere sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Örneğin sadece 13 öğretmen (%26,5) görselleri öğrencilerine yorumlattığını belirtmiştir. Buna ek olarak, 5 öğretmen (%10,2) görsellerle ilgili açıklama yaptırdığını ifade ederken, diğer 2 öğretmen (%4) ise görsellerle ilgili tartışma etkinliği yürüttüğünü belirtmiştir.

Tablo 15: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri (Resim-Tablo-Şema-Harita-Minyatür) Derslerinizde Kullanırken Dikkat Edilen Hususlar Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görsellerin Konu İle Örtüştürürüm	21	42,8
Görsellerin Öğrencilerime Yorumlatırım	13	26,5
Görsellerin Açıklatırım	5	10,2
Tartışma Yaptırırım	2	4
Cevapsız	18	36,7
Toplam	49	100

Yukarıdaki sorunun cevaplarına göre, 18 (%36,7) tarih öğretmeninin ders kitabındaki görselleri kullanırken nelere dikkat ettikleriyle ilgili sorulan soruya cevap vermemeleri, öğretmenlerin bu konuda yeterli bilgilerinin olmadığına bir göstergesi olabilir.

Tarih ders kitaplarındaki görsellerin kullanımı aşamasında öğretmenler bazı problemlerle karşılaşabilir. Alan araştırmalarıyla bu problemlerin tespit edilip, çözüm önerileri ışığı altında öğretmenlere yardım edilmesi eğitimde kaliteyi arttıracaktır. Tarih öğretmenlerine, DSTDK'nı kullanırken ne tür problemlerle karşılaştıkları sorulmuştur. Tablo 16'da görüldüğü üzere araştırmaya katılan tarih öğretmenlerden 9'u hariç (%18,3) geri kalanların, ders kitabını kullanırken farklı problemlerle karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. 14 öğretmen (%28,5) en önemli problem olarak, öğrencilerin giriş davranışlarının yetersiz olmasını belirtirken, 10 öğretmen (%20,4) ise, ders kitabındaki görsellerin açık ve net olmamasını bir problem olarak vurgulamıştır.

Tablo 16: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri (Resim-Tablo-Şema-Harita-Minyatür) Kullanırken Karşılaşılan Problemler Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Öğrencilerin Giriş Davranışlarının Yetersiz Olmalarından Kaynaklanan Problemler	14	28,5
Görseller Açık ve Net Olmamasından Kaynaklanan Problemler	10	20,4
Görsellerin Ebatlarının Küçük Olmasından Kaynaklanan Problemler	6	12,2
Görsellerin Analizine Ayıracak Vaktin Olmaması	5	10,2
Görselleri Kullanırken Bir Sorun Yaşanmamaktadır	9	18,3
Görsellerin Konuyla Örtüşmemesi	3	6,1
Görsellerin Baskı Kalitelerinin Düşük Olması	2	4
Görsellerle İlgili Açıklamalar Yetersiz Olması	3	6,1
Görsellerin Gereğinden Fazla Olması	1	2
Cevapsız	5	10,2
Toplam	58	118

Tablo 16’da görüldüğü üzere, tarih öğretmenleri ders kitabındaki görselleri kullanırken değişik problemlerle karşılaşmışlardır. Bu problemlerin giderilmesi daha sağlıklı öğrenmelerin yapılabilmesine zemin hazırlayacaktır.

Ders kitaplarının etkili ve verimli bir biçimde kullanabilmesi için öğretmenlerin, görsellerin özelliklerini bilmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda tarih öğretmenlerine, ders kitaplarındaki görsellerin ne tür özellikler taşıması gerektiği sorulmuştur. Tablo 17’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğretmenlerin, görsellerin ne tür özellikler taşıması gerektiğiyle ilgili olarak farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Örneğin, öğretmenlerin cevapları arasında en yüksek frekans (%40,8), ders kitaplarındaki görsellerin yeterince açıklayıcı olması gerektiğidir. Buna ek olarak ikinci en yüksek frekans (%30,6), görsellerin bilimsel ve güncel olması gerektiğidir.

Tablo 17: Bir Tarih Öğretmeni Olarak Ders Kitaplarındaki Görsellerin Ne Tür Özellikler Taşıması Gerektiği Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görseller Bilimsel ve Güncel Olmalıdır	15	30,6
Görseller Kültürel Değerleri Taşımalıdır	3	6,1
Görseller Öğrenciler Tarafından Yorumlanabilmelidir	11	22,4
Görseller Dikkat Çekici Olmalıdır	9	18,3
Görseller Öğrencileri Düşündürmelidir	4	8,1
Görseller Yeterince Açıklayıcı Olmalıdır	20	40,8
Görseller Konu İle Örtüşmelidir	17	34,6
Görseller Kalıcı Davranış Sağlayabilmelidir	2	4
Görsellerin Baskı Kalitesi İyi Olmalıdır	6	12,2
Görseller Öğrenciler Tarafından Tartışılabilir Olmalıdır	2	4
Görseller Yeterli Büyüklükte Olmalıdır	3	6,1
Görseller Sayıca Daha Fazla Olmalıdır	2	4,1
Görseller Bilgileri Somutlaştırabilmelidir	2	4,1
Görseller Konuları Pekiştirebilmelidir	3	6,1
Görseller Türk Tarihiyle Alakalı Olmalıdır	1	2
Cevapsız	3	6,1
Toplam	101	209,6

Yukarıdaki verilere dayalı olarak, tarih derslerinin yeterince anlaşılabilir olması için, ders kitaplarının hazırlanmasında belirtilen hususların dikkate alınması, tarih öğretiminde başarıyı arttıracaktır.

Tarih ders kitaplarının daha anlamlı ve işlevsel bir hale getirilebilmesi için bu alanda öğretmenlerle saha çalışmaları yapılmalıdır. Bu bağlamda DSTDK’ndaki görsellerin eksik yönlerinin neler olduğu araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine sorulmuştur. Tablo 18’de görüldüğü üzere, frekansı en yüksek olan ilk cevap görsellerin açık ve anlaşılır olmaması (%20,4)’dır. Buna ek olarak aynı frekansa sahip diğer cevap ise, görsellerin içerikle uyumlu olmadığı (%20,4) görüşüdür.

Tablo 18: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Eksik Yönleri Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Görseller Açık ve Anlaşılabilir Değildir	10	20,4
Harita, Tablo ve Şemalar Net Değildir	6	12,2
Görsellerin Baskı Kalitesi Düşüktür	5	10,2
Görseller İçerikle Uyumlu Değildir	10	20,4
Şema Ve Tablo Sayısı Azdır	3	6,1
Görseller Güncel Değildir	2	4
Cevapsız	13	26,5
Toplam	49	100

Yukarıdaki verilere dayalı olarak ders kitabındaki görsellerin açık ve anlaşılır hale getirilmesinin yanında metinle uyumlu bir şekilde sunulmalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine, DSTDK’nda gereksiz görsellerin olup olmadığı sorulmuştur. Tablo 19’da görüldüğü üzere 29 öğretmen (%59,1), bu soruya konuyla alakasız görseller bulunmaktadır şeklinde cevap vermiştir. Buna ek olarak, frekansı en yüksek (%14,2) diğer cevap ise, konuyu daha iyi açıklayabilecek görsellerin bulunmamasıdır.

Tablo 19: Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabında Gereksiz Görsellerin Olup Olmadığı Hakkında Sorulan Soruya Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Bazı Görseller Konuyla Alakasızdır	29	59,1
Konuyu Daha İyi Açıklayabilecek Görseller Bulunmamaktadır	7	14,2
Kendi Kültürümüzle İlgili Görsel Azdır	5	10,2
Cevapsız	8	16,2
Toplam	49	100

Yukarıdaki soruya verilen cevaplar incelendiği zaman, ders kitabındaki bazı görsellerin konuyla alakasız olduğu bir kez daha öğretmenler tarafından vurgulanmıştır.

Son soruda araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine, son olarak ne söylemek istedikleri sorulmuştur. Tablo 20’de görülüşü üzere araştırmaya katılan öğretmenler, DSTDK’yla ilgili olarak farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bu cevapların bir kısmı yukarıdaki sorulara verilen cevapların bir tekrarı niteliğindedir.

Tablo 20: Bu Konuda Son Olarak Söylemek İstedikleriniz Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapları Gösteren Tablo

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Kitap Kısmen İyi Hazırlanmıştır	4	8,1
Görseller Bakımından Zengin Bir Kitaptır	4	8,1
Görseller Güncelleştirilmelidir	6	12,2
Eğitim-Öğretim Açısından Zayıf Bir Kitaptır	5	10,2
Görsellerle İlgili Etkinlikler Bulunmamaktadır	3	6,1
Kendi Kültürümüzü Yansıtan Görseller Sayıca Çok Olmalıdır	1	2
Görsellerin Sayısı Artırılmalıdır	2	4
Görsellerin Çok Olması Dersi Sıkıcı Olmaktan Kurtarmıştır	2	4
Görsellere Vakit Ayırabilmek İçin Ders Süresi Yetersizdir	2	4
Anket Sonuçları MEB İle Paylaşılmalı Ve Ders Kitabında Gereken	1	2
9. ve 10 Sınıf İçeriği Problemlerle Dolu ve Bu konuda Araştırma	1	2
Görsellerin Faydalı Olduğuna İnanıyorum	2	4
Cevapsız	18	36,7
Toplam	51	103,4

Tarih öğretmenlerinin, ders kitabındaki görseller hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada kullanılan anket verilerine dayalı olarak, DSTDK’ndaki görsellerin istenilen seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, tarih öğretmenlerinin görsellerin nasıl kullanılabileceği konusunda yeterli eğitim almadıkları görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin görselleri kullanım aşamasında yeterli bilgi ve becerilerinin olmadığı da ortaya çıkmıştır.

5.2. Mülakattan Elde Edilen Bulgular

Tarih öğretmenlerinin, DSTDK’ndaki görseller hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla yürütülen bu araştırmada, daha derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla anketin yanında mülakat da kullanılmıştır. Mülakat yoluyla elde edilen verilerin, anket yoluyla elde edilen verilerle karşılaştırılması sonucu daha sağlıklı yorumlar yapılabileceği düşünülmektedir.

Mülakat çalışmasına 1 bayan ve 7 erkek olmak üzere toplam 8 tarih öğretmeni katılmış olup, bu öğretmenler Trabzon il merkezi ve Akçaabat ilçesindeki liselerde görev yapmaktadırlar. Yapılan görüşmelerde tarih öğretmenlerine aşağıdaki sorular sorulmuştur:

- Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Nasıl Kullanılması Gerektiğiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Aldınız mı? Eğer Bir Eğitim Aldıysanız Bu Eğitimin Niteliği Nedir?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Niteliği Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Ne Sıklıkla Kullanmaktasınız?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Kullanırken Nelere Dikkat Etmektesiniz?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Kullanırken Karşılaştığınız Temel Problemler Nelerdir?

Tarih öğretmenlerinin DSTDK hakkındaki görüşlerini derinlemesine ortaya koymak amacıyla, mülakata katılan öğretmenlere sorulan sorulara dayalı olarak aşağıdaki kategoriler oluşturulmuştur:

Tarih Öğretmenleri Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle İlgili Bir Eğitim Almamıştır

Öğretmenlerin eğitimi aşamasında, aday öğretmenlere genel kültür, konu alanı bilgisi ve pedagoji alanında eğitim verilmelidir. Etkili bir öğretmenin en önemli özelliklerinden birisi, uzmanı olduğu alanı nasıl öğretebileceği konusunda teorik ve uygulamalı bir eğitime sahip olmasıdır. Bu bağlamda tarih öğretmenlerinin görsellerin tarih derslerinde nasıl kullanılabileceğiyle ilgili olarak bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine görsellerin nasıl kullanılabileceğiyle ilgili bir eğitim alıp almadıkları sorulduğu zaman, öğretmenlerin tamamının bu konuda bir eğitimlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin öğretmen A;

‘‘Bizler yetiştirilirken böyle bir eğitim almadık. Doğrusu bizler tarih öğretmeni olarak yetiştirildik. Bu konularda çok fazla bilgimiz yok, ama böyle bir eğitim almak isterim’’ şeklinde bir görüş beyan etmiştir.

Öğretmen D ise yukarıdaki açıklamayı destekler bir biçimde şu açıklamayı yapmıştır:

‘‘Görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bir eğitim almadık. Bizim zamanımızda tarih bilgisi daha ön plandaydı. Özel öğretim dersinde tarih dersi anlattık ve öğretmenimiz bize bu tür şeylerden bahsetmedi. Bunun dışında hizmet içi eğitim olarak, teknolojinin nasıl kullanılabileceğiyle ilgili bir eğitim aldım’’.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere mülakat çalışmasına katılan öğretmenlerin, görsellerin nasıl kullanılabileceğiyle ilgili olarak herhangi bir eğitim almadıkları anlaşılmaktadır. Elde edilen bu verilerle bu konuyla ilgili olarak anketten elde edilen veriler örtüşmektedir.

Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Bir Kısmı Yetersizdir

Ders kitabı gerek öğretmen gerekse öğrencilere pek çok katkı sağlamaktadır. Bu nedenle tarih ders kitaplarındaki görsellerin açık, anlaşılır, temiz baskılı ve metinle uyumlu olması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak mülakata katılan tarih öğretmenlerine DSTDK’ndaki görseller hakkındaki görüşlerinin neler olduğu sorulmuştur. Elde edilen verilere dayalı olarak, mülakata katılan 8 öğretmenden 6’sı, ders kitabındaki görsellerin

yetersiz olduğunu düşünmektedir. Öğretmen F kullandıkları tarih ders kitabındaki görsellerle ilgili olarak şu yorumu yapmıştır:

“Kullandığımız ders kitabında bulunan görsellerin bazıları anlaşılır ve net değil. Görsellerin net olmamasından dolayı öğrenciler görselde verilen mesajı anlamamakta ve bu nedenle problemler yaşamaktadırlar”.

Yukarıdaki cevaba benzer bir cevap veren öğretmen B, *“Ders kitabındaki görsellerin bir kısmında problem var. Bazı görseller soluk ve bazıları çok küçük. Bu sebeple anlaşılmalari zor ve öğrenciye katkı sağlayamamaktadırlar”* biçiminde bir ifade kullanmıştır.

Araştırmaya kayılan öğretmenlerden ikisi, yukarıda verilen cevaplardan kısmen farklı cevaplar vererek, ders kitaplarındaki görsellerin eskiye nazaran daha iyi olduğunu belirtmiştir. Örneğin öğretmen C,

“Ders kitabındaki görseller eski ders kitaplarında bulunanlardan daha iyi. Ama yine de istenilen düzeyde değil” şeklinde bir ifade kullanmıştır.

Mülakata katılan öğretmenlerin, görsellerin bir kısmının yetersiz olduğu konusundaki görüşleri, bu konuyla ilgili anketten elde edilen verilerle uyushmaktadır.

Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görseller Sıklıkla Kullanılmamaktadır

Yeni hazırlanan ders kitaplarındaki görsellerin sayısını ve niteliğini daha önceki yıllarda hazırlanmış tarih ders kitaplarıyla karşılaştırdığımız zaman, son yıllarda hazırlanan tarih ders kitaplarının daha iyi olduğu bir gerçektir. Başka bir deyişle, tarih öğretmenleri derslerinde görselleri kullanarak tarih derslerini daha anlamlı ve zevkli bir hale getirebilirler. Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine, DSTDK’ndaki görselleri ne sıklıkla kullandıkları sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiği zaman, tarih öğretmenlerinin, ders kitabındaki görselleri sık sık kullanmadıkları görülmektedir. Örneğin öğretmen F,

“DSTDK’ndaki görselleri kullanıyorum ama sık sık kullandığımı söyleyemem. Eğer sadece görseller üzerine yoğunlaşırsam bu sefer dersi tamamlayamam” şeklinde bir beyanat vermiştir.

Bu konuya benzer bir açıklama yapan öğretmen C yukarıdaki açıklamayı şu ifadelerle desteklemektedir:

“Tarih müfredatı çok yoğun, zaman sıkıntısı yaşamaktayız. Hatta bazı konuları yüzeysel geçmekteyiz. Bu sebeple ders kitabındaki görselleri sık sık kullandığımız söylenemez”.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin ders kitabındaki görselleri sık sık kullanmadıkları yönündeki görüşleri, bu konuda anketten elde edilen sonuçlarla uyusmaktadır.

Tarih Öğretmenleri Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Kullanmak İçin Yeterli Bilgiye Sahip Değillerdir

Tarih öğretiminden istenilen başarının elde edilebilmesi, tarih öğretmenlerinin derslerinde, pedagojik ilkeleri kullanmalarına bağlıdır. Bu bağlamda tarih öğretmenleri, tarih derslerinde resimlerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bilgi ve beceriye sahip olmalıdır. Tarih öğretmenlerine, DSTDK’ndaki görselleri kullanırken nelere dikkat ettikleri sorulmuştur. Mülakata katılan tarih öğretmenlerinin tamamının ders kitaplarındaki görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili olarak detaylı bilgilerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin öğretmen A bu konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

“DSTDK’ndaki görselleri kullanırken önce resmi öğrenciye tanıtırım. Daha sonra ise öğrencilerden görselleri açıklamasını isterim. Yaptığımız budur ancak bazı öğrenciler bunu yaparken, bazı öğrencilerin seviyesi düşük olduğu için görselleri açıklamamaktadırlar”.

Bu konuyla ilgili fikir beyan eden öğretmen E ise, *“Öğrencilerimin seviyesi düşük, çoğu görselleri değerlendirme aşamasında problem yaşıyorlar. Görsel hakkında bilgi veririm ve daha sonra öğrencilerimden görseli yorumlayabildikleri kadar yorumlamalarını isterim”* biçiminde bir açıklama yapmıştır.

Mülakata katılan tarih öğretmenlerinin, ders kitabındaki görsellerin kullanımı aşamasında neler yaptıklarıyla ilgili verdikleri cevaplar incelendiğinde bu cevapların anket verileiyle örtüştükleri görülmektedir.

Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Kullanımında Farklı Problemlerle Karşılaşılmaktadır

Tarih ders kitaplarının kullanımında ders kitabından, öğretmeninden ve öğrenciden kaynaklanan farklı problemler yaşanabilmektedir. Bu bağlamda, mülakata katılan tarih öğretmenlerine, DSTDKndaki görselleri kullanırken ne tür problemlerle karşılaştıkları sorulmuştur. Öğretmenlerden elde edilen verilere dayalı olarak tarih öğretmenlerinin, DSTDK'nı kullanırken değişik problemlerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Özellikle görselleri değerlendirme aşamasında, öğrencilerin yeterli giriş davranışlarının bulunmaması ve öğretmenlerin görselleri değerlendirmek için yeterli zamanlarının olmaması ön plana çıkan temel problemlerdir. Örneğin öğretmen B,

“Bizler tarih öğretmeni olarak görselleri öğrencilere yorumlatmak istediğimiz zaman karşımıza çıkan en büyük engel, öğrencilerin bu resimleri değerlendirebilmesi için yeterli alt yapıya sahip olamamasıdır” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu görüşü destekleyen öğretmen F ise,

“Bazı öğrencilerimizin kapasiteleri çok düşük. Bu sebeple bu öğrencilerle resimlerin analizinde sıkıntılar yaşamaktayız” biçimde bir açıklama yapmıştır.

Yukarıda belirtildiği üzere, mülakata katılan tarih öğretmenlerinin, ders kitabındaki görselleri kullanırken karşılaştıkları diğer bir problem de görsellerin kullanılabilmesi için yeterli zamanın olmamasıdır. Bu konuda öğretmen C,

“Müfredat programımız geniş. Müfredattaki konuların hepsini tamamlayabilmek için, yeterli zamanımız yok. Bunun yanında, bir de görselleri kullanmak için zaman ayırırsak, zaman açısından sıkıntı yaşarız” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Bu konuda mülakata katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiği zaman, anketten elde edilen verilerle, mülakattan elde edilen verilerin uyduğu görülmektedir.

DSTDK'nda yer alan görseller hakkında, tarih öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılan mülakat çalışmasından elde edilen veriler, araştırılan konu hakkında derinlemesine bilgiler ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, mülakat sonuçlarıyla elde edilen verilerin, anket aracılığıyla elde edilen verilerle uyuşması, bu çalışmanın sonuçlarının geçerliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih öğretmenlerinin, DSTDK’nda yer alan görseller hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, konuyla ilgili farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçların açıklandığı ve önerilerin yapıldığı bu bölümde, ilk olarak anketle ilgili sonuçlar açıklanacaktır. Daha sonra ise, mülakat çalışmasıyla elde edilen verilerin değerlendirilmesini takiben öneriler getirilecektir.

Araştırmanın ilk aşamasında kullanılan açık uçlu ankete, 49 tarih öğretmeni katılmış olup, bu öğretmenlerin bayan-erkek oranı birbirlerine yakındır. Anket çalışmasına katılan öğretmenlerin bayan-erkek oranının dengede olması, sonuçların iki cinsiyetin görüşlerini yansıtmaya açısından önemlidir. Çalışmaya katılan tarih öğretmenleri, mezun oldukları eğitim kurumu açısından incelendiği zaman, öğretmenlerin çoğunluğunun eğitim fakültesi mezunu oldukları görülmektedir.

Tarih öğretmen adaylarının eğitimi aşamasında öğretmen adaylarına alan bilgisi, genel kültür ve eğitimle ilgili bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmalıdır. Özellikle tarihin nasıl öğretilmesiyle ilgili verilen eğitim, iyi bir tarih öğretmeni olabilmek için temel unsurlardan bir tanesidir. Bu çalışmaya katılan tarih öğretmenlerinin tamamına yakını, görsellerin tarih derslerinde nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili olarak herhangi bir eğitim almamışlardır. Buna ek olarak, tarih derslerinde görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bir eğitim aldıklarını iddia eden tarih öğretmenlerinin, aldıkları eğitimin daha ziyade teknoloji kullanımına yönelik olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun, üniversite eğitimleri aşamasında görsellerin nasıl kullanılabileceğiyle ilgili herhangi bir eğitim almamalarının yanında, bu konuda herhangi bir hizmet içi eğitim de almadıkları anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, öğretmenlerin büyük bir kısmı, bu konuda hizmet içi eğitim almak istedikleri görülmektedir.

Tarih ders kitaplarındaki görsellerin dikkat çekici olması, bu materyallere karşı olan ilgiyi arttıracaktır. Bu konuyla ilgili olarak, tarih öğretmenlerinin verdiği cevaplar incelendiği zaman, öğretmenlerin çoğuna göre tarih ders kitaplarındaki görseller dikkat çekici değildir. Tarih ders kitaplarındaki görselleri dikkat çekici bulan öğretmenlerin oranı yaklaşık üçte bir civarındadır. Buna ek olarak, öğretmenlerin yarısına yakını ise, ders

kitabındaki görsellerin, öğrencilerin düşünme becerilerini desteklemediklerini düşünmektedir.

Tarih ders kitapları geçmişe ait olayların aktarımının yapıldığı araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişe ait soyut bilgilerin aktarımı aşamasında, ders kitaplarında kullanılabilecek en önemli unsurların arasında görseller yer almaktadır. Bu çerçevede tarih ders kitaplarında kullanılabilecek görsellerin açık ve anlaşılır olması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak, tarih öğretmenlerinin yarısına yakını, tarih ders kitaplarındaki görsellerin yeterince açık olmadıklarını vurgulamaktadır.

Ders kitaplarının anlaşılabilir olabilmesinde en önemli unsurlardan bir tanesi, metinlerle görsellerin birbirleriyle uyumlu olmasıdır. Bu konuyla ilgili öğretmen görüşleri incelendiği zaman, öğretmenlerin yarısından fazlasının, DSTDK’ndaki görsellerin metinle uyumlu olduğunu düşündükleri görülmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin yarısına yakın bir oranı ise, bu uyumun söz konusu olmadığını düşünmektedir.

Tarih ders kitaplarının öğrencilerin gözünde ilginç bir hale getirilebilme yollarından birisi, kitaplarda bulunan görsellerin baskı kalitesidir. Bu konuyla ilgili tarih öğretmenlerinin çoğu, ders kitabında yer alan görsellerin baskı kalitesinin iyi olmadığını ifade etmektedir. Ders kitaplarındaki görsellerin sahip olması gereken bir diğer önemli özellik ise, kullanılan görsellerin güncel olmalarıdır. Tarih öğretmenlerinin bu konuyla ilgili görüşleri incelendiği zaman, öğretmenlerin çoğu, görsellerin yeterince güncel olmadıklarını ifade etmiştir.

Tarih ders kitaplarındaki görsellerden, istenilen ölçüde faydalanılabilmesi için, görsellerle ilgili açıklamaların yeterli olması gerekmektedir. Görsellerle ilgili açıklamaların yeterli olmaması durumunda, öğrencilerin bu materyallerden istenilen düzeyde faydalanamadıkları bir gerçektir. Bu konuyla ilgili olarak öğretmenlerin yarısı, ders kitabındaki görsellerle ilgili açıklamaları yeterli bulmamaktadır.

Tarih derslerinde, öğrencilere yaşadıkları zaman diliminden çok önce meydana gelmiş olayları anlatırken, görsellerden sık sık faydalanılmalıdır. Öğretmenlerin tarih ders kitaplarındaki görselleri sık sık kullanmamaları, konuların istenilen düzeyde öğrenilememesine yol açabilir. Bu konuyla ilgili, tarih öğretmenlerinin verdikleri cevaplar incelendiği zaman, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin yarısına yakın bir kısmının, tarih ders kitabındaki görselleri bazen kullandıklarını ortaya çıkarmaktadır.

Tarih ders kitaplarındaki görsellerin, tarih öğretimine katkı sağlayabilmesi için öğretmenlerin, görsellerin nasıl kullanılabileceğini bilmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin

görselleri nasıl kullanılabileceğini bilememeleri durumunda, ders kitabındaki görsellerin niteliği çok fazla bir anlam ifade etmemektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin bu konuyla ilgili cevapları incelendiği zaman, öğretmenlerin genelde öğrencilerine görselleri yorumlattıkları ve açıklattıkları görülmektedir. Elde edilen verilere dayalı olarak, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin, görsellerin nasıl kullanılabileceği konusunda bilgilerinin olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tarih ders kitabındaki görsellerin daha işlevsel bir hale getirilebilmesi için, bu materyallerle ilgili problemlerin saha çalışmalarıyla ortaya konması faydalı olacaktır. Bu çerçevede, tarih öğretmenlerine görsellerin kullanımı aşamasında ne tür problemlerle karşılaştıkları sorulduğu zaman, frekansı en yüksek olan problemin, öğrencilerin ders kitabındaki görselleri anlayabilecek giriş davranışlarının olmamasıdır. DSTDK'ndaki görsellerle ilgili olarak frekansı en yüksek ikinci problem ise, ders kitabındaki görsellerin açık ve net olmaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarih ders kitabındaki görsellerin ne tür özelliklere sahip olması gerektiğiyle ilgili olarak öğretmenlerle yapılabilecek araştırmalar, bu materyallerin daha verimli bir hale getirilmesinde rol oynayabilir. Bu konuyla ilgili olarak öğretmenlerin verdiği cevaplardan frekansı en yüksek olan cevap, görsellerin yeterince açık olmayışıdır. Buna ek olarak, frekansı en yüksek olan ikinci cevap ise, görsellerin metinlerle uyumlu olmamasıdır. Bu bağlamda tarih ders kitaplarının hazırlanması aşamasında, görseller açık bir biçimde ve metinlerle uyumlu olarak hazırlanmalıdır.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerine göre, ders kitabındaki görsellerin en önemli eksikliği, görsellerin içerikle uyumlu ve anlaşılır olmamasıdır. Bu konuyla ilgili olarak, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin vurguladıkları diğer bir nokta ise, ders kitaplarında gereksiz görsellerin bulunmasıdır. Elde edilen verilerin, diğer verilerle örtüşmesi sorulara verilen cevapların geçerliğini göstermesi açısından önemlidir.

Tarih öğretmenleriyle yapılan bu çalışmayla ortaya konan diğer husus ise, tarih ders kitabının eğitimsel açıdan zayıf olduğudur ve tarih ders kitaplarındaki görsellerin güncelleştirilmesi gerektiğidir.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin görüşlerinin daha derinlemesine ortaya konması amacıyla çalışmada kullanılan diğer veri toplama aracı mülakattır. Mülakat sonuçlarının değerlendirilmesi aşağıdaki gibidir:

Anket sonuçlarında olduğu gibi mülakata katılan tarih öğretmenlerinin tamamı, tarih ders kitaplarındaki görsellerin nasıl kullanılabileceğine yönelik bir eğitim

almadıklarını ifade etmiştir. Tarih öğretmenlerinin DSTDK'ndaki görsellerin niteliği hakkındaki görüşleri incelendiği zaman, mülakata katılan tarih öğretmenlerinin tamamına yakını, görsellerin yetersiz olduklarını vurgulamıştır.

Mülakata katılan tarih öğretmenlerinin DSTDK'ndaki görselleri kullanma sıklığı incelendiği zaman, öğretmenlerin tamamının ders kitabındaki görselleri sık sık kullanmadıkları görülmektedir. Tarih öğretmenlerinden elde edilen mülakat verilerine dayalı olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerin, tarih derslerinde görselleri nasıl kullanmaları gerektiğiyle ilgili olarak, bilgi ve deneyimleri yoktur. Buna ek olarak, mülakat çalışmasının ortaya koyduğu bir diğer sonuç ise, öğrencilerin görselleri kullanabilmek için yeterli giriş davranışlarının olmamasıdır.

DSTDK'ndaki görseller hakkında tarih öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırmada kullanılan açık-uçlu anket ve mülakat sonuçları incelendiği zaman, her iki veri toplama aracından elde edilen verilerin örtüştüğü görülmektedir. Eğitim araştırmalarında farklı veri toplama araçlarından elde edilen bilgilerin örtüşmesi, elde edilen verilerin geçerliğini göstermesi açısından önemlidir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler yapılabilir:

- Tarih öğretmen adaylarına, tarih ders kitabındaki görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili olarak yeterli bir eğitim verilmelidir.
- Tarih öğretmenlerine, görsellerin nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili olarak hizmet içi eğitim verilmelidir.
- Ders kitabındaki görseller, öğrencilerin ilgilerini çekecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Ders kitabındaki görseller, öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirecek yönde yeniden düzenlenmelidir.
- Ders kitabındaki görseller, daha anlaşılır bir hale getirilmelidir.
- Ders kitabındaki görsellerin baskı kalitesi arttırılmalıdır.
- Ders kitabındaki görsellerle ilgili açıklamalar daha anlaşılır bir hale getirilmelidir.
- Ders kitabındaki görseller, tarih öğretmenleri tarafından daha sık kullanılmalıdır.
- Ders kitabındaki görsellerin kullanımlarına yönelik, öğrencilerin giriş davranışları arttırılmalıdır.
- Ders kitabındaki görseller bilimsel ve güncel olmalıdırlar.

- Ders kitabındaki görsellerle ilgili açıklamalar, görseller hakkında daha ayrıntılı bilgileri içermelidir.
- Ders kitabındaki görseller, soyut bilgileri somutlaştırıcı mesajlar içermelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adıbelli, Sevilay (2007), **Yeni Programa Göre Hazırlanan Lise 1 Fizik Ders Kitabının Eğitsel, Görsel, Dil ve Anlatım Yönünden İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akbal, Yelda (2009), **1998 ve 2004 İlköğretim Programlarına Göre Hazırlanan Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının İçerik ve Kullanılabilirlik Açılarından Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbulut, Savaş (2007) **İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının İçerik Bakımından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbaba, Bülent (2010), “Tarih Öğretiminde Görsel Kaynaklardan Yaralanma”, Mustafa Safran (Ed.), **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri**, 1. Baskı içinde (170–183), İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Akın, İlbasmış, Bilgen (2007), **2005–2006 Öğretim Yılı İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Pedagojik Açidan Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, Bekir (2002), **İlköğretim İkinci Kademe 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, N. Hakan (1995), **Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Hazırlanan Tarih–2 Ders Kitabının Öğretmen ve Öğrenci Gözüyle Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alperen, Nusret (1990), **Türkçe–Güzel Konuşma, Okuma ve Yazma Öğretim Rehberi**, İstanbul: M.E. B. Yayınları.
- Arıkan, Zeki (1998), “Ders Kitaplarında Avrupa Tarihi”, Salih Özbaran (Ed.), **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, 1. Baskı içinde (153–168), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Arseven, Celal Esat (1983), **Sanat Ansiklopedisi**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Aslan, İbrahim (2005), **Ortaöğretim 9.Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Eğitim – Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Atasoy, Nurhan (t.y.), “Minyatür Sanatı”, **Geleneksel Türk Sanatları**, <http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/ders.notu.html> (08.12.2010).
- Ayçiçeği, Ayşe ve Oktay, Ayla (1996), “İlkokul ve Ortaokul Ders Kitaplarının Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, (8), 33–40.
- Aydın, İsmail (2001), **Osmanlıdan Günümüze Tarih Ders Kitapları**, Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Barth, James, L. ve Demirtaş, Abdullah (1997), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara: YÖK Dünya Bankası.
- Başaran, Alim (1985), “Grafik Hastası Müfettiş”, **Çağdaş Eğitim Dergisi**, (104).
- Bek, Selin Serap (2005), **İlköğretim 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Harita-Metin İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Beydoğan, H. Ömer ve Ocak, Gürbüz (2005), “İlköğretim Okulları 3. Sınıf Hayat Bilgisi İçerik Standartlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Bazı Değişkenler Açısından Yeterlilik Düzeyi(Standart Belirleme- Erzurum Örneği)”, **Milli Eğitim Dergisi**, (165), 109–132.
- Bilici, Leyla (1998), “İlkokul Ders Kitaplarında Tarih Bilgileri ve İlkokul Çocuğu”, Salih Özbaran (Ed.), **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, 1. Baskı içinde (371–379), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Blaxter, Lorina ve diğerleri (1996), **How to Research**, Buckingham: Open University Press.
- Bölükbaş, Orhan (2005), **İlköğretim I. Kademe Bilgisayar Dersi İçin Bir Ders İçeriği Önerisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cemaloğlu, Necati (2003), “Öğretimde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi”, Necdet Hayta (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu Tarih 9–12**, Ankara: Nobel Yayın.
- Ceyhan, Erdal ve Yiğit, Birol (2004), **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ceylan, Gökhan (2006), **Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çalık, Temel (2001), “Türkçe Ders Kitaplarının Biçimi ve Tasarımı”, Leyla Küçükahmet (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1–8**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çepni, Salih (2005), **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, 3. Baskı, Trabzon: Üçyol Kültür Merkezi.
- _____ (2009), **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, 5. Baskı, Trabzon: ?
- Çilenti, Kamuran (1986) “Resimli Ders Kitaplarının Tarihçesi”, **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (1–2), 119–124.
- Daşcan, Özer (2000), **İlköğretim 6. 7.ve Yedinci sınıflarda Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğrenci Başarısına Etkisi Konusunda Uzman, Denetçi, Yönetici ve Öğretmen Görüşleri Nelerdir?**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Digisi, Lory Lyman ve Willett, John B. (1995), “What High School Biology Teachers Say About Their Textbook Use: A Descriptive Study”, **Journal of Research In Science Teaching**, 32 (2),123–142.
- Demircioğlu, İsmail Hakkı (2010), **Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar**, 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Özcan (1994), **Genel Öğretim Yöntemleri**, Ankara: Usem Yayınları.
- _____ ve diğerleri (1999), **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dursun, Bülent (2002), **Ortaöğretim Kurumlarında Basılı Materyallerin (Kitapların) Biçimsel Açından Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duman, Tayyip ve diğerleri (2001), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu(Matematik) 1–8**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Düz, Nazan (2001), **Kitap Kapağı’nda Grafik Tasarım Öğelerine ve İlkelerine Kuramsal Bir Yaklaşım**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekiz, Durmuş (2003), **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erden, Münire (1997), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erkan, Aziz (1998), **Hayat Bilgisi Kitaplarında Resimleme ve Metin İlişkisi**, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Erkmen, Nazan (1996), “Çağdaş Ders Kitabı Nasıl Olmalı? Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler”, **Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları**, Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No:11, 37–46.
- Erol, Betül (2010), **Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Dil ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erözkan, Atılgan (2007), “ Bilimsel Araştırmalarda Yöntemler”, Durmuş Ekiz (Ed), **Bilimsel Araştırma Yöntemler**, 1. Baskı içinde (99–124), İstanbul: Avcı Ofset Matbaacılık.
- Ertürk, Bayram Eyüp (1998), “Türkiye’de Ortaokul I. Sınıf (6.Sınıf) Düzeyinde Tarih Öğretimi ve İlgili Kitapların Kıyaslamalı Eleştirisi”, **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, Salih Özbaran (Ed.), 1. Baskı içinde (243–264), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Esmertaş, Sevil (2000), **İlköğretim 4–5 Sınıf Sosyal Ders Kitabının Değerlendirilmesi (Mersin İlinde Bir Araştırma)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evin, İlke ve Kafadar, Osman (2004), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2, (3), 293–304.
- Gelen, İsmail (2007), “Bilimsel Araştırmalarda Veri Toplama Araçları”, Durmuş Ekiz (Ed), **Bilimsel Araştırma Yöntemler**, 1. Baskı içinde (125–160), İstanbul: Avcı Ofset Matbaacılık
- Gökdemir, Oktay (1999) “Ders Kitapları Sorunu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, 13, (74), 14–18.
- Güneş, Firdevs (2002), **Ders Kitaplarının İncelenmesi**, Ankara: Ocak Yayınları.
- Güngör, İ. Hulusi (1972), **Görsel Sanatlar ve Mimarlık İçin Temel Tasar**, İstanbul: ?
- İçmeli, Mürşide (1996), “Türkiye’de İlköğretim Kitaplarında Fiziksel Yapı, Tasarım ve İllüstrasyon Sorunları”, **Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu**, Ankara, 130–134.
- İşeri, Kamil (2003), “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler İçin Çizilen Resimlerin İncelenmesi”, **Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz**, Ankara: Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını.
- Kabapınar, Yücel (1991), **Müfredat Programı ve Ders Kitapları Açısından Ortaöğretim’de (Lise) Tarih Öğretimi**, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- _____ (1992). “Bir İdeolojik Mücadele Alanı Olarak Lise Tarih Ders Kitapları II” **Toplum ve Tarih**, 28–31.
- _____ (1998) **A Comparison Between Turkish and English History Textbooks: Design, Construction and Usability Issues**, Unpublished Doctorate Thesis, University of Leeds, England.
- _____ (2002), “İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları ve Öğretim Materyalleri Açısından Türkiye ve İngiltere Örnekleri”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 2(1), 247–270.
- _____ (2007), “1998 ve 2004 Öğretim Programlarına Göre Yazılmış Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sosyal Olay ve Değerlerin Sunumu: İşlev ve Nitelik Açısından Farklı Bir Noktaya Geldik Mi?”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 25, 109–128.
- Kaptan, Saim (1993), **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**, Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Kaptan, Fitnat (1998), **Fen Bilgisi Öğretimi**, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Karasar, Niyazi (2009), **Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar- İlkeler- Teknikler**, 20. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kars, Nurafer (2006), **2005–2006 Öğretim Yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Okullarda Okutulan, İlköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, Zeki (1997), “Ders Kitabı Seçimi”, **IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 2**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 51, 261–270.
- _____ (2002), **Uzaktan Eğitim**, Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- Karabağ, Gülin (2003), “Avrupa Birliği ve Tarih Ders Kitapları”, **Necdet Hayta (Ed.), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Tarih 9–12**, 1.Baskı içinde (155–186), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayabaşı, Bilgen (2003), **İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, Selver (1999), **İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin ve Müfettişlerin Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kılıç, Abdurrahman ve Seven, Serdal (2002), **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**, 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kiriş, Bilgili, Meral (1998), **İlköğretim Birinci Kademedeki Yararlanılan Ünite Dergilerinin İçerik, Dil ve Biçimsel Özelliklerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kulantaş, Nazike (2007), **4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Küçükahmet, Leyla (1994), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, 5. Baskı, Ankara, Gazi Büro Kitapevi.
- _____ (2003), “Eğitim Programlarında Ders Kitabının Yeri”, Leyla Küçükahmet (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2009), **T.C Resmi Gazete**, 27449, 31.12.2009, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27449_0.html (10.07.2010).
- Oğuzkan, Ferhan (2001), **Çocuk Edebiyatı**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzoğlu, Dilek (2001), “İlköğretim Ders Kitaplarının Görsel Tasarım Açısından Değerlendirilmesi”, Leyla Küçükahmet (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu 4–8**, 1. Baskı içinde (113–121), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Öcal, Adem ve Yiğittir, Süleyman (2007), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği)”, **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, 8,(1), 51–61.
- Özbaran, Salih (1992), **Tarih ve Öğretimi**, 1. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özel, Hasan (2003), **İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Bilgiler Branş Öğretmenleri, İlköğretim Müfettişleri ve İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, Atila (2004), “Karikatür, Popüler Kültür ve Popüler Karikatür”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, (57), 246–249.

- Pınarbaşı, Dönem (2007), **İlköğretim 4. ve 5.Sınıflarda Eski ve Yeni Öğretim Programına Göre Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafya Ünitelerine İlişkin Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sakaoğlu, Necdet (1998), “Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Uygarlıkları”, Salih Özbaran (Ed.), **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, 1. Baskı içinde (169–174), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Seferoğlu, Sadi (2006), **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı**, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Seven, Serdal (2001), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders kitapları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sever, Sedat (2003), **Çocuk ve Edebiyatı**, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sığan, Cuma (1997), **İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkinliğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, Veysel (2005), Bilimsel Araştırmalarda Yapılan Yanlılıklar, **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, (18), 150–170.
- Stradling, Robert (2003), **20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli**, (Çev. Ayfer Ünal), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Şahin, Cemalettin ve diğerleri (2001), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler**, (Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, Yanpar, Tuğba ve Yıldırım, Soner (1999), **Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Yanpar, Tuğba (2004), “ Öğretim Materyal ve Teknolojileri”, Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.), **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, 3. Baskı içinde (281-315) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Şimşek, Nazmi (1997), **Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı**, Ankara: Anıl Matbaa.
- Şimşek, Ahmet (2003), “Tarih Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, IV (1), 141–155.

- Taş, Mentiş, Ayşe (2007), “Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (17), 519–531.
- Taş, Akbulut, Mükerrerem (2006), “Newton ve Kuantum Felsefelerinin Eğitim Programlarına Etkisi”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: Vadi yayınları, 405–416.
- Tertemiz, Neşe (2004), “Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi”, Leyla Küçükahmet (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tekışık, Hüseyin Hüsnü (1986), “Ders Kitabı Nedir, Seçimi Nasıl Olmalı?”, **Çağdaş Eğitim Dergisi**, 11,(110), 1–3.
- Teymur, Tacettin (t.y.), “Fotograf nedir?”, <http://fotografya.gen.tr/issue-6/temel.html>. (7.11.2010).
- Top, Erol (2009), **Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Tespit Edilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuncer, Ergün (1998), **İlköğretim Okulları 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Turani, Adnan (1995), **Sanat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tosunoğlu, Mesiha ve diğerleri (2001), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme**, Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Turan, Uzun, Ayşe Nur (2003), **İlköğretim Altıncı ve Yedinci Sınıf Öğrencileri İle Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tutkun, Bulut, Saliha (2008), **İlköğretim Ders Kitaplarının Görsel Boyut Ve İçerik Tutarlılığı Açısından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- URL, “Ders Kitabı” (t.y.), <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (10.10.2010).
- _____ (t.y.), <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (11.09.2010).
- Uzguç, Koşar, Hatice (2002), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının incelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü.

- Yalçinkaya, Elvan (2004), **İlköğretim Okulu Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri (Kayseri Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yalın, Halil İbrahim (2002), **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yanpar, Tuğba (2007), **Öğretim teknolojileri Materyal Tararsımı**, 8. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaşar, Okan (2004), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı İle Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi”, **Milli Eğitim Dergisi**, 163, 104–120.
- Yaşar, Okan (2005), **Türkiye’de Okutulan Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, International Journal of Progressive Education, Volume 1 Number: 2, 9–30: USA.
- Yazıcı, Kubilay (2006), “Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (15), 655–659.
- Yel, Selma (2003), “Ders Kitabı İncelemesi (Örnek Bir Çalışma)”, Leyla Küçükahmet (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, 2. Baskı içinde (148–173), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yetkin, Sabri (1998), “Lise Tarih Kitaplarında İslam”, **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, Salih Özbaran (Ed.), 1. Baskı içinde (175–203), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2000), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- _____(2008), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Aysun (2006), **Yeni İlköğretim Programına Göre Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Elazığ İli Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Recep (1998), “Tarih Ders Kitaplarında Anadolu Uygarlıkları”, **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, Salih Özbaran (Ed.), 1. Baskı içinde (169–174), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Yıldız, Rauf (2002), “Öğretim Materyalleri Hazırlama İlkeleri” , Rauf Yıldız (Ed), **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Ankara: Mikro Yayıncılık.

Yılmaz, Ayhan ve diğlerleri (1998), “11.Sınıf, Kimya 3 Ders Kitaplarının, Kimya Eğitime Uygunluklarının Araştırılması”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 14, 73–83.

TRABZON 2011
AVRUPA GENÇLİK
OLİMPİYATLARI

T.C.
TRABZON VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.61.00.04-01.040/

33810

27 EKİM 2010

Konu : Araştırma İzni.

VALİLİK MAKAMINA

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Tarih Öğretmenliği yüksek lisans öğrencisi Ebru DEMİRCİOĞLU'nun Müdürlüğümüze bağlı İlimiz merkez, Akçaabat, Vakfikebir, Beşikdüzü, Of, Sürmene, Araklı, Yomra İlçelerinde bulunan ortaöğretim kurumlarında çalışmalar yapmak isteği Müdürlüğümüz Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiştir.

Adı geçen kişinin, "Tarih Öğretmenlerinin 9.Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görseller Hakkındaki Görüşleri" konulu araştırmasını yukarıda belirtilen ilçelerimizde bulunan ortaöğretim kurumlarında uygulamak isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Selim Yavuz SANDIKÇI
Milli Eğitim Müdürü

OLUR

27/10/2010

Hüseyin ECE
Vali a.
Vali Yardımcısı

Trabzon Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Ayrıntılı bilgi: A.AKSOY İl Milli Eğitim Şb.Md.
Tlf: 462 230 20 94 (323) – 230 39 95
Faks : 230 20 96
e-posta : trabzonmem@meh.gov.tr
bilgiedinme61@meh.gov.tr
kultur61@meh.gov.tr

Ek 2: Anket Formu

Tarih Öğretmenlerinin 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görseller Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Anket Formu

Bu çalışmanın amacı, tarih öğretmenlerinin 9. Sınıf tarih ders kitabındaki görseller hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmadan elde edilen bilgiler bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz. Ebru Demircioğlu

BÖLÜM I

Soru 1: Cinsiyetiniz: Bayan () Erkek ()

Soru 2: Mezun Olduğunuz Eğitim Kurumu:

Eğitim Fak. () Edebiyat Fakültesi () Eğitim Enstitüsü () Öğretmen Okulu () Diğer ()

Soru 3: Çalışma Yılıınız: 0-5 () 6-10 () 11-15 () 16-20 () 21-25 () 26+ ()

BÖLÜM 2

S. 4: Üniversite Eğitiminiz Aşamasında Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle ilgili Her Hangi Bir Eğitim Aldınız mı? Eğer Cevabınız Evetse, Aldığınız Eğitimin Niteliğini Açıklar mısınız?

S. 5: Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle İlgili Herhangi Bir Hizmet-içi Eğitim Aldınız mı? Eğer Cevabınız Evetse, Aldığınız Eğitimin Niteliğini Açıklar mısınız?

S. 6: Tarih Derslerinde Görsellerin Nasıl Kullanılabileceğiyle İlgili Bir Eğitim Almak İster miydiniz? Eğer Cevabınız Evetse, Gerekçelerini Sıralar mısınız?

BÖLÜM 2

S. 7: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Öğrencilerin İlgi ve Dikkatlerini Çekiciliği Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?

S. 8: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Destekleme Düzeyi Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?

S. 9: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Anlaşılabilirliği Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?

BÖLÜM 3

S. 10: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Yazılı Metinlerle Uyumu Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?

S. 11: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Baskı Kalitesi Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?

S. 12: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Ders Kitabındaki Görsellerin Güncelliği Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?

S. 13: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görseller Hakkında Kitapta Yapılan Açıklamaların Yeterliliği Hakkındaki Düşünceleriniz Nelerdir?

BÖLÜM 4

Soru 14: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Ne Sıklıkla Kullandığınızı Açıklar mısınız?

S. 15: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri (Resim-Tablo-Şema-Harita-Minyatür) Derslerinizde Kullanırken Dikkat Ettiğiniz Hususları Sıralar mısınız?

S. 16: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri (Resim-Tablo-Şema-Harita-Minyatür) Kullanırken Karşılaştığınız Problemler Nelerdir?

S.17: Bir Tarih Öğretmeni Olarak Ders Kitabınızdaki Görsellerin Ne Tür Özellikler Taşıması Gerektiğini Sıralar mısınız?

S.18: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin eksik Yönlerinin Olduğunu Düşünüyor musunuz? Eğer cevabınız evetse bu eksiklikleri sıralar mısınız?

S.19: 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Gereksiz Görsellerin Olduğunu Düşünüyor musunuz? Eğer cevabınız evetse, bunları sıralar mısınız?

S. 20: Bu Konuda Son Olarak Söylemek İstedikleriniz Nelerdir?

Ek 3: Mülakat Soruları:

- Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Nasıl Kullanılması Gerektiğiyle İlgili Herhangi Bir Eğitim Aldınız mı? Eğer Bir Eğitim Aldıysanız Bu Eğitimin Niteliği Nedir?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görsellerin Niteliği Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Ne Sıklıkla Kullanmaktasınız?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Kullanırken Nelere Dikkat Etmektesiniz?
- Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Görselleri Kullanırken Karşılaştığınız Temel Problemler Nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Ebru DEMİRCİOĞLU, 29.06.1983 tarihinde Gümüşhane’de doğdu. İlköğrenimini 1994 yılında Gazi Paşa İlköğretim Okulu’nda ve ortaöğrenimini 2001 yılında Mareşal Çakmak Anadolu Öğretmen Lisesi’nde tamamladı. 2001 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı’nı kazandı ve 2005 yılında buradan mezun oldu. 2008 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Tarih Öğretmenliği Programı’nda yüksek lisansa başladı. DEMİRCİOĞLU, evli olup, orta düzeyde İngilizce bilmektedir.